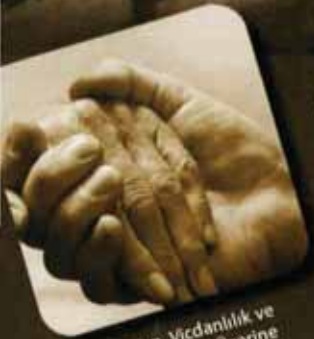

Diyanet

Aylık Dergi

vicdan eğitimi

Vicdan, Vicdanlılık ve
Vicdansızlık Üzerine

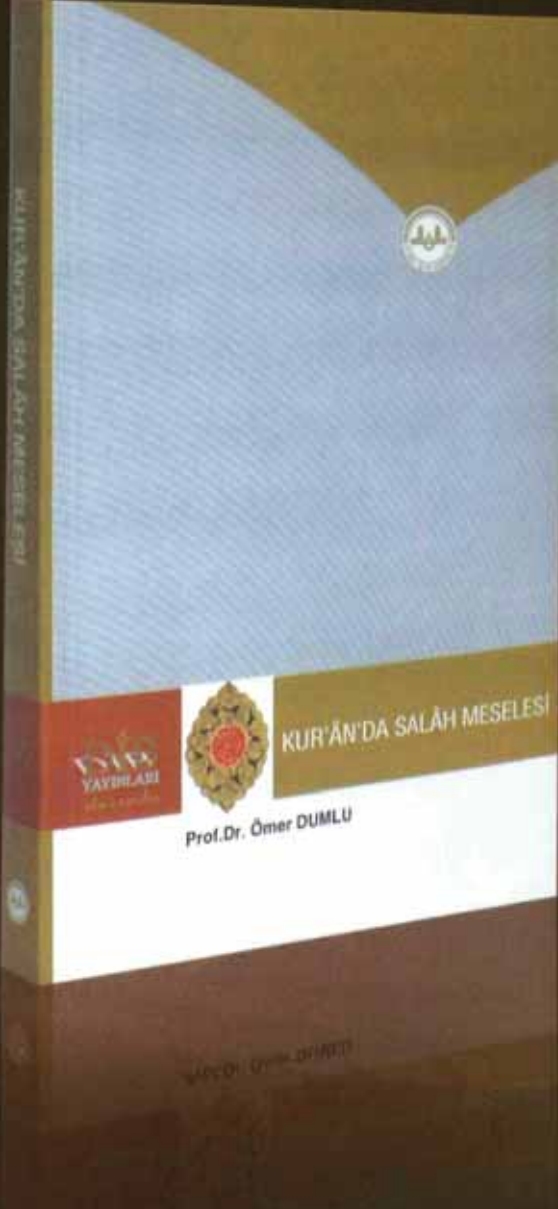
Ezberci Din Eğitimi

İslam'a Göre Aile Fertleri
Arasında Karşılıklı Hak ve
Sorumluluklar

227

Kasım 2009

yayınlarımız

Yurt içinde Diyanet yayınları satış yerlerinden,
yurt dışında Müşavirlik ve Ataşeliklerimizden temin edebilirsiniz.

GÜNDEM

- Vicdan, Vicdanlılık ve Vicdansızlık Üzerine4
Doç. Dr. Mustafa Öztürk
- Vicdanlı İnsan Olabilmek İçin Vicdan Eğitimi8
Prof. Dr. Ali Akpınar
- Vicdan, Yüreği Azaptan Kurtarmaktır11
Ayşe Nur Çalıkçı
- Gençlerde Vicdan Eğitiminin Önemi13
Dr. Nesrin Türkarslan

GÜNDEM SÖYLEŞİ

- Prof. Dr. Mehmet Zeki Aydın ile
"Çocukta Vicdan Gelişimi" üzerine16
Ayfer Balaban

DİN - DÜŞÜNCE - YORUM

- Ezberci Din Eğitimi19
Prof. Dr. M. Şevki Aydın
- Tilavet Secdesi22
Yrd. Doç. Dr. Cüneyt Eren

DİN ve SOSYAL HAYAT

- Kurban, Dua ve Paylaşım26
Doç. Dr. Fikret Karaman
- Camiler ve Din Görevlileri Haftasının Ardından29
Dr. Ulvi Ata

AİLE

- İslam'a Göre Aile Fertleri Arasında
Karşılıklı Hak ve Sorumluluklar32
Prof. Dr. Ferhat Koca
- Mutlu Olmak İçin Yola Çıktık36
Mustafa Balaban

BİR KONU BİR AYET

- Seytanın Manipülasyonu ya da
Allah'ın Rahmetiyle Aldatılmak38
Doç. Dr. İbrahim Hilmi Karşlı

BİR HADİS BİR YORUM

- Erdemli ve Akıllı İnsan40
Prof. Dr. İ. Hakkı Unal

DÜNDEN BUGÜNE DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI

- Başkanlığın En Üst Danışma ve Karar Organı
Din İşleri Yüksek Kurulu42
Dr. Mehmet Bulut

DİN GÖREVLİSİNİN HATİRA DEFTERİNDEN

- Peygamber Mescidinde Hanımlar ve Ziyaret45
Selva Özelbaş

TARİH

- Atatürk'ün Peygamber Anlayışı48
Doç. Dr. Selim Özarslan

KÜLTÜR - SANAT

- Tuna'nın Hasreti50
Muammer Yılmaz

EDEBİYAT

- Arif Nihat Asya'nın Şiirinde Dinî Unsurlar52
Mustafa Özçelik
- Dua ve Şiir54
Bekir Oğuzbaşaran

SÖZÜN ÖZÜ - BERCESTE BEYİTLER

- Beşerin böyle dalâletleri var
Pufunu kendi yapar, kendi tapar56
Vedat Ali Tok

CAMİLERİMİZ

- Bitlis Ulu Camii58
Cevat Akkanat

PORTRE

- Abdullah b. Mes'ud (r.a.)62
Doç. Dr. Adem Apak
- Zavendikli Mustafa Efendi64
Ömer Faruk Tokat

İÇİNDEKİLER

4

Vicdan,
Vicdanlılık ve
Vicdansızlık
Üzerine

19

Ezberci Din
Eğitimi

36

Mutlu Olmak
İçin Yola Çıktık

58

Bitlis
Ulu Camii

Savaşların ve acıların yaşanmadığı, huzursuzlukların olmadığı, bütün insanların gönül huzuru ile birbirlerinin hukukuna saygı gösterdiği ve mutlu olduğu bir dünya özlemi hepimizin tasavvurudur. Ne yazık ki bu özlem tarih boyunca hiç gerçekleşmemiştir. İnsanın bulunduğu yerde yüz güldürecek, insanı huzurlu kılacak eylemler yanında, arzu edilmeyen şeyler de yaşanmaktadır. İyiliğe de kötülüğe de yatkın olan insanın, kötülüklerden ve yanlışlıklardan uzaklaşması konusunda duyarlılığını artıracak ve onlara karşı güç oluşturacak savunma mekanizmalarından biri de vicdandır.

Vicdan, dinen veya ahlaken doğru olmayan bir şey yaparken yakalayabilir insanı. Hiçbir aklılaştırmaya, meşurlaştırmaya kanmaz ve hiç geciktirmeden hükmünü ortaya koyar. O, her insanın içinde adaletle hükmeden bir hakim gibi her an görevdedir. Yapılan her eylemle, yapılması gerekirken yapılmayan işlemlerle, söylenen veya söylenmesi gerekirken söylenmeyen her sözle ilgili hükmü hiç geciktirmeden verir. Yapılan yanlışlarda insanın içindeki sızdır vicdan. Eğer nefsin sesi kuvvetli çıkıyorsa, bu sefer cıızlaşır ya da az duyulur vicdanın sesi. Kimi kulak verir bu sese, kimi onu duymazdan gelir. Ama dinlensin-dinlenmesin, o hükmünü vermeye devam eder. Vicdanın verdiği bu hükmün kişinin iç dünyasındaki yansımaları, doğru ve yerinde işlemlerle ilgili mutluluk, huzur hissi; yanlış, günah ve hatalı işlemler için ise huzursuzluk, iç tutarlılığın kaybedilmesi ve mutsuzluktur. Kur'an-ı Kerim'deki şu ayet vicdanın bu işlevini ortaya koymada bize ışık tutmaktadır: "Kim bir iyilik yaparsa kendisi için yapmış olur. Kim de bir kötülük yaparsa zararı kendinedir." (Fussilet, 46) Çünkü yaptığı yanlıştan rahatsızlık duymayacak insan yani vicdansız insan yoktur, ancak vicdanının sesine kulak vermeyen insan vardır. Kulak vermese de o ses sürekli gerçeği haykırarak, kendisini rahatsız edecektir.

Günümüzde suçlar çeşitlenmekte, suçluluk oranı giderek artmakta, suçluluk yaşı ise gün geçtikçe düşmektedir. Bu duruma sebep olan toplumsal, ekonomik ve diğer faktörlerle başa çıkmak ve tedbir almak gittikçe önem kazanmaktadır. Ancak, imanınun eğitim boyutu; din ve vicdan eğitimi yönü gözden kaçırılmaması gereken hayati bir konudur. Kendisinin, Yüce Yaratıcının yoktan var ettiği bir varlık olduğunun, attığı her adımda her şeyden ve herkesten önce O'na karşı sorumlu olduğunun bilincinde olan insan, vicdanının sesini başka seslerin bastırmasına müsaade etmez. Adalet ve sorumluluk ilkeleri çerçevesinde hiç durmadan çalışan vicdan, âdeta dakika dakika, saniye saniye, sahibine yaptığı işlemlerle ilgili hüküm, tabiri yerindeyse rapor verir. Yapılan hatalar sebebiyle oluşan pişmanlık hissi de vicdanın verdiği bu raporlarla alakalıdır. Vicdanını dinleyen insanda, bu pişmanlık hissi, bir daha aynı hatayı, yanlış, günahı, haksızlığı vs. yapma duygu ve düşüncesi hakim olur. Bu sebeple vicdan eğitimi, vicdanının sesini duyma, duyabilme, ona uyabilme eğitimi, hem yaşanabilir, mutlu, huzurlu bir dünya oluşturmak, hem de mutlu bir ahiret hayatını bu dünyada inşa edebilmek için çok önemlidir.

Bu ay, günümüzde önemini iyice hissettiren, vicdan, vicdanlılık, vicdan eğitimi konularıyla ilgili yazılar sunuyoruz sizlere. Umanız bu yazılardan kalplere, gönüllere dolanlar ve o gönüllerden taşanlar, vicdan eğitimi konusunda çok daha iyi noktalara götürür bizleri.

Vicdanlarımızdan çıkan sesin hep güçlü olması ve sosyal hayatta eyleme dönüşen bir duyarlılıkla ma'kes bulması dilek ve temennilerimle.

Dr. Yüksel Salman

Diyanet İşleri Başkanlığı Adına Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Dr. Yüksel Salman

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Abdülkâfi İşcan

Mali İşler ve Dağıtım Sorumlusu
Mustafa Bayraktar (Dön. Ser. İşl. Müd.)

Yayın Koordinatörleri
Ayfer Balaban ayferbalaban@myinet.com
Mustafa Bektaşoğlu mbektasoglu@myinet.com

Taahhüt
Sait Şan

Arşiv
Ali Duran Demircioğlu

Dizgi
Latif Köse

Yönetim Merkezi
Dini Yayınlar Dairesi Başkanlığı
Eskişehir Yolu 9. km. 06530
Çankaya / ANKARA

Tel: (0312) 295 73 06 Fax: (0312) 284 72 88

Abone İşleri

Tel : (0312) 295 71 96-97
Fax : (0312) 285 18 54
e-mail : dosim@diyanet.gov.tr

Abone Şartları

Yurt içi yıllık : 24,00 TL.
Yurt dışı yıllık : ABD, 30 ABD Dolan
AB Ülkeleri, 30 Euro
Avustralya, 50 Avustralya Dolan
İsveç ve Danimarka, 250 Kron
İsviçre, 45 Frank

Abone kaydı için, ücretin Döner Sermaye İşletme Müdürlüğü'nün T.C. Ziraat Bankası Ankara - Akay şubesindeki 5994308-5001 no'lu hesabına yatırılması ve mabuzun fotokopisi ile abonenin hangi sayıdan başlayacağını bildirir bir mektubun Diyanet İşleri Başkanlığı Döner Sermaye İşletme Müdürlüğü Eskişehir Yolu 9. km. Çankaya-ANKARA adresine gönderilmesi gerekir.

Yayın Türü: Aylık, Yerel, Süreli Yayın

Diyanet Aylık Dergi (Türkçe)

Temsilcilikler

Yurt içi : İl Müftülükleri, İlçe Müftülükleri
Yurt dışı : Din Hizmetleri Müşavirlikleri,
Din Hizmetleri Atasekileri

web : www.diyanet.gov.tr
e-mail : diniyayinlar@diyanet.gov.tr
sureliyayinlar@diyanet.gov.tr
aylikhaber@diyanet.gov.tr

Yayınlanacak yazılarda düzeltme ve çıkartmalar yapılabilir.
Yazıların bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir.

Tasarım - Baskı Ort

BEDİRALP MATBAACILIK
SAN. VE TİC. A.Ş.
Litros Yolu, Nevzat Fikret Kuru Holding
Binası No:4/1B Topkapı / İSTANBUL
Tel.: 0 212 612 48 35 Pbx
Fax.: 0 212 544 19 81

Basım Yeri: İSTANBUL
Basım Tarihi: 17.11.2009

ISSN - 1300 - 8471

BAŞYAZI

Hakkın Rahmani Sesi Vicdan

İyi ve güzel olanı özünde benimsemeye yatkın bir biçimde yaratılmış olan insan, ilahî hitabın muhatabı olmaya layık görülmüş seçkin bir varlıktır. İnsanın varlığına özel bir anlam katan ve onu diğer yaratılmışlardan farklı kılan en önemli özelliklerden birisi hiç kuşkusuz onun vicdan sahibi olmasıdır. Cenab-ı Hakk'ın insanın benliğine yerleştirdiği manevî bir yeti olan vicdan, kişiye düşünce ve davranışlarında sağduyuyu telkin eden ve onu her zaman doğruya yönlendiren bir melekedir. Aynı zamanda vicdan, Allah Rasulü'nün "İyilik, güzel bir ahlaka sahip olmandır. Günah ise içini tırmalayan ve insanların bilmelerini istemediğin şeydir." (Tirmizi, Zühd, 52) hadisinin de ifade ettiği gibi, kötülükler karşısında âdeta kalkan vazifesi gören bir iç dinamiktir. Bu dinamiğin bir tarafında müminin feraseti, diğer tarafında kaynağını Allah sevgisi ve bilincinden alan samimi düşünce ve eylemler bulunmaktadır.

Allah'ın insanın tabiatına bir meleke olarak yerleştirdiği ve hakkı batıl olandan ayırt etme kabiliyeti olarak değerlendirilebilecek vicdan sayesinde insan, haksızlıklar karşısında hakkın ve adaletin gür sesi olur.

İnsan gönlü, Yüce Yaratıcıyla ve insanlarla olan ilişkilerimizin şekillenmesinde ve onların Allah katındaki değerinin tespitinde önemli bir konuma sahiptir. Kabin içerisinde olanı sızdırması gibi kalbimiz de bizim aynamız ve davranışlarımıza yön veren mihenk taşıdır. Bu itibarla zihni ve gönlü kirlenen insanın söz ve davranışları da doğal olarak kirlilikten eser taşıyacaktır. Buna karşılık zihnini ve gönlünü güzelliklerin süslediği kimsenin sözleri de davranışları da bu erdemler doğrultusunda şekillenecektir. Dolayısıyla insanın yaratılış ve var oluş amacı ile örtüşmeyecek türden olumsuz davranışlar sergilemesinde, karamış bir vicdanın/gönlün önemli bir etken olduğu açıktır.

Allah Rasulü, en erdemli insan olarak, kalbi tertemiz ve sözleri de doğru olan kişiyi görmekte ve (onun) kalbinin günah, haksızlık, kötülük, kin ve hasetten uzak ve Allah korkusu ile dolu bir kalp olduğunu ifade etmektedir. (İbn Mace, Zühd, 24) Buna göre vicdanlar, insaf, sevgi ve hoşgörü duygularıyla yoğrulduğu ölçüde istikamet bulmakta ve ancak böyle vicdanlar baskı ve şiddet karşısında bile hakkı söylemekten geri durmamaktadır.

İnsanların doğuştan sahip olduğu bu hakkaniyet duygusu, nasıl ferdi vicdanı meydana getiriyorsa, toplumdaki yüksek ahlaki erdemler ve değerler de toplumsal vicdanı oluşturmaktadır. Hem ferdi hem toplumsal vicdanın ahlaki ve dinî değerlerle işlenmesi gerekmektedir. Çünkü bireysel vicdanlara tesir eden de toplumdaki değerler manzumesidir. Hem kişilerin tek tek vicdanları hem de toplumsal vicdan, Allah'ın rahmet sıfatının bir tecellisi olarak, insan onurunun korunması ve hakkaniyet ölçüleri içerisinde hareket edilmesine yönelik önemli bir vazife ifa etmekte, böylece kötü düşünce ve eylemler maşeri vicdanda dışlanmakta ve toplumdan uzaklaşmaktadır. Bu yüzden vicdanları diri tutan söz konusu değerler manzumesinin korunması, insan doğasının iyi ve güzel olan değerleri benimsemesi bakımından son derece önemlidir.

Bu vesileyle vicdanların doğru değer yargıları ve erdemlerle beslendiği bir dünya özlemimizi ifade ederken, kalplerimizin Kur'an'ın aydınlık mesajı ile mamur hâle gelmesini, yüce dinimizin derin ve kuşatıcı mesajıyla gönül ve düşünce dünyamızın her dem taze ve diri tutulmasını temenni ediyorum.

Prof. Dr. Ali BARDAKOĞLU
Diyanet İşleri Başkanı

Vicdan, Vicdanlılık ve Vicdansızlık Üzerine

Adalet duygusu sevgiden mutlak surette üstündür. Zira adalet duygusunu sevk ve idare eden güç sevgi değil vicdandır. Ancak vicdanın son kertesi adalet duygusu değildir. Bunun da ötesinde sorumluluk duygusu vardır. İnsanın Allah'a karşı sorumluluklarını hatırlatan ve bu konuda insanı salih amele yönlendiren unsur ise vicdandan öte gerçek manada imandır.

Vicdan

Vicdan, insanın en mümtaz yanı, en ince tarafıdır. İnsandaki bu incelik selim fıtratla ilgilidir. Denilebilir ki vicdan selim fıtratın şuur hâlindeki bir tezahürüdür. İçsel bir ahlaki şuur olarak vicdan her zaman hak, adalet ve hakkaniyetten yanadır. Bu bakımdan vicdan insanın belki de en güvenilir ahlak öğretmenidir. Çünkü o gerek bireysel gerek toplumsal tutum ve davranışları ahlaki açıdan hiçbir kayırmada bulunmadan ve hiçbir çifte standarda yaslanmadan değerlendirir. İnsan ahlaki değerleri ihlal ettiği zaman, içinde kendi "ben"ine hâkim olabilecek güçlü bir "ben" in baskısına maruz kalır. İşte bu baskı mercii vicdandır. (Asım Yapıcı, İslâm'da Tövbe ve Dinî Yaşayıştaki Rolü, İstanbul 1997, s. 252-253) Vicdan, akıl ve

duyu arasında bir sıralama söz konusu olduğunda üstünlük kesinlikle vicdana aittir. İkinci sırada akıl, son sırada ise duyu yer alır. Üstünlüğün her daim vicdanda kalması onun selim fıtratın ve aynı zamanda dinî-ahlaki değerlerden besleniyor olmasındandır. İşte bu mutlak üstünlüğü sebebiyledir ki vicdan akılla çatıştığında, aklın talimatıyla hareket etmek caiz değildir. Çünkü bu tarz bir hareket selim fıtratı bozmak anlamına gelir. İnsanın işlediği bir ahlaki suç karşısında vicdanın tazibi başladığında, aklın bu azabı dindirmeye yönelik mazeret üretiminin hiçbir şekilde kâr etmemesi de bu gerçeğin bir göstergesidir.

Öte yandan, vicdan insanın bozulmamış tabiatından süzülüp gelen ahlaki bir şuur olduğu için hak, hak-

kaniyet ve adaletin ne olduğunu düşünme, akıl yürütme gibi yollarla değil doğrudan bilir. Oysa akıl hep birtakım kıyaslar ve mantıksal önermeler üretir. Vicdan ile akıl arasındaki farkı anlama noktasında Müddessir 18-25. ayetlerdeki içerik öğretici olabilir. Rivayetlerden öğrendiğimize göre bu ayetler Mekke'li müşriklerin önde gelen figürlerinden biri olan Velid b. Muğire hakkında nazil olmuştur. Bu şahıs önyargısız ve hesapsız bir duyguyla Kur'an mesajına kulak verince, vicdanının sesi, "Bu ne bir şair ne de kâhin sözüdür" der. Ancak bu arada akli biraz da çevre baskısıyla vicdanının sesine karşı çıkar ve ardından zihninde kıyas ve mantık kurgusuna dayalı bir düşünme süreci başlar. (Bkz. Taberî, Câmiu'l-Be-yân, XII. 309) Bu süreç surenin 18. ayetinde "innehû fekkera ve kaddera" diye ifade edilir. Sonuçta söz konusu şahsın akli vicdanına galip gelir ve bu durum bir sonraki ayette Allah tarafından, "Hay kahrolası, ne (berbat) düşünce üretti, ne kötü akıl yürüttü" diye değerlendirilir.

Gelinen bu noktada akla çok kötü bir rol biçtiğimiz düşünülebilir ve "Allah Kur'an'da akletmeye onca atıfta bulunmuşken akla böyle bir rol biçilmesi son derece isabetsizdir" denebilir. Ancak bize göre isabetsiz olan, böyle denilmesidir. Çünkü Kur'an'da geçen akıl (akletmek), salt akıl değil vicdanın ya da selim fıtratın sesine kulak veren akıldır. Eğer aksi ol-

saydı, yukarıda anılan ayetlerden akıl yürütmede pek mahir olduğu(!) anlaşılan Velid b. Muğire, ilk hitap çevresindeki müşriklerin değil müminlerin önde gelen şahsiyetlerinden biri olurdu. Ne var ki öyle olmadı. Çünkü söz konusu şahıs, doğrunun ne olduğu konusunda ölçüt olarak vicdanı değil, nefsanî arzularınca ayartılan akli esas almıştı. Nitekim İblis de Velid b. Muğire ile benzer bir tecrübeyi yaşamıştı. Zira İblis, tıpkı Mekke'li müşrikler gibi Allah'ın ilahlığını kabul etmiş, ancak O'nun secde emri karşısında -deyim yerindeyse- vicdanının sesini dinlemek yerine egosunu tek efendi sayan aklının buyruğuna uyarak kendini isyan ve küfre götüren bir kıyas üretmişti. (Bkz. Sâd, 71-76)

Aklî özellikle Batı'daki Aydınlanma tecrübelerinden bu yana İslam dünyasında da pek çok Müslüman aydın için doğru ve yanlışın ne olduğunu gösteren yegâne ölçüt olarak baş tacıdır. Evet, akıl neyin ne olduğunu bilir, kavrar; fakat kalp ve gönülle ahenkli bir işbirliğine yanaşmadığında yanlış istikametlere yönelir. Aklın mürebbsi vicdandır. Vicdanın mahallî ise Kur'an'da sadr, fuad, lûb, nüha gibi kavramlarla ifade edilen ya da kısaca ilahî bir cevher olan kalp ve gönüldür. Ancak vicdanın mahallinin akıldan öte kalp ve gönül olması, onun sulu gözlü bir duygusalılık, öfke ve başkaldırı nedir bilmeyen katıksız bir uysallık gibi görülmesini gerektirmez. Bilakis vicdan,

Günahların alışkanlığa dönüştürülmesiyle birlikte vicdani rahatsızlık gitgide zayıflar ve sonunda vicdan hiçbir günaha tepki vermez hâle gelir. Vicdansızlığı yaratan hâl işte bu hâldir. Çünkü böyle bir halde vicdan artık ölmüş olur.

haksızlık karşısında herkesi ve pek tabii ki kendini de adamakılı sorgulayan, bu sorgulamasında "ama", "fakat" diye başlayan hiçbir mazeret kaydı koymayan, hiçbir çifte standarda yaslanmayan bir güçtür. Bir yazarmın ifadesiyle (Celal Çelik, "Vicdan Nedir? Gerekli midir?", <http://blog.milliyet.com.tr>), vicdan kütləsi olmayan ama etkisi dışımızdaki bütün otoritelerin yaptırımından çok daha yoğun bir güçtür. Ayrıca vicdanın algısında "Ben" ve "Öteki" gibi kategorik bir ayırma yer yoktur. Çünkü vicdan, başkasını kendisiyle özdeş görür; dahası başkasını anlamaya, onun duygusunu paylaşmaya, acısını kendi acısı gibi yaşamaya çalışır. Yine vicdan, hep haklinın, mağdurun, mazlumun yanında yer alır. Bu yüzden en temel bileşeni genellikle zulüm ve adaletsizlik olan dünyevi iktidar ve güç odaklarıyla vicdan arasında hep büyük bir mesafe, asla sona ermeyen bir çatışma bulunur.

Vicdanlılık

Vicdanlılık ya da vicdan sahibi olmayı en iyi anlatan şey, iç sızısı ve azap olsa gerektir. Nitekim günlük dilde sıkça kullanılan, "vicdanı sızlamak", "vicdan azabı çekmek" gibi deyimler de vicdanlılığın mahiyetini anlamada sızı ve azabın başat rol oynadığını gösterir. Burada sözü edilen sızı ve azap, haksızlık ve adaletsizlik gibi bir ahlaki bir suç işlendiği anda başlar ve "keşke"lerle devam eder. Böyle bir durumda vicdan insana suçlu olduğunu tam anlamıyla ikrar ettirir ve bu aşamadan itibaren insan ne kendi vicdanının hâkimliğinden ne de kendi hakkında verdiği acımasız hükümden kurtulabilir. Bu noktada Tevbe 118. ayeti hatırlatmak gerekir. Bu ayette Tevbe 118. ayeti hatırlatmayan ve affedildiklerine ilişkin hüküm geciktirilen üç kişiden söz edilir. Ka'b b. Mâlik, Hilal b. Ümeyye ve Mürâre b. Rebî'den oluşan bu üç kişi, ilgili ayetten anlaşıldığına göre, vicdanlarının sesini dinlediklerinde dünya onca genişliğine rağmen başlarına dar gelmiş, çektikleri iç sızısı kendilerini tazib etmiştir (ve-dâkat aleyhim enfüsühüm).

Bu ayette geçen nefis kavramının vicdana karşılık geldiği söylenebilir. Buna mukabil, "Nefis hep kötülüğü telkin eder." (Yûsuf, 53) mealindeki ayet hatırlanabilir ve dolayısıyla vicdan gibi temiz bir şuur ile nefis arasında doğrudan bir ilişki kurmanın isabetsiz

olduğu ileri sürülebilir. Ancak nefsin hep kötülüğü telkin ettiğini bildiren ayet, genellikle sanıldığı gibi aksine, genel geçer anlamda "nefs"e değil, "Ben (bütün bunlara rağmen) kendimi temize çıkarmıyorum." (Yûsuf, 53) sözünden de anlaşılacağı üzere, Hz. Yûsuf'un kendi nefsiyle ilgili hükmüne işaret eder. Nitekim mutasavvıflar da Kur'an'daki kullanımlarından hareketle nefis kavramını emmare, levvame, mutmainne, mülheme, radiye, mardiyeye, kâmile gibi farklı kategorilere ayırmışlardır. Hep doğrunun, haklinın ve adil olanın tarafında yer aldığı, yanlışlık ve haksızlık karşısında ise sızlayıp insanı tazib ettiği dikkate alındığında, vicdanlı olmanın belki de tam olarak nefis-i levvame kavramıyla ifade edilebileceği söylenebilir. Zira nefis-i levvamenin en temel özelliği, kahr-ı nedamet, yani işlenen suçlardan duyulan pişmanlığın insanı ezmesidir.

Nitekim tabii neslinin ünlü müfessiri Mücâhid, Kıyâme 2. ayette Allah'ın yeminine konu olan nefis-i levvamenin bir medh sıfatı olduğunu, zira burada ifa fırsatını elden kaçırdığı iyiliklerden dolayı pişmanlık duyup kendini kınayan, işlediği günahlar yüzünden nefisini ayıplayan, iyilik adına yaptıklarından dolayı da kendi nefisini şımartmayan bir insanın, yani gerçek manada bir müminin nefisinden söz edildiğini belirtmiştir. (Bkz. Mâverdi, en-Nüket ve'l-Uyûn, VI. 151) Aynı şekilde Hasen el-Basrî de nefis-i levvame hakkında, "Bu gerçek müminin nefsidir; zira gerçek mümin her daim kendi nefisini kınar. 'Bu sözümle neyi kastettim?', 'İçimden geçen bu duygu ve düşünceyle neyi murat ettim?' diye kendi kendini sorgular ve yine iyilik namına yapamadıklarından ötürü de nefisini paylar." demiştir. (Bkz. Hevvârî, Tefsîru Kitâbilâhî'l-Azîz, IV. 440) Seyyid Kutub bu konuda en doyurucu yorumun Hasen el-Basrî'ye ait olduğunu söyledikten sonra şunları eklemiştir: "İşte Allah katında üstün ve değerli olan nefis, bu özünü eleştiren, uyanık, çekingen, sakıngan, iç konuşmalarla kendini denetleyen, hesaba çeken, çevresini gözetleyen, arzularının iç yüzünü belirlemeye özen gösteren, kendi kendini aldatmaktan kaçınan nefistir." (Bkz. Seyyid Kutub, Fî Zilâli'l-Kur'ân, X. 285)

Bütün bu izahlar da teyit etmektedir ki nefis-i levvame, vicdanlılık ya da vicdan sahibi olmanın

Kur'an'daki en uygun kavramsal karşılığıdır. Diğer taraftan, vicdanlılığın en temel tezahürlerinden biri nedamet duygusudur. Bu duygu genellikle "keşke"lerle başlar ve "keşke"lerle devam eder. Eğer bu "keşkeler", hata ve günahıtan avdet etmeyi mümkün kılan bir nedamete dönüşmezse hiçbir anlam içermez. Anlamı ya da yanlıştan dönmeyi mucip bir nedamet duygusuyla meczolmuş tüm "keşkeler" ise Kur'an'da tövbe (tevbe) kavramıyla ifade edilir. Tövbe, işlenen suçtan dolayı pişmanlık duymak ve bu duyguyla Allah'ın huzurunda "Ben yanlış yaptım" diye itirafıta bulunmaktır. Buradaki itirafçı ise vicdandır.

Yeri gelmişken vicdanlılığın sevgi ve merhamet ile ilişkili olup olmadığı meselesine de kısaca değinmek gerekir. Sevgi, nesnesi müphem olarak kullanıldığında amorf (şekilsiz/biçimsiz) bir kavramdır. Çünkü sevginin nesnesi iyi de olabilir kötü de. Oysa vicdan hep iyinin yanında yer alır; kötünün karşısında ise sızlanır. Vicdan, sevgi ve merhamet temelli bir duygu olarak kabul edildiğinde özellikle ahlak, adalet ve hakkaniyet konusunda şaşmaz terazi olma özelliğini kaybeder. Çünkü insan kötü de olsa sevdiği şeyleri kayırır. Bu türden kayırmalara kimi zaman merhamet duygusu eşlik eder. Kaldı ki salt sevgi ve merhametten çok kere maraz doğar. O halde vicdanın temeli sevgi ve merhamet değil, adalet ve hakkaniyet duygusudur. Bunun içindir ki Allah Nisa 135. ayette şahitlikle ilgili olarak, "Ey müminler! Biz zat kendinizin, ana babanızın veya akrabanızın aleyhine de olsa, bütün gücünüz ve samimiyetinizle adaleti gerçekleştirin, hep haktan ve hakkaniyetten yana olun. Allah için şahitlik eden kimseler olun. Şahitlik konusunda insanların zengin veya fakir olmasına bakarak adalet ve hakkaniyetten sapmayın. (Yani zenginin gözüne girmek yahut yoksula merhamet etmek uğruna hak ve hakikati söylemekten kaçınmayın.) Zira Allah zengin de fakirin de durumunu sizden çok daha iyi bilmektedir. Şu hâlde, sakın arzu ve isteklerinize uyup adaletten ayrılmayın. Eğer şahit olarak gerçeği çarpıtırsanız veya şahitlikten büsbütün kaçınırsanız bilin ki Allah yaptığınız her şeyden haberdardır!" buyurmakla sevgi ve merhamet duygusuna değil, vicdanın buyruğuna uyulması gerektiğine işaret etmiştir. Bu ayetten hareketle denebilir ki adalet duygusu sevgiden mutlak surette üstündür. Zira adalet duygusunu sevk ve idare eden güç sevgi değil vicdandır. Ancak vicdanın son kertesini adalet duygusu değildir. Bunun da ötesinde sorumluluk duygusu vardır. İnsanın Allah'a karşı sorumluluklarını hatırlatan ve bu konuda insanı salih amele yönlendiren unsur ise vicdandan öte gerçek manada imandır.

Vicdansızlık

Vicdan her insanda vardır ve bundan dolayıdır ki neyin ahlaki neyin gayriahlaki olduğu hususunda vicdan herkese aynı şeyi söyler. Ancak kimi insanlar vicdanın sözünü dinler, kimi insanlar dinlemez. Söz dinleyip dinlemeden iradeye bağlıdır. Selim fitratı bozulmuş olan insandaki irade vicdanının sesine pek kulak vermez; onun iyilik yolundaki tavsiyelerini dinlemez. Vicdan insanoğlunun selim fitratını ifade etmesi hasebiyle özünde iyidir. Ancak bu iyilik mutlak değil görecelidir. Vicdanın iyi oluş keyfiyetini güçlendiren temel faktör Allah korkusudur. Bunun içindir ki Merhum M. Akif, "Ne irfandır veren ahlaka yükseklik, ne vicdandır / Fazilet hissi insanlarda Allah korkusundandır." (M. Akif Ersoy, Safahat, Beşinci Kitap) demiştir.

Vicdanı rahatsız eden ve aynı zamanda güçsüzleştirilen unsurlara gelince, bunların başında masiyet (günah) yer alır. Günahlar ilk planda vicdanı rahatsız eder. Nitekim Hz. Peygamber, "Günah nedir?" sorusuna, "Vicdanı (nefs) rahatsız eden şey." (Tirmizi, Zühd, 52) diye cevap vermiş; ayrıca fetvanın vicdandan istenmesi gerektiğini belirtmiştir. (İbn Hanbel, el-Müsned, IV, 194) Günahların alışkanlığa dönüştürülmesiyle birlikte vicdanı rahatsızlık gitgide zayıflar ve sonunda vicdan hiçbir günaha tepki vermez hâle gelir. Vicdansızlığı yaratan hâl işte bu hâldir. Çünkü böyle bir halde vicdan artık ölmüş olur. Vicdanın ölmesi demek, bir bakıma ruhsal beynimizin, hatta en güvenilir ahlak hocamızın ölmesi demektir. Diğer bir deyişle, vicdansızlık, egomuzu ve duygularımızı kayırmak, dolayısıyla selim fitrat gereği kendi kendimizi suçlama, sorgulama, kendi aleyhimize tanıklık etme ve yine gerektiğinde kendi kendimize savaş açma ceza verme yetimizi ya da kısaca en başta kendimize karşı dürüst olma erdemimizi kaybetmektir. Haddizatında vicdansızlık dünyevi düzlemde daha fazla işe yarar. Zira bu sıfat bir bakıma ahlaki değer açısından hat-hudut tanımazlık demektir. Bu sıfatla muttasıf bir insanın salt dünyevi emellerine ulaşma, bu tür hedeflerini gerçekleştirme imkânları çoğalır. Ancak bu durumda vicdandan, dolayısıyla insandan geriye hemen hiçbir şey kalmaz. Çünkü vicdanını kaybeden insan hem vahşileşir hem de behimileşir. Geline bu nokta ise Kur'an'da ahlaki düşüklüğün en üst derecesi anlamında kullanılan "esfel-i safillin" derekesinin ta kendisidir. Bunun içindir ki gene Merhum M. Akif şöyle söylemiştir:

"Yüreklere çekilmiş farz edilsin havf-ı Yezdân'ın;

Ne irfanın kalır te'siri kat'iyyen, ne vicdanın."

Hayat artık behimlidir... Hayır, ondan da alçaktır.

Vicdanlı İnsan Olabilmek İçin Vicdan Eğitimi

İyi insan olabilmek için iyilik düşünmek, iyiliği sevmek, iyiliği benimsemek ve onu içselleştirmek gerekir. Zira iyi düşünen iyilik işler, kötülük düşünen ise kötülüklere düşebilir. Bunun için kişinin fikri neyse zikri de odur denilmiştir.

Sözlükte vicdan, bulma, görme, hissetme, duygu, kişiyi kendi davranışları hakkında bir yargıda bulunmaya iten, kişinin kendi ahlak değerleri üzerine dolaysız ve kendiliğinden yargılama yapmasını sağlayan güç diye tanımlanmıştır. İnsanlı kimseler için vicdanlı, insafsız olanlar için de vicdansız kavramı kullanılmıştır. Bu bağlamda kalp gözü, basiret (kalp gözü açık, basireti bağlı) gibi ifadeler de kullanılır.

İnsanda var olan şuur, irade, adalet-iyilik-güzellik eğilimi, sevinç, üzüntü, beğenme-nefret etme, gelecek endişesi, utanma, insaf gibi duyguların kaynağı vicdandır.

Vicdan, insandaki ahlaki bilincin adıdır. İnsanın yaratılışında var olan iyi ile kötüyü birbirinden ayırt

edebilme yeteneğidir. İyi ile kötüyü tartan terazi, ölçek, miyardır. İnsanın içinde var olan iyilikten zevk alma, kötülükten nefret etme duygusudur.

Vicdan, kişinin hayır ve güzellikten zevk alması, onlarla huzura, doyuma ermesi; şer ve kötülükten rahatsız olmasıdır.

Bir de maşerî vicdan vardır ki o da bir toplumu meydana getiren fertlerin veya çeşitli millet fertlerinin vicdanî hükümlerinin toplamı veya çoğunluğudur. Bir iyilikten toplum fertlerinin tümünün hoşnut olması ve ona destek çıkması; bir kötülüğe karşı da topyekûn karşı çıkma ve ondan rahatsızlık duyulmasıdır. Maşerî vicdan, toplumda iyilik ve güzelliklerin hâkim olması ve sürecin devamını sağlayan, süreci

İyi örnekler, iyiliklerin dünya ve ahiret kazanımlarını, iyilerin hayat hikâyeleri, iyilik menkıbelerini; aynı şekilde kötülerin dünya ve ahiretteki sonlarını, kötülüklerin dünya ve ahiret kayıplarını anlatan gerçek hikâyeleri çokça okumak gerekir.

yöneten çok önemli bir kontrol mekanizmasıdır. Kur'an, İslam toplumuna iyiliği emretme ve kötülükten sakındırma misyonunu yükleyerek bu gücü sürekli çalıştırmayı hedefler.

Kur'an, hedeflediği iyi/hayırlı/yararlı insanı yetiştirmek için, öncelikle onun iç dünyasını inşa etmekle işe başlamıştır. Nitekim ilk inen ayetler, insanın iç dünyasının düzenlenmesiyle ilgilidir. Güçlü bir iman ve o iman doğrultusunda oluşacak iyi niyet, iyiye temayül, iyiden taraf olma gibi hususlar Mekke döneminde inen ayetlerin en temel konusudur. Bu konudaki yönlendirmeler, Medine döneminde inen ayetlerle de devam etmiştir. Demek ki insanın vicdan eğitimi, vahiy temelli ve devamlı olmalıdır. Böylece iç bilinç düzeyi aktif olan vicdan sahibi insan, iyilik ve güzelliklerin adamı olacak, iyilik ve güzellikleri düşünecek, iyilik ve güzellikleri işleyecek ve başkalarının da böyle olmasını isteyecektir. Aynı şekilde o, kötülükleri istemeyecek, kötülük kurguları içerisinde ol-

mayacak, onlara yaklaşmayacak ve başkalarının da kötülüklerden uzak kalmasını isteyecektir. Huzurlu ve mutlu olmanın yolu da budur. Nitekim hadislerde bu husus şöyle açıklanmıştır:

"İyilik ve hayır ahlakın güzelliğidir. Kötülük ve günah, vicdanını tırmalayan ve halkın bilmesini istemediğin tutum ve davranışlardır." (Müslim, Birr, 14-15; Tirmizî, Zühd, 52; Ahmed, IV, 182, 228-229)

"İyilik ve hayır kalbin tatmin olduğu şeydir. Kötülük ve günah da vicdanı sızlatan ve ona acı veren şeydir. İnsanlar aksine yargıda bulunsalar da sen aldırma!" (Darimî, Büyü', 2; Ahmed, IV, 194)

Pek çok ayetinde Kur'an, kalbin eylemlerinden bahseder ve insanın iç dünyasının inşasını gerçekleştirme adına anlamlı açıklamalar yapar. Sözgelimi günahın açığını da gizlisini (bâtineh) de bırakın. Günah kazananlar, kazandıklarına karşılık şüphesiz ceza göreceklerdir (Enam, 20) ayetinde geçen bâtineh ke-

Vicdan, iç bilinç düzeyidir. Huzurlu bireyler ve onlardan oluşacak huzurlu bir toplum için bu gücün zinde tutması gerekir. Bunun için de bireyin sürekli iyilik ve güzellikle beslenmesi gerekir.

limesi kalbî günahlar, günaha niyet/yönelme/tasarlama olarak anlaşılmalı olup bunların hepsi insanın iç dünyası ile ilgilidir.

Vicdanın vahyin ışığında aydınlanıp onarılması, sahibini mutlu edecek, onu stres ve buhranlardan koruyacaktır. Zira vicdanlı insan, temiz kalpli insan, mutlu insandır. Vicdansızlar ise, kötü insanlar olup hep stres ve buhranların adamıdır.

İnsanın düşünüp yaptığı her iyilik güzellik, onun iç dünyasını imar edecek ve dış dünyasını da aydınlatacaktır. Nitekim Kur'an'da, hayır onları, kazandıkları günahlar, kalplerini paslandırıp yenmiştir (Mutaffifin, 14), tespiti yer alır. Hadiste şöyle buyurulmuştur: Kişi bir yanlış yaptığında, kalbinde siyah bir leke meydana gelir. Şayet kişi, o yanlıştan uzaklaşır ve af talep ederse kalbi cilalanır. Tekrar hataya dönerse kalpteki leke arttırılır ve kalbi tamamen kaplar. Nitekim Yüce Allah'ın hayır onları, kazandıkları günahlar, kalplerini paslandırıp yenmiştir ayetinde işaret edilen pas budur. (Tirmizi, Tefsir; İbn Mâce, Zühd, 29)

Kur'an'ın anlatımına göre Hz. Yusuf'un saraydaki kadın tarafından kendisine yapılan zina çağrısına olumsuz cevap vermesini sağlayan Rabbinin burhânı olmuştur. Tercihe şayan bir görüşe göre, onu günaha düşmekten alıkoyan burhân, Hz. Yusuf'un zinanın haramlığını ve zina yapana terettüp edecek cezayı bilmesi, iç dünyasında günaha karşı duran ahlaki bir duygunun oluşmasıdır. (Bkz. Razi, Mefâtihu'l-Gayb, XVIII, 119-120) Nitekim konuyla ilgili başka

ayetlerde şöyle buyurulmuştur: "Rabbine karşı durmaktan korkan kimseye iki cennet vardır." (Rahman, 46) "Ama kim Rabbinin azametinden korkup da kendini kötülükten alıkoymuşsa, varacağı yer şüphesiz cennettir." (Naziat, 40-41) Hz. Adem'in oğlunu da, kendisini öldürmeye kalkan kardeşine elini kaldırmaktan alıkoyan şey Allah korkusundan başka bir şey değildi. O şöyle diyordu: "Beni öldürmek üzere elini bana uzatırsan, ben seni öldürmek için sana elimi uzatmam, çünkü ben, âlemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım." (Maide, 28) Evet, iyi insan olabilmek için iyilik düşünmek, iyiliği sevmek, iyiliği benimsemek ve onu içselleştirmek gerekir. Zira iyi düşünen iyilik işler, kötülük düşünen ise kötülüklere düşebilir. Bunun için kişinin fikri neyse zikri de odur denilmiştir.

Pek çok rivayette biz bu bilinç ve içsel gücün yalnızca peygamberlere ait olmadığını da görüyoruz. İnsan, en olmadık zamanda, beklenmedik durumlarla karşılaşabilir. Onu her durum ve şartta istikamette tutacak olan ise güçlü bir iç dünyanın olmasıdır.

Özetlememiz gerekirse vicdan, iç bilinç düzeyidir. Huzurlu bireyler ve onlardan oluşacak huzurlu bir toplum için bu gücün zinde tutması gerekir. Bunun için de bireyin sürekli iyilik ve güzellikle beslenmesi gerekir. İyi örnekler, iyiliklerin dünya ve ahiret kazanımlarını, iyilerin hayat hikâyeleri, iyilik menkıbelerini; aynı şekilde kötülerin dünya ve ahiretteki sonlarını, kötülüklerin dünya ve ahiret kayıplarını anlatan gerçek hikâyeleri çokça okumak gerekir. Bu konuda Kur'an'da pek çok örnek vardır. Bu yüzden de vahiy, ruhun en temel gıdasıdır. Zira Allah ve ahiret inancının zinde tutulması, insandaki iç bilinç düzeyini yüksek tutacak, bu gücün aktif kalmasını sağlayacak ve onu hep iyiliklere sevk edip kötülüklerden alıkoyacaktır.

Huzurlu birey ve huzurlu toplum için, en kritik anlarda bile kendisini gösteren bu, 'Rabbin burhânı' demek olan 'Ben Allah'tan korkarım' duygusunu vicdanlara kazımak, bu duygu bağlamında iç bilinç düzeyini geliştirmek ve onu zinde tutmak şarttır. Bu duygunun gelişebilmesi ve aktif olarak kişileri yönlendirebilmesi/yönetebilmesi için de ruhun, en temel gıdası olan vahiyyle belenmesi kaçınılmazdır.

Vicdan, Yüreği Azaptan Kurtarmaktır

Vicdan doğrunun yanında olmaktır. Yanlışları azat etmektir hayatın zindanlarından... Huzura ermenin diğer adıdır vicdan... Hata yaptığında dönmeyi bilmektir. Çıkarların ön planda olduğu bir hayatı uzak tutmaktır. Merhametle kuşatılmış bir dünyaya yeniden uyanmanın adıdır vicdan... Doğruya meyledip, yanlışları uzaklara savurmaktır...

İçindeki sese kulak vermektir vicdan... İyiyi kötüden ayırmaktır. İnsan olmanın hazzını yakalamaktır. Kendine ayna tutmaktır. Tutulan o aynadan en çok yine kendine bakmaktır.

Yitip giden hayatın anlamını yakalamaktır vicdan... Zamanı mana ile kuşatmaktır. Mana âleminden önce dönüp kendi içine bakmaktır vicdan... İç hesaplaşmalardan kurtulmaktır. Yeni bir başlangıca adım atmaktır.

Sırrına erdiğin düşlere yeniden dalmaktır vicdan... Hesap sormaktır kendini bilmediğin anlardan... Yapılan yanlışlardan... Eğreti duygulardan kurtulmayı öğrenmenin diğer adıdır. Hürriyetsiz azapların gözyaşığıdır vicdan... Ruhunu kuşatılmışlara yoldaş olmak-

tır. Azap saatlerine ayarlamaktır anı... Azaptan kurtarmaktır bazen hayatı...

Bir eşikten geçerken başka bir eşığe takılmamak için sarfedilen çabadır vicdan... Yanlışları ruhtan uzak tutmak için yüreğin elinden tutmaktır. Bazen yüreğe geçirmektir sözünü... Bazen sözü sükut içine hapsetmektir vicdan...

Braksak kendi başına kanatlanır duygular... Acı kanatlanır, öfke ve hırs kanatlanır. Yaklaşır hesabı acımasız zamanların... Yaklaşır kendimizden uzak tuttuğumuz mahpusluklar... Azap çekmeyen vicdan hapistir gönül kafeslerinde... Öldürülen zamanlar azap içindedir dünyanın izinde... Geçmiş geçmemiştir aslında... Geçmişin yarısı kanar durur kalan vicdanının içinde...

Gece gibi karanlıkta vicdanın aklamadan gitme sa-
kın huzura... Huzura ermek vicdan azabıyla çok zor
aslında... Huzur yüreklerin kanatılmadığı zamanlara
muhtaç... Zaman şefkatin uzak diyarlara sürgün
edilmediği anlara mahkum... Zamanın içinde vic-
dan, vicdanın içinde kendine baktığın ayna durur.

Taşlaşan yüreğinle varma huzura... Huzura ermek
sevgisiz çok zor aslında... Medet bekler sevgiye
hasret yürekler... Medet bekler bir çift yürek, medet
bekler sevginin erişemediği mekânlardan... Sevgi-
sizlikten çöle döner âşıkların gözleri... Bakışlarından
kan sızar âşıkların... Ki âşıkların yüreğinde ateş ke-
netli... Vicdanlara azap gerek, âşiklara ateş... Ya-
karken vicdanın külü, solar aniden âşıkların yüzü...

Fotoğraf: Mustafa Bektaşoğlu

Yanaklarından kan sızar bir yetim çocuğun... Bir şe-
hidin yüzü solar aniden... Aç kalmış bir öksüz ek-
mek beklemektedir soğuk merdiven altlarında... Ve
sorgulanır hepimizin vicdanı... Kalmışsa eğer hala...

Güzelleşmez hayat bazıları için... Bazıları için aşıl-
ması zor engeller vardır hayatın tam ortasında...
Bazen hayat kumdan yapılmış şatolarda ağırlar mi-
safirlerini... Yıkılır üstüne dertleri dünyanın... Dünya
solan bir umudun adı olur aniden... Güneş doğma-
yı unuttur bazıların üstüne... Isıtmaz ve ısıtmaz
üşüyenlerini ve karanlıkta kalmışlarını... Çizilmiş ve
yırtılmış bir resme bakar gibi bakar ve saklanır bazı-
ları... Saklandıkları kocaman yürekleridir aslında...
Onların yürekleri sığılacak kadar büyük, vicdanını
satmış olanların yürekleri küçücük kalmıştır oysa...

Aç kalmış birini doyurmayı bilmiyorsan, "Komşun
açken tok yatıyorsan", silemiyorsan bir çift gözün
yaşını vicdanını sorgula bir daha... Sorgula ve hap-
set vicdanını en hazin zamanlara... Zaman senden
yana değilse artık oyalanma boşuna... Kur saatleri-
ni vebali yüklendiğin anlara... Yüreğin ateşlerin or-
tasında kalmamışsa, açmamışsa hâlâ bir yetimin
kalbinde sevginin gonca gülü, huzura ermemişsen
daha sorgula vicdanını bir kere daha... Azap içinde
vicdan, azap içinde yürek... Bu yüreğin ateşini söndür-
meye İbrahim'ler gerek...

İçindeki sesi uyandırmaktır vicdan... Kötüyü iyi ola-
na çevirmektir. İnsanca davranmanın diğer adıdır
vicdan... Öze dönmektir. Çeki düzen vermektir eğ-
retli duran duygulara... İç hesaplaşmalarından azade
olmaktır vicdan... Azabı hapsetmektir gönül sa-
raylarına...

Yetim bir çocuğun tebessümüne değişmektir haya-
tın tüm anlamsızlıklarını... Bir şehidin ailesini kucak-
lamaktır vicdan... Ve hakkını vermektir haklı ola-
nının... Haksızlığa boyun eğmemek için hakkı tutup
kaldırmanın diğer adıdır vicdan... Nefsin kurduğu
tuzaklardan kurtulmaktır... Ruhu karanlıklardan kur-
tarmaktır vicdan, azat etmektir en şedit azaplar-
dan... Kızgınlıklarından ve kırgınlıklarından kurtar-
maktır yüreği...

Vicdan doğrunun yanında olmaktır. Yanlışları azat
etmektir hayatın zindanlarından... Huzura ermenin
diğer adıdır vicdan... Hata yaptığında dönmeyi bil-
mektir. Çıkarların ön planda olduğu bir hayatı uzak
tutmaktır. Merhametle kuşatılmış bir dünyaya yeni-
den uyanmanın adıdır vicdan... Doğruya meyledip,
yanışı uzaklara savurmaktır... İç seslerini sonuna
kadar açmaktır, nefsi azabın tuzaklarından kurtar-
maktır. Ve azaptan azade olmuş vicdan yüreklerin
sükun bulduğu en tenha limandır.

Gençlerde Vicdan Eğitiminin Önemi

Aileler çocuklarına her zaman için canlı örnekleridir. Örnek doğru olmalıdır ki sonuç da doğru olsun. Anne-baba ve ailenin diğer fertleri toplumun değerlerini ve normlarını içselleştirmiş modeller olursa çocuk için karakter oluşumunda olumlu sonuçlar ortaya çıkabilir.

Toplumların devamını sağlayan süreç, aile kanalıyla, mevcut sosyo-kültürel kalıbı oluşturan öğelerin çocuğa kazandırılmasıdır. Bunun sosyolojideki karşılığı "sosyalleşme"dur. Etkili ve başarılı sosyalleşme süreci sonunda, toplumun temel yapı taşları olan bireyler, mevcut değerlerle donanarak, toplum yapısının güçlü bir şekilde devamını sağlama rolünü üstlenirler. Böylece birey içinde yaşadığı toplumun bir ferdi haline gelir, mevcut davranış örüntülerini, insanın davranışlarına yön veren, bunları belirleyip şekillendiren temel toplumsal ve kültürel değerleri (normları) öğrenir. Öğrenmekle de kalmayıp bunları içselleştirip kendisine mal eder ve bu değer ve normlar doğrultusunda davranmaya başlar. Daha öz bir anlatımla, birey toplumu ile bütünleşir ve

kişilik kazanarak toplumunun bir parçası haline gelir. Bu süreç bireylerin varlığı kadar toplumların bekası açısından da önemlidir. Toplumun sağlıklı bir şekilde büyümesi ve varlığını devam ettirebilmesi, toplumsallaşma sisteminin sağlıklı bir şekilde sürmesi ile mümkündür. Her millet yeni nesile sahip olduğu kültürel mirası etkili bir şekilde aktararak kendini geleceğe taşımayı hedefler.

Bir toplumun temel taşı ailelerdir, ailelerin toplum açısından önemli fonksiyonu ise yeni nesilleri dünyaya getirmek ve onları yetiştirmektir. Bu oluşumun temelinde çocuğun dünyaya getirilmesi yatıyor, çocuğun sosyalleşmesi yatıyor. Bu sayede insan sosyal bir varlık olmaktadır. Bu açıdan bakıldığında aileler, çocuk büyürken onlar için hayati öneme sa-

Toplumun sağlıklı bir şekilde büyümesi ve varlığını devam ettirebilmesi, toplumsallaşma sisteminin sağlıklı bir şekilde sürmesi ile mümkündür. Her millet yeni nesile sahip olduğu kültürel mirası etkili bir şekilde aktararak kendini geleceğe taşımayı hedefler.

hip bir çevreyi oluştururlar. Toplumsal kuralların yeni bireye aktarılması görevi başarıyla sonuçlandırıldığı zaman toplum açısından istendik durum gerçekleşmiş mevcut yapı ve fonksiyonlar korunmuş olur. Toplumun sağlıklı devamının sağlanmasında bu sürecin başarısı çok önemlidir.

Sosyalizasyon sürecinde bireyin kişilik yapısının şekillenmesinin temelini oluşturan, öncelikle ve özellikle ilk çocukluk yıllarında başlayan süreç, ahlaki değerlerin kazanılmasıdır. Ahlaki gelişim olarak ifade edilen bu süreçte insan, içinde bulunduğu toplumun değerlerini benimseyerek kendi ilke ve değer yargılarını geliştirir. Bireyin doğuştan getirdikleri dışında toplumda var olan iyi-kötü, doğru yanlış kavramlarının inanç, huy, tutum, alışkanlık, âdet, gelenek, görenek gibi manevi değerleri oluşturan değerlerin tümü ahlaki sistemi oluşturur.

Ahlaki yapının şekillenmesi sürecindeki önemli unsurlardan biri vicdan oluşumudur. Pek çok kavram için olduğu gibi vicdan içinde değişik tanımlar yapılır. Örneğin: Vicdan insana doğruyu ve yanlış ayırt etme gücü veren bir iç sestir; vicdan neyin yanlış neyin doğru olduğunu gösteren tek ve gerçek ahlak hocasıdır; vicdan hata ve doğrunun sınırını belirleyen, uyumak bilmeyen, kişiyi her an her yerde izleyen, kişinin niyetlerine göre yargılarda bulunan bir hakimdir. Tanımı değişmekle birlikte değişmeyen,

vicdanın bireyin içinde cereyan eden bir durum olmasıdır.

Çocukta yetenek halinde var olan vicdanın uyandırılıp geliştirilmesi, eğitim sorunudur. Çocuk, vicdanı çevresindeki insanlar ve gruplarla girdiği etkileşimler ile geliştirir. Tıpkı başka davranışları taklit ettiği gibi karşılaştığı olaylar karşısındaki tavır alışları da taklit ederek vicdanı geliştirir. Kendileri farketseyen ya da etmeseyen, vicdan eğitimi konusundaki ilk yapı taşlarını da anne ve babalar koyar. Vicdanın çekirdeği erken çocuklukta ve aile ortamında gelişir. Bu nedenle ailelerin, içinde yaşadıkları toplumun geleceğini ellerinde şekillendirdiklerinin bilincinde ve sorumluluğunda olmaları gereklidir. Aileler çocuklarına her zaman için canlı örneklerdir. Örnek doğru olmalıdır ki sonuç da doğru olsun. Anne-baba ve ailenin diğer fertleri toplumun değerlerini ve normlarını içselleştirmiş modeller olursa çocuk için karakter oluşumunda olumlu sonuçlar ortaya çıkabilir.

Ailede atılan temeller doğru ve sağlam olursa karakter de o ölçüde sağlam oluşur ve gelişir. İlk çocukluktan sonra yavaş yavaş değişen çevrede girilen ilişkiler de karakteri etkiler ve değiştirir. Birey sürekli olarak etrafından bir şeyler alır. İç süreçlerinden geçirir kabul eder ya da etmez. "Gören kuşlar gördüğünü işler", "üzüm üzümüne baka baka kararır", "bana arkadaşını söyle sana kim olduğunu söyleyeyim" atasözlerimiz çevrenin insanlar üzerindeki etkilerini anlatır. Ailede başlayan karakter oluşumu okulda devam eder, verilen eğitimle de pekiştirilir. Yalnız okul hayatı dış çevrenin olumlu örnekleri kadar olumsuz örnekleriyle de karşılaşır. Burada önemli olan ailelerin dış çevre etkileşiminde çocuğu izlemektir. Yanlış arkadaşlar seçmemesi için yönlendirmektir. Çünkü her ne kadar aileden doğru ahlaki değerleri almış olsa da değişime kaçınılmazdır ve bazen cezbedici pek çok uyarılarla yanlışlaşabilir. Aile çocuğu her zaman iyiye doğruya güzele yöneltmek zorundadır. Bireyin ahlak yapısının unsurlarından olan vicdanı aile çocuğa kazandırabildiği ölçüde kişilik kazandırmada başarı sağlanmış olur. Bu işi aile yapmazsa çevrenin zararlı etkilerine açık olarak bırakırsa sonuç hiçbir şekilde istenme-

Vicdan insana doğruyu ve yanlış ayırt etme gücü veren bir iç sestir; vicdan neyin yanlış neyin doğru olduğunu gösteren tek ve gerçek ahlak hocasıdır; vicdan hata ve doğrunun sınırını belirleyen, uyumak bilmeyen, kişiyi her an her yerde izleyen, kişinin niyetlerine göre yargılarda bulunan bir hakimdir.

yen şekillerde gerçekleşebilir. Karakter oluşumu sürekli'dir. Gençlerin gelecekteki örnekleri olarak çok katı sınırlar içerisinde davranılmamalıdır. Ailelerin çok katı sınırlar içerisinde olması çocuğu aileden koparıp başka yönere götürür.

Vicdan eğitiminde izlenecek en doğru yol, gevşeklik kadar katılıktan da uzak olmaktır. Eğiticiye düşen görev, yerinden oynatılmayacak ideallerle beşerî-çocuksal yetersizlikler arasında sabırlı ve iyi yürekli bir aracı rolünü oynamaktır. Genel eğitimin, özellikle ahlak eğitiminin amacı, insanları kendi kendine yargılama yapabilecek duruma getirmek olmalıdır.

Modernleşmenin son haddine vardığı günümüz toplum yapısında manevi değerler son derecede önemli hale gelmiştir. Çünkü baş döndürücü teknik değişmelere toplum ayak uydurmakta güçlük çekmekte ve kültürel boşluklar yaşanmaktadır. Bu boşluklar sorun alanı olarak ortaya çıkmaktadır ve sonuç olarak tüm bireyleri etkiler hale gelmektedir. Şimdiki zamanlarda ailenin çocuk üzerindeki etkisi giderek azalmaktadır. Çünkü birincil grup olan aileye başka üyeler katılmış evin içinde ailenin dışında başkaları da yaşar hale gelmiştir ve değil çocuğu ailenin tüm üyelerini o eğitmektedir. Bunlar çok çeşitli karakterler barındıran televizyon ve sonsuz çeşitlilikteki internet dünyasıdır. Bu şekilde ailenin çocuk üzerindeki etkisi azalarak, bu tür araçlardaki kahramanların etkisi artmaktadır. Aile çocuğuna kavga etmemeyi bir başkasına zarar vermemeyi öğütleyebilir, fakat izlediği filmlerde sürekli olarak şiddet yer alıyorsa ve sevdiği karakterin kavga sahnelerine şahit oluyorsa çocuğun nasıl davranması beklenir. Çocuklar kişilik geliştirirken kendilerine beğendikleri karakterlerin davranışlarını model alırlar. Aile üyelerinin sergiledikleri farklı, beğendiği ve sürekli izlemesine izin verilen karakterlerin sergiledikleri farklı ise çocuk bir çatışma yaşayacaktır. Bu çatışmada seçiminin doğru olması gerekmektedir. Seçim doğru olsa bile esas olan bize göre çocukların bu şekilde çatışmalı durumlarla karşı karşıya bırakılmamasıdır. Buradan hareketle denilebilir ki aile çocuğun birincil grubu olma özelliğini kaybetmektedir. Artık ailenin gizli bir alternetifi bulunmaktadır: Evde çocuğun iz-

lediği televizyon dünyasındakiler ve internet ortamından eriştikleri. Burada aileye düşen görev çocuğun etkili bir şekilde denetimidir.

Vicdan eğitiminde ailelerin başansızlığı sonuç olarak toplumu etkiler. Kurallara uymayan, toplum çıkarını değil sadece kendini düşünen, çıkarları için diğer insanlara zarar vermektan çekinmeyen, bencil bireylerin varlığı toplumsal düzenin varlığı ve devamı için her zaman bir tehdittir. Bu tehditi ortadan kaldırmanın yolu bilinçli, evrensel ahlaki değerleri içselleştirmiş, incelmış vicdani duygulara sahip bireyler yetiştirmek için tüm toplumsal kurumların uyum ve dayanışma içinde hareket etmesi milletimizin bekası için hayati öneme sahiptir.

Prof. Dr. Mehmet Zeki Aydın

Ahlak eğitimi kalbe, zekâyâ ve iradeye hitap etmeli ve amacı iyiliği sevdirmek, tanıtmak, istetmek olmalıdır.

Çocuk büyüdükçe ahlak kurallarına uymaya başlar. Hayatın çeşitli aşamalarında görür ki, bu yol kendi yararındır. Çocuk zaman zaman kendi kendine şöyle düşünür: "Ben kurallara uymazsam, başkaları da uymaz, oyun bozulur. Ben haksızlık edersem başkaları da edebilir. Onun için başkasının bana yapmasını istemediğim şeyi ben de başkasına yapmayayım." Çocuğun geldiği bu aşama ahlak bilinci, vicdan ya da üst benlik denen mekanizmanın oluşmaya başladığını gösterir.

Çocuk eğitiminde vicdan gelişimi niçin önemlidir?

Toplumsal gelişmeler çocuğu birçok etkiyle karşı karşıya getirmiştir. Bu çerçevede anne babalar, çocuklarını kötülüklerden korumak ve iyi ahlaklı bir evlat olarak yetiştirmek istemektedir. Ahlak eğitimi kalbe, zekaya ve iradeye hitap etmeli ve amacı iyiliği sevdirmek, tanıtmak, istetmek olmalıdır. Ahlak eğitimi önce çocuğun duyarlılığına hitap etmelidir. Çünkü çocukta kalp, akıldan önce gelir. Çocuk heyecanlı olduğu zaman aklını aydınlatmak da kolaylaşır. Ahlak eğitimi, irade üzerinde de etki yapmalıdır. Çocuklarımızın bilgi ve becerilerine tertemiz bir vicdan eşlik etmeli; onun gelişmiş bir beyni olduğu gibi büyük bir kalbi de olmalıdır.

Vicdan, insanı, herkesten uzak, hiçbir cezaya veya azara uğramayacağından emin olduğu durumlarda bile, kötülük yapmaktan alıkoyabilir. Bunun için, kişileri, aydınlık ve dürüst vicdanlı hâle getirmek, ahlak eğitiminin hem aracı hem amacı sayılmalıdır.

Çocuğun doğru olanı yapmaya alışması, söz dinleyerek disipline boyun eğmesi, aklının ermediği çağda, ona iyi alışkanlıklar kazandıracaktır. Fakat bu yetmez. Çocuk, doğru olanı öğrenip yaptıkça bunu benimsemesi, baskı altında olmadığı, başkalarının kendisini görmediği zamanlarda da doğruyu seçmesi için iradesinin kuvvetlendirilmesi gereklidir. Bunun için ayrıca çalışılmalıdır.

Çocukta vicdan gelişimi kaç yaşında başlar?

Eğitimde gelişim önemlidir. Çocuğun bu dönemlerdeki gelişim-

sel özelliklerinin bilinmesi, özellikle ahlak gelişimi ile ilgili özelliklerinin bilinmesi, çocuğa verilecek ahlak eğitiminin sağlıklı olması ve çocuk tarafından kazanılması açısından son derece önemlidir. Gelişim çağlarıyla ilgili birçok sıralama mevcuttur. Çocuğun ahlak gelişimi beş aşama şeklinde açıklanabilir:

1. Haz ve Elem Dönemi: Bebeklik döneminde çocuğun ahlaki davranışı yoktur. Bebek, iyi ve kötü düşüncesine sahip değildir.

2. Bencilik Dönemi: Çocuklar, yaklaşık 6 yaşına kadar bencilidir; çevresindekilerin merkezi olmak ister ve kendi isteklerinin yapılmasını bekler. Çocuk, davranışlarını, başkalarının durumunu ve görüşünü fazla değerlendirmeden, kendi istekleri doğrultusunda değerlendirir. Ahlak kurallarını bir baskı olarak algılar.

3. Başkalarına Uygunluk Dönemi: Bu dönemde çocuğun ahlaki davranışı, büyük ölçüde otoriteye bağlıdır. Çocuk otoriteye saygısından, yetişkinlerin kurallarının kutsal, değişmez şeyler olduğunu düşünür. Ahlaki hata, yetişkinlerin kuralları ve tepkileri çerçevesinde tanımlanır. Büyüklerin cezalandırdığı davranışlar yanlıştır. Görev, otoriteye itaat olarak anlaşılır. Dolayısıyla iyi davranış büyükleri memnun eden davranışlardır.

4. Duygusal Vicdan Dönemi: Bu dönemde, ahlaki yargı ve davranış, otoriteye bağımlı ve tek yönlü olma özelliğini kaybetmeye başlar. Çocuk, kendi ahlaki davranışlarının sonuçlarını toplumsal değerler ve zorunluluklar açısından göz önünde bulundurur ve buna uygun olarak davranır. Duygusal öğrenme çağı olan 7-9 yaş, düşüncenin uyandığı dönemdir. 7. yaşta çocuklar, ahlaki kavramları anlamaya başlar. Bir anlamda, 7. yaş ayırt etme (temyiz) yaşıdır. Çocuk 7 yaşından itibaren konuşma, anlatım yeteneği, hüküm verme ve sonuç çıkarmada oldukça ilerlemeler gösterir. Özellikle 9-10 yaşlarından itibaren çocuk artık iyi-kötü, haklı-haksız kavramlarını ayırabilecek bir durumdadır. Çocuk bu yaşlarda kendine, ideal bir insan tipi seçme ihtiyacını şiddetle hissedeceği için, yetişkinlerin bu konuda dikkatli davranması ve ihtiyaca cevap vermesi gerekmektedir.

5. Akılcı Vicdan ve Evrensel Ahlak Dönemi: Artık ergenlik dönemine ulaşan birey, doğru ve yanlış, sosyal düzenin yasa ve kurallarıyla değil, bizzat kendi vicdanıyla

Ben ülkemizde günümüzde, çocukların arkadaşsız veya iyi arkadaş bulamamalarını, çocuk eğitiminin çok önemli bir sorunu olarak görüyorum. Bunun sonucu çok ağır olmakta, asosyal, televizyon ve internet bağımlısı bir nesil karşımıza çıkmaktadır. Kitle iletişim araçlarının olumsuz etkilerinden korunmak ise anne babaların baş etmekte zorlandıkları başlı başına önemli bir diğer sorundur.

ve kendi geliştirdiği ahlak ilkeleriyle tanımlar. Ahlak ilkeleri, sadece kendisi için değil, herkes için geçerli ve evrensel değerler üzerine kurulmuştur. Böylece birey, yalnız kendini değil, başkalarını da dikkate alan, yüksek düzeyde bir ahlaki yargı geliştirir. Çocuğun olgunluğa yönelik psikolojik gelişimi, on üç ile yirmi bir yaşları arasındaki ergenlik döneminde tamamlanır.

Bazı kaynaklarda vicdan yerine öz denetim deniliyor. Biri diğerini kapsıyor mu?

Vicdan, kişinin, kendi niyetlerini, eylemlerini ahlak

bakımından iyi ya da kötü bulmasına yarayan duygu olarak tanımlandığı gibi; doğruyu, yanlıştan ve iyili kötüden ayıran yetenek olarak da tanımlanmaktadır. Yani herhangi bir hareket doğru mu, yanlış mı diye düşündüğümüzde, içimizde bir hâkim buluruz. Bu hâkim, bizim ve başkalarının ahlaki hareketleri hakkında hükümler verir, işte buna vicdan diyoruz.

Öz denetim ise daha önemli bir amaca ulaşabilmek için kişinin tepkilerini, davranışlarını veya başka amaca yönelme eğilimini denetleyip kısıtlaması demektir. Öz denetime, otokontrol da diyoruz. Öz denetim kelimesini, Türkçede sadece eğitimde kullanmıyoruz. Topluluk veya grup çalışmalarında da kullanıyoruz. Örneğin, gazetecilerin (otokontrolü) öz denetiminden, esnafın birbirini öz denetiminden veya bir şirketin çalışmalarını öz denetiminden bahsediyoruz. Bu kavramları, herkes kendi bakış açısı ya da bağlı bulunduğu düşünce akımına göre tercih ediyor. Vicdan tüm dillerde ve dinlerde bilinen ve yaklaşık birbirine yakın tanımlanan bir kavramdır. Bilimsel bir kavram olarak psikanalistler, vicdanı üst benlik olarak tanımlamışlardır.

Ben, eğitim açısından, kişinin doğuştan yani fitrattan getirdiği, iyiyi arama, kendini sorgulama, merhamet, acıma, kötülükten rahatsız olmayı sağlayan iç güce vicdan diyorum. Bu iç güce, kaynaklarda, duygu, eğilim, yetenek vb. adlar verilmekte; ancak aşağı yukarı aynı anlamlar kastedilmektedir.

Vicdan mekanizmasının gelişimi noktasında ailelerin çocuklar üzerindeki etkisi nedir?

Vicdan doğuştan mıdır? Yoksa sonradan çevrenin ve eğitimin etkisiyle mi oluşur? Bu konuda iki görüşü de savunanlar vardır. Birinci görüşe göre, vicdan bütün diğer yetenekler gibi, normal bir bünyede doğuştan vardır. Onun olumlu veya olumsuz

yönde hükümler verebilmesi, aldığı eğitime, kazanmış olduğu bilgiye ve anlayışa, kısacası insan aracılığı ile programlanmasına bağlıdır. Diğer bir görüşe göre, kimse vicdanlı ya da vicdansız doğmaz. Vicdan öğrenilir ve genellikle anne babadan öğrenilir. Çocuk, toplumsal kurallara ayak uydurmayı, çevresinden öğrenir. Temelde çocuk, sizin öğrettiğiniz sınırları ve kısıtlamaları kendine mal etme yoluyla toplumsal kurallar karşısında belli tutumlar edinecektir. Bu "kendine mal etme" süreci, genellikle "vicdan" olarak adlandırılan kavramın oluşmasıdır. Vicdan, anne babanın "yapılmalı" ve "yapılmamalı" diye nitelendirdiklerinin çocuk tarafından benimsenmesi sonucu ortaya çıkar.

Çocuk büyüdükçe ahlak kurallarına uymaya başlar. Hayatın çeşitli aşamalarında görür ki, bu yol kendi yararındır. Çocuk zaman zaman kendi kendine şöyle düşünür: "Ben kurallara uymazsam, başkaları da uymaz, oyun bozulur. Ben haksızlık edersem başkaları da edebilir. Onun için başkasının bana yapmasını istemediğim şeyi ben de başkasına yapmayayım." Çocuğun geldiği bu aşama ahlak bilinci, vicdan ya da üst benlik denen mekanizmanın oluşmaya başladığını gösterir. İşte anne baba ve eğitimcilerle düşen görev, bu gelişmeyi filizlendirmek, beslemek ve gelişmesini sağlamaya çalışmak olmalıdır.

İnsan, yaratılışının gereği olarak etkilenmeye elverişli bir varlıktır. Bu bağlamda çevre de önemli değil mi?

"İnsan bulunduğu kabın şeklini alan sıvı gibidir." benzetmesi kişiliğin oluşmasında çevrenin de önemli olduğunu anlatır. Çocuk önce farkında olmadan taklit eder, zamanla bu davranışlar alışkanlık hâline gelir; böylece kişiliği oluşur. Kişiliğini ve toplumsal karakterini kazanırken, içinde bulunduğu çevre ile sıkı bir etkileşim içinde bulunur. Bu etkileşim çevrelerinden biri de arkadaş çevresi, diğeri, kitle iletişim araçlarıdır.

Anne babalar, çocuklarının iyi arkadaş edinmelerini ve arkadaşlarıyla iyi geçinmeleri gerektiğini öğretmelidir. Ben ülkemizde günümüzde, çocukların arkadaşsız veya iyi arkadaş bulamamalarını, çocuk eğitiminin çok önemli bir sorunu olarak görüyorum. Bunun sonucu çok ağır olmakta, asosyal, televizyon ve internet bağımlısı bir nesil karşımıza çıkmaktadır. Kitle iletişim araçlarının olumsuz etkilerinden korunmak ise anne babaların baş etmekte zorlandıkları başlı başına önemli bir diğer sorundur.

Çocuğun doğru olanı yapmaya alışması, söz dinleyerek disipline boyun eğmesi, aklının ermediği çağda, ona iyi alışkanlıklar kazandıracaktır. Fakat bu yetmez. Çocuk, doğru olanı öğrenip yaptıktan sonra bunu benimsemesi, baskı altında olmadığı, başkalarının kendisini görmediği zamanlarda da doğruyu seçmesi için iradesinin kuvvetlendirilmesi gereklidir.

Ezberci Din Eğitimi

Ezberci eğitim, bireyi özgürleştirmek yerine esir alır, köleleştirir, robotlaştırır. Çünkü onun kendi değerlerini oluşturarak dürtülerinin ve çevrenin esaretinden kurtulmasının önünü tıkamaktadır. Ahlaken özgürleşemeyen bu birey, kumandası kimin elinde olursa, ona göre davranır.

"Ezberci eğitim" kavramının içi zaman zaman çok yanlış doldurulmakta; en azından genelde "eğitimde ezberle yer vermek"le karıştırılmaktadır. Hemen belirtelim ki, ezberci eğitim, ezberle yer veren eğitim değil; ezberle(t)meyi nihai amaç sayan eğitimidir. Belli bilgilerin hafızaya yüklenmesi, akılda tutulması, belenmesi anlamında ezber, her tür eğitimde yer almaktadır, alacaktır da. Ezberle hiç yer vermeyen eğitim yoktur. Konudan konuya bunun dozu artar veya eksilir. Söz gelimi, bir dil öğretiminde, bir çarpım tablosunun öğretiminde vb. ezberin olmaması mümkün mü?

Önemli olan, eğitimde hiç ezberle yer vermemek değil, bunu zaruret miktarıyla sınırlamak, ezberle(t)-

meyi eğitimde nihai amaç olarak asla görmemek, aksine onu diğer anlamlı öğrenmeler için bir atlama taşı, bir alt basamak olarak kabul etmektir. Bellenen bu bilgiler arasında bağlar kurularak, bunlar sorgulanacak, anlamlandırılacak, birtakım zihinsel işlemlerden geçirilerek yeni bilgiler üretilecek ve bu anlamlandırılmış bilgiler yeniden örgütlenerek sistemleştirilecektir. Böylece ezber bilgileri, daha üst basamaklardaki öğrenmelerin gerçekleştirilmesine vesile kılınacaktır. Aksi takdirde, ezberlenen bilgiler, sahibine yük olmaktan başka bir işe yaramaz.

Bilgi anlayışı, ezberci din eğitimi sürecinde yer alan unsurları belirleyici role sahiptir. Bu bilgi algısı, kabul edilen bilgilerin âdeta mutlak doğruluğunu öngör-

mektedir. Yani, bilgiye dogmatik bir yaklaşım söz konusudur. Bu yaklaşım, değişmeyen vahy ile onun yorumu arasındaki farkı kavrayamama, ikisini özdeşleştirme/aynileştirme sonucuna götürebilmektedir.

Ezberci eğitim için önemli olan, doğru kabul edilmiş bilgilerdir. Eğitimle yapılması gereken şey, bu doğruluğundan şüphe edilmeyen bilgilerin, üzerinde başka tasarruflarda bulunmaksızın aktarılması, öğrencinin belleğine depolanmasıdır. Bu yapıldığında, bireyin eğitilmiş olacağı sanılmaktadır.

Öğretmen/hoca, bu bilgilerin temel kaynağı olması nedeniyle, din eğitim/öğretiminin merkezine yerleştirilmiştir. Yürütülen ezberci din eğitimi, söz konusu bilgilerin sahibi öğretmenin takririne, bilgi aktarımına dayalıdır. Öğretmen ne kadar çok bilgi aktarırsa o kadar öğreticilik görevini iyi yaptığı düşünülmemektedir.

Ezberci din eğitiminde önemli olan konu ve ona ilişkin bilgi(ler) ile onların başlıca kaynağı olan öğretmen öne çıkarılmakta; ama bu bilgilerin, eğitimin asıl unsuru olan öğrencinin kapasitesiyle, hayatıyla, sorunlarıyla, ihtiyaçlarıyla ilgisi pek hesaba katılmamaktadır. Böylesi din öğretiminin, insanın gelişim çizgisine uygun yöntem, muhteva ve araç gereçlerle düzenlenerek insanın vahyi anlamasını kılavuzlama/sağlama düşüncesi yoktur. Bilgilerin/konunun, öğrenciye, yani onun kapasitesine, hayatına ve sorunlarına uygun hale getirilerek öğretime konu edilmesi yerine, öğrencinin konuya/mevcut hazır bilgilere uygun hale ge(tiri)lmesi beklenmekte/gerekli görülmemektedir.

Üstelik, konuya ve onunla ilgili bilgiye odaklanan ezberci din eğitiminde öğretmenin, öğretmek/egitmek için özel bir formasyona sahip olmasının zaruri olduğu düşünülmez. Öğretilmesi öngörülen konuya ilişkin bilgilere şöyle veya böyle sahip olan herkesin öğretebileceği kanaati hakimdir. Din öğretmenler, öğretilecek muhtevaya odaklandıklarından dolayı, konu hakkındaki bilgilerini daha bir zenginleştirmeye yönelik kafa yorsalar bile onun öğrenciye nasıl kazandırılacağı konusunu düşünmeye pek ihtiyaç duymamaktadırlar.

Öğretmenin kesinkes güvenilir bilgi kaynağı sayılması, sunduğu bilgilerin sorgulanmadan, olduğu gibi belenmesinin gerekliliği ve yeterliliği sonucunu doğurmaktadır. Öğreticinin benimsediği ders kitap(lar)ı da aynı şekilde algılanmaktadır. Bu bilgi algısı, dinî bilginin yoruma dayanan kısmının, kültürel

boyutunun zamanla yenilenmesini köstekleyicidir. (Bk. Aydın, Eylül, 2009)

Ezberci eğitim anlayışına göre, sunulan hazır bilgiler mutlak, değişmez doğrular olarak kabul edildiğinden, belirlenen bilgilerin aynen ezberlenmesi, nihai amaçtır. Öğrenciye düşen görev, kendisine aktarılan ve doğruluklarından hiç kuşku duymaması gereken bu bilgileri olduğu gibi ezberleyip depolamak; istendiğinde onları aynen tekrarlamaktır. Sunulan bilgileri anlamlandırmak amacıyla sorgulamaya, irdelemeye, araştırmaya, yeni bilgiler üretmeye ihtiyaç duyulmaz. Öğrenci bunu gerçekleştirdiği oranda başarılı sayılmaktadır. Öğrenci gerekli notu/belgeyi aldıktan sonra unutmak üzere bilgileri ezberlemekte; onları kullanmayı, onları kullanarak yenilerini üretmeyi bilmemekte, hatta düşün(e)memektedir.

Ezberci eğitimin bilgileri empoze edici üslubu, bireyin zihnini baskı altına alıp kalıplaştırmaktadır. Bu süreçte sunulan bilgilerin mutlak doğru oldukları kanaatinin telkin edilmesi nedeniyle öğrenci o bilgileri, doğruluklarını sorgulamaksızın, şeklini alması gereken kalıplar olarak algılamaktadır.

Ezberci din eğitiminde öğrenme-öğretme sürecine öğrencinin aktif katılımı sağlan(a)mamakta; öğrenci, sunulan bilgileri pasif kabullenici konumda tutulmaktadır. Âdeta öğrenci, bilgileri kullanarak kendi varlığını geliştiren özne değil de, deyim yerindeyse, bilgilerin kullanıldığı/ kalıplandığı nesne konumundadır.

Böyle bir din eğitiminden geçen kişi, kendini öğrenme eyleminin öznesi olarak görmediğinden dolayı "öğrenme"yi bilmez/beceremez. Bu nedenle, gerçekte ihtiyacı olan bilgi ve becerileri öğrenme eğilimini/yeteneğini de kaybeder; sadece başkalarının kendisi için uygun gördüklerinin kendisine öğretilmesini bekler. Haliyle, öğrenme merakı, arzusu da güdükleşir.

Kendisine yüklenen dinî bilgileri istendiğinde hatırlayıp tekrarlaması istenen öğrenci, dinin öğretilerini ezberler, ama onları anlamlandırarak içselleştiremez. Dinî bilgileri hiç sorgulamadan, anlamlandırmadan öğrencinin kabullenmesi, dinî değerlerin/doğruların onun tarafından tam anlaşılmasını, onların zenginliklerinin ve işlevlerinin kavranmasını engellemektedir. Haliyle öğrenci bu bilgileri, hayatında kullanabileceği somutluğa dönüştürememekte; sonuçta özellikle ahlaki değerler işlevsizleşmektedir.

Ezberci eğitim, bireyi özgürleştirmek yerine esir alır, köleleştirir, robotlaştırır. Çünkü onun kendi değerlerini oluşturarak dürtülerinin ve çevrenin esaretinden kurtulmasının önünü tıkamaktadır. Ahlaken özgürleşemeyen bu birey, kumandası kimin elinde olursa, ona göre davranır. Onun tutum ve davranışlarını tamamen dış şartlar (dıştan gelecek ödüller, cezalar), kumandasını kullanan çevresi belirler. Böyle birinin, nerede nasıl davranacağı belli olmaz. Çünkü onun nasıl davranacağını kendisi değil, içinde bulunduğu çevre şartları belirlemektedir.

Böylesi ezbercilik, eğitim sürecini hayattan yalıtılmış derslere dönüştürdüğünden dolayı, dinî bilgilerin kullanılabilirlik niteliği alabildiğine azalmaktadır. Bu da, bireyi uygula(ya)madığı bilgilerin hamalına dönüştürmektedir. Nitekim toplumumuzda, "biliyor, ama yapmıyor" sözü dile pelesenk edilmiştir. Kur'an'ın benzetmesiyle ifade edecek olursak, böyle biri, "kitap taşıyan eşek" (Cum'a, 5) durumuna düşmektedir. Bu noktada Montaigne'in sözünü hatırlamakta yarar var: "Bir şeyi ezberlemek, bilmek demek değildir."

Ezberci eğitimdeki bu dinî bilgi algısı, öğrencide vahyin farklı yorumlarına karşı acımasız biçimde dışlayıcı, ötekileştirici, aforoz edici tutumun oluşmasına yol açmaktadır. (Aydın, Ekim-2009) Daha beteri, kaynağa duyulan güven nedeniyle kendisine yüklenen bilgiler konusunda hiç kuşkulananmayan böylesi kişileri, güven oluşturmak şartıyla, hayatta her şeye yönlendirmek/koşullandırmak ve kullanmak mümkündür.

Öğretmen merkezli, dolayısıyla bilgi aktarımına dayalı ezberci öğretimde, sunulan hazır bilgilerin olduğu gibi ulaştırılması/yüklenilmesi ve kalıcılığı sorunludur. Ezberci anlayışın ürünü olarak ortaya çıkan, "bilginin kaynağına güven varsa onun söylediklerini mutlak kabul, güvenilmiyorsa mutlak red" yaklaşımı, bilgilerin alımını ve anlamlandırılmasını kösteklemektedir. Dinlenen bilgilerin aynen iletilmesinde tam başarı sağlamak çok zor olduğu gibi bu yolla kazanılan bilgilerin hatırlanma oranı da son derece düşüktür (%10).

Ezberci din eğitimi faaliyetleri, hem insan gerçeği ve eğitim gerçeği ile hem de hayat ve varlık gerçeği ile pek örtüşmediğinden, öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılama niteliği çok zayıftır. İhtiyaçları karşılama düzeyi çok düşük olduğundan dolayı, muhataplarıncı sevilmemekte, talep edilmemektedir. Haliyle, din eğitimiyle, sempati beklenirken ilgili tarafların antipatisiyle karşılaşabilmektedir. Öğrencinin hazır

bulunuşluk düzeyine, beklentilerine sorunlarına, ihtiyaçlarına rağmen düzenlenip uygulanan bu eğitim, öğrenciye göre olmadığından dolayı haz verici değil bıktırıcıdır, çekici değil iticidir, rahatlatıcı değil sıkıcıdır.

Tekrar tekrar ilmin, irfanın, bilginin, sürekli aklı kullanmanın önemine vurgu yapan, sorgulamanın gerekliliğine atıfta bulunan, varlık üzerinde, indirilen ayetler üzerinde daima düşünmeyi tavsiye eden, imanı kişinin özgür seçimiyle gerçekleşen bir karar olarak gören, dinde her tür zorlamayı yasaklayan, mümin insanın ahlaklı görünmesini değil de ahlaklı olmasını amaçlayan Kur'an'ın, birtakım bilgilere körü körüne bağlanmayı öngören ezberci eğitim anlayışına onay vereceği düşünülebilir mi? Allah adına hiç kimsenin konuşamayacağı ilkesini koyup, ayetlere ilişkin her yorumun sorgulanabileceğini, hiçbir içtihadın bir başka içtihadın yolunu tıkamayacağını ve içtihadında hata yapanın bile ödüllendirileceğini, Kur'an'ı anlamada aklın kullanımını öngören İslam'la ezberci eğitimi yan yana getirmek gerçekten utanç vericidir.

Günümüzde her şey hızla değişmekte, buna bağlı olarak hızla üretilen bilgi çabucak tüketilmekte, mevcut bilgiler kısa bir süre sonra geçersiz kalmakta, yenilerinin üretilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu şartlarda sürekli hazır bilgi sunarak bireylere katkı sağlamak mümkün değildir. Onun için ezberci eğitim yerine, anlamlı öğrenmenin gerçekleştirilmesine yönelik bir eğitim yaklaşımının benimsenmesi, düşünmenin/sorgulamanın önünün açılması gerekmektedir. Bireylere bilgi ezberletmek yerine, öğrenmeyi öğretmek durumundayız. Ancak bu sayede birey, mevcut bilgileri kullanarak yeni durumlar/ihtiyaçlar için gerekli bilgileri kendi kendine üretebilir. Sürekli yeni, farklı sorunlarla karşılaşan birey, böyle bir donanımla sorunlarına çözüm üretip onların üstesinden gelebilir. Böyle bir din eğitimi, bireyin kendi dindarlığını oluşturup ona sahip çıkmasına imkan sağlayabilir.

Konfiçyüs'ün dediği gibi, "Düşünmeden öğrenmek, kaybedilmiş çabadır." Bu durum, din eğitimi için de aynen geçerlidir.

KAYNAK

- Aydın M. Şevki, "Dinî Bilgiyi Tecdid", Diyanet Aylık Dergi, Eylül, 2009.
Aydın M. Şevki, "Dindışı Ötekileştirme", Diyanet Aylık Dergi, Ekim, 2009.

Tilavet Secdesi

(Mana, Hüküm ve Hikmeti)

Tilavet secdesi bir borçtur. Geciktirmek günah olmasa da hemen eda edilmesi güzeldir. Ömür boyunca da yapılabilir. Aynı mekânda secde ayeti art arda tekrarlanmış ise sadece bir tilavet secdesi yapar.

Secde ve Tilavet Kelimelerinin Anlamı

Secde; alın, burun, el ayakları, dizler ve ayak parmaklarının yüz ve ellerin yere koyulma suretiyle gerçekleşen Allah'ın huzurunda tazim kastiyle yere kapanma anlamında ibadet şekline verilen genel bir isimdir. Kelimenin aslı 'Se-ce-de' fiil kökünden sücud masdarı alın yere koymak, tevazu içinde olmak, eğilmek anlamlarına gelir. (Bkz. İbn Manzûr Ebu'l-Fadl Cemaluddin Muhammed el-Mısri, Lisânu'l-Arab, III/204) Gerçek anlamda ibadetin özüdür. Camilere mescit denilmesinin sebebi, içinde secde edilmesidir.

Tilavet Arapça'da 'te-le-ve' fiil kökünden türemiş bir mastar kipidir. Sözlükte; bir kimseye tabi olmak,

onun ardından gitmek ve okumak anlamına gelir. (Âsım Efendi, Kâmus, IV, 886-887) Örneğin Şems sûresi 2. ayetinde 'Onu (güneşi) izlediği zaman aya yemin olsun,' diye geçen 'telâha' ifadesi izlemek anlamında kullanılmıştır. 'Kitab'ı (Tevrât'ı) okuyup durursunuz.' (Bakara 44) ayetinde ise okumak anlamında kullanılmıştır. O halde "telâ" kelimesi her iki anlamı da içeren bir mana ile bir metinde yer alan harfleri ardı sıra takip ederek okumaktır, diyebiliriz.

Secdenin Mana ve Önemi

Secde tevazuyu, teslimiyeti, kulluğu, ibadeti temsil eder. Secde acziyetin ve fakriyetin itirafı ile istiane kapısına müracaattır. Secde sevgiliyle buluşma kapısıdır. Bu hususiyetiyle namaz içerisindeki rükunlar

arasında da en önemli yeri teşkil eder. Hatta bazı ariflerce 'diğer rükünler, secdeye ulaşabilmek için birer basamak hükmündedir. Rabbin huzuruna çıkma adına hazırlık safhasında alınan maddi ve manevi kirlilerden arınma amellyesi olan abdest, ardından dünyalık adına her şeyin ifnasını istişar ile sadece Allah (c.c.)'i ispat anlamına gelen tekbir ve diğer dolu dolu ifa edilen namaz rükunlarının her birisi bir bakıma secdeye muheyya olma ve de ehil olma ön hazırlıkları kabul edilmelidir. Yani secde namazın esasıdır. Diğer bir tabirle ibadetin esasıdır.

Tilavet Secdesi Ne Demektir? Hükmü Nedir?

Kur'an-ı Kerim'de okunuğunda; hem okuyan hem de işiten için secde yapılması vacip olan bazı ayetler vardır. Bu ayetlerdeki ortak payda Allah Teala'ya secde edilmesi emridir. Bunlara tilavet secdesi denir.

Tilavet secdesinin hükmü Hanefi mezhebine göre vacip, diğer üç mezhebe göre ise sünnettir. Hanefi uleması tilavet secdesinin vücubunu İnşikak suresi 21. ayette yer alan 'Onlar kendilerini Kur'an okununca secde de etmezler.' ayeti ve Efendimiz (s.a.s.)'in: 'Kur'an'ı okuyan ve dinleyene secde etmek vacibtir.' (Buhârî, Sücûd, 10) sözü ile delillendirirler.

Secde ayetinin Türkçe mealini okuyan veya dinleyen kimsenin de secde yapması gerektiği söylenmiştir. Tilavet secdesi bir borçtur. Geciktirmek günah olmasa da hemen eda edilmesi güzeldir. Ömür boyunca da yapılabilir. Aynı mekânda secde ayeti art arda tekrarlanmış ise sadece bir tilavet secdesi yapılır.

Tilavet Secdesinin Yapılışı

Tilavet secdesini yapmak için gerekli olan şartlar namaz kılmak için gerekli olan şartlarla zaman kaydı dışında aynıdır. Ancak kerahet vakitleri dediğimiz sabah aydınlanmadan önceki ve ikindiden sonra akşama doğru güneş sararmaya başlayınca secde yapmak mekruhtur. Namaz kılmak için gerekli olan şartlar tilavet secdesi için de şarttır. Secde yaparken ellerini kaldırmaksızın 'Allahü Ekber' der ve secdeye varır. Secdede üç defa 'Sübhane rabbiye'l-a'lâ' der. Ve secdeden 'Allahü Ekber' diyerek kalkar.

Secdede 'Sübhane rabbiye'l-a'lâ' demesinin delili Abdullah b. Abbas (r.a.)'dan rivayet edilen şu hadistir: 'Sizden biriniz rüku yaptığı zaman üç defa sübhaneke rabbiyel azim desin. Üç, tesbihin en az miktarıdır. Secde ettiği vakit de üç defa sübhâneke

rabbiyel a'lâ' desin; bu, tesbihin en azıdır.' (Ebu Dâvud, II, 40) Efendimiz (s.a.s.)'in secdeye vardığında 'Allah'ım, bu secde dolayısıyla benim bir günahımı kaldır, ondan ötürü de bana bir ecir yaz ve bu secdemi benim için nezdinde bir mükâfat sebebi kil' dediği rivayet edilmiştir.

Namazı bozan her şey tilavet secdesini de bozar.

Tilavet Secdesini Gerektiren Ayet ve Tefsitten

Kur'an-ı Kerim'deki secde ayetlerinin sayısı hakkında on dört ilâ on altı arasında değişen farklı görüşler vardır. Tercih edilen görüşe göre secde ayetleri on dörttür.

Bunlar: A'raf 206; Ra'd 15; Nahl 50; İsrâ 109; Mer-yem 58; Hac 18; Furkân 60; Neml 25; Secde 15; Sâd 24; Fussilet 37; Necm 62; İnşikâk 20 ve Alak 19 sure ve ayetleridir.

Bunlar da kendi içinde üç grupta mütalaa edilir:

1- Secdeyi açıktan emreden ayetler.

Bu ayetler sadece üç adet olup Cenab-ı Hak doğrudan secde edilmesini emir buyurmaktadır.

a) Fussilet suresinin 37. ayeti:

Gece gündüz, güneş, ay, hepsi O'nun ayetlerindedir. O halde güneşe ve aya değil, onları öylece yaratana secde edin, eğer O'na ibadet ediyorsanız!

Fussilet suresi Mekkî surelerdendir. Tevhit, öldükten sonra dirilme ve hesap gibi temel inanç esaslarını işler.

b) Necm suresinin, 62. ayeti:

Haydi artık Allah'a secde ve ibadet ediniz!

Necm suresi de Mekkî surelerdendir. Mekkî surelerin özelliği olan tevhit, öldükten sonra dirilme ve hesap gibi inanç esaslarını konu edinir.

Secde ayetinden önce diğer secde ayetlerinde olduğu gibi inkârcıların durumu ve daha önce geçmiş kavimlerden aynı durumda olan Nuh (a.s.)'un kavmi ile Ad ve Semud kavimlerinin durumu zikredilmiş, onların başına gelen azap ve helak konu edilmiştir.

Secde ayetinden önce inkârcıların durumu, ahirette karşılaşacakları azap, şeytanın rolü ve ona karşı alınacak tedbir, müminlerin ahirette elde edecekleri mükâfat ele alınmıştır.

c) Alak suresinin 19. ayeti:

Hayir! Ona boyun eğme! Rabbine secde et, O'na yaklaş.

Alak suresi Kur'an'ın ilk inen ayetlerini ihtiva etmektedir. Mekkî surelerin özelliği olan temel inanç esaslarından Allah inancı, yaratılış gerçeği, vahyin başlangıcı ile peygamberlik, dönüşün sadece O'na olacağı ahiret inancı ve hesap, ceza konularını ele alır. Secde ayetinden önce, ayetin nüzul sebebi olarak rivayet edilen Ebu Cehil'in Efendimiz (s.a.s.)'le giriştiği cedelleşmeye cevap nahiyyetinde cehennem azabı ile tehdit konu edilmiştir.

2- Secdeyi açıktan emretmeyip kâinata yer alan canlı-cansız bütün mahlukatın secde ettiğini bildiren secde ayetleri

Bu ayetler afaki ve enfüsi delillerle donatılmış insanın nazarını çevresine tevcih etmesini, ülfet perdesini kaldırıp çevresinde var olan her şeyin mahluk olma cihetiyle Cenab-ı Hakka ibadet/secde ediyor olduğunu okumasını vurgulamakta ve secde etmeye en layık olanın akılla donatılmış insan olması gerektiğini hatırlatmaktadır.

Bu ayetler sekiz adettir.

a) A'râf suresinin 206. ayeti:

Rabbine yakın melekler O'na kulluk ve ibadet etmekten asla kibirlenmez, hep O'nu tenzih ederler ve yalnız O'na secde ederler.

İçinde secde ayetini ihtiva eden A'raf suresi Mekkî surelerin en uzunlarından. Özetle tevhit akidesi, öldükten sonra dirilme, hesaba çekilme ile risaleti konu edinir. Bu ayetten önce müşriklerin Efendimiz (s.a.s.) ile giriştiği münazara ve cedelleşme mevzu edilmiş, inançlarının yanlışlığına dair deliller serdedilmiştir.

Ayette geçen 'yüsebbihune' lafzı secde ile mukarın gelmiş bir yerde secde ve secdeden kastolunan ibadetin temelinde zikrin olduğuna işaret edilmektedir.

Bu ayette meleklerin tespih ve sücut ediyor olmaları karşısında biz muhatap kulların da aynı anda onlarla birlikte teslimiyet içinde Cenab-ı Hakka secde ediyor olmamız çok muvafık olsa gerek. Eda edilen bu secdenin bir yerde kulun itaat için fırsat kollaması gerektiğine de işaret edebilir.

b) Ra'd suresinin 15. ayeti:

Halbuki göklerde olsun, yerde olsun kim varsa isteyerek veya istemeyerek, hem kendileri hem gölgeleri hepsi sabah akşam Allah'a secde ederler.

İçinde secde ayetini ihtiva eden Ra'd suresi Medenî surelerdendir. Bu sure de özetle tevhit akidesi, öldükten sonra dirilme, hesaba çekilme ve risalet-

ten ve hususiyle Efendimiz (s.a.s.)'in hak peygamber olduğunu delillerle serdeder. Müşriklerin ortaya attığı şüpheleri izale etmeye çalışır. Surenin adı gök gürültüsü anlamında şimşek/ra'd denilmiştir.

Bu ayette 'göklere olsun, yerde olsun kim varsa isteyerek veya istemeyerek, hem kendileri hem gölgeleri hepsi sabah akşam Allah'a secde ederler' ifadesi müşriklere hatırlatma kabilinden ihtar sayılır. Bir yerde gök gürültüsü de Allah'ı tespih eden yaratılmış varlıklardan olup nasıl oluyor da müşrikler bu tespihi görmezler, O'nu inkâra kalkışmalar anlamı içermektedir.

c) Nahl suresinin 49. ayeti:

Hem göklerde ve yerde ne varsa hepsi, herhangi bir canlı olsun, melaikeler olsun hepsi Allah'a secde eder, asla kibirlenmezler.

Nahl suresi de başta öldükten sonra dirilmesi haşır, hesap ve ulûhiyyet gibi temel akide konularını ele alan Mekkî surelerdendir. Secde ayetinden önceki ayetler diğer secde ayetlerinde olduğu gibi inkârcıların durumu ile ortaya attıkları şüpheleri mantikî delillerle yok etmeye çalışır. Sonuçta melekler dahil bütün mahlukatın O'na secde ettiğini, nasıl oluyor da müşriklerin tevhide yanaşmadıklarını işaret eder.

d) İsrâ suresinin 107. ayeti:

Yine yüzüstü secdeye kapanırlar.

İçinde secde ayetini ihtiva eden İsrâ suresi de Mekkî surelerden olup akide konusuna önem verir. Başlıca tevhit, peygamberlik, öldükten sonra dirilme ve hesap mevzularını işler. Diğerlerinde olduğu gibi secde ayetinden önce müşriklerle münazara, şüphelerini izale ve Kur'an'ın hak olduğunu ifade vardır.

e) Meryem suresinin 58. ayeti:

Onlar Rahman'ın ayetleri okunduğunda ağlayarak secdeye kapanırlardı.

Meryem suresi de genel hatlarıyla Allah'ın birliği ve öldükten sonra dirilme inancını işler.

Secde ayetinden önce gönderilmiş peygamberlerin kıssaları, emrolundukları ibadetler ve ortak vasıf olarak Allah'ın ayetlerini okunduğunda secdeye kapılmaları zikredilmiştir.

f) Hac suresinin 18. ayeti:

Bilmez misin ki göklerde ve yerde bulunan kimse-ler, hatta güneş, ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar bütün canlılar ve insanların da birçoğu Allah'ın yüceliğine secde ediyorlar.

Hac suresi Medenî surelerdendir. Allah'ın birliği, öldükten sonra dirilme, hesap, kıyamet sahneleri ile Medenî surelerin vasıflarından kabul edilen bazı ahkâm yer almaktadır.

Secde ayetinden önce yine diğer surelerde olduğu gibi inanmayanlarla bir münazara yer almaktadır.

g) Secde suresinin 15. ayeti:

Bizim ayetlerimize ancak o kimseler inanır ki kendilerine o ayetler hatırlatıldığında, derslerini hemen alır, secdeye kapanır, Rablerine hamd, O'nu takdis ve tenzih ederler, asla kibirlenmezler.

Secde suresi de Mekke'de nazil olmuştur. Bu sure de başta öldükten sonra dirilme olmak üzere genellikle inanç esaslarını işler.

Secde ayetinden önce yer alan ayetlerde müşriklerin, öldükten sonra dirilme ve hesabı inkârları hakkında ileri sürdükleri şüpheleri mantiki delillerle reddedilmektedir.

h) Sâd suresinin 24. ayeti:

Davud kendisini imtihan ettiğimizi anladı, derhal Rabbinden mağfiret diledi, eğilip secdeye kapandı ve Allah'a yöneldi.

Sa'd suresi de Mekke'de nazil olmuştur. İslamın inanç esaslarını işler. Secde ayetinden önce Nüh kavmi, Âd kavmi, kazıklar sahibi Firavun, Semûd, Lût kavmi ve Eyke halkı gibi geçmiş kavimlerin Allah'a inanma mevzusunda peygamberleri ile olan münakaşaları, ortaya attıkları şüpheler ve onlara verilen cevaplar işlenmiştir.

3- Yine Secdeyi Açıkta Emretmeyip Secde Etmekten Yüz Çeviren Kimseleri Bildiren Secde Ayetleri

Bu ayetler de söz konusu edilen kimseler Cenab-ı Hakka secde etmesi gerekirken büyülenme ve kibirlenme sebebiyle secde/ibadeti terk ettikleri belirtmektedir. Dolayısıyla bu ayetlere muhatap olan bizler de dolaylı olarak levh edilen böylesi bir yaklaşımdan Allah'a sığınarak o kesime muhalefet için secde etmemiz gerekmektedir.

Bu ayetlerin sayısı da üçtür.

a) Furkan suresinin 60. ayeti:

O müşriklere "Rahman'a secde edin!" denildiğinde: Rahman da ne imiş! Bize emrediyorsun diye secde mi edeceğiz?" dediler ve bu davet onları imandan büsbütün uzaklaştırdı.

Furkan suresi Mekkî surelerdendir. Genellikle akide

konusunu işler. Öldükten sonra dirilme, hesap ve özellikle ibret alınması için bazı kıssalar yer almıştır.

Secde ayetinden önce inançsızlarla münazara ve mantiki delillerle Allah inanç esasları ile O'na ibadet emri yer almıştır.

b) Neml suresinin 25. ayeti:

Halbuki göklerde ve yerde gizli olan her şeyi açığa çıkararak, sizin gizlediklerinizi de açıkladıklarınızı da bilen Allah'a secde ve ibadet etmeleri gerekmez mi?

Neml suresi de Mekkî surelerdendir. Bu surede de tevhit inancı, Allah'ın varlığını ve birliğini ispat eden deliller, öldükten sonra dirilme ve peygamberlik kavramı işlenmiştir.

c) İnşikâk suresinin 21. ayeti:

Kendilerine Kur'an okunduğunda derin bir saygı ile eğilmiyorlar?

İnşikak suresi de Mekkî surelerdendir. Temel inanç esaslarını ele alır. Dehşet verici kıyamet sahnelerini zikreder.

Secde ayetinden önce inanmayanların durumu, şımarıklıkları, ahirette karşılaşılabilecekleri azap ile afaiki delillerden bazıları zikretmektedir. Zikredilen afaiki deliller Allah Teala'nın mutlak hakimiyetini vurgulamakta, bu noktada secdenin yani O'na boyun eğip, ibadet etmenin önem ve lüzumuna işaret etmektedir.

Sonuç

Secde tek başına ibadetin özü veya kendisidir. Secdede mahviyet, tevazu, Rabbi Rab kabul etme, O'na inkiyad, teveccüh ve teslimiyet vardır. Secde eden kimse acziyet ve fakriyetini ikrar ediyor sayılır. En değerli azası yüzünü ayakları altındaki toprağa sadece O'nun için eğmek, O'na teslimiyetten başka ne ile tarif edilebilir. Bunun içindir ki secde emri karşısında secdenin anlamını bilen İblis teslim olmamış, kulluk emrine isyanla karşı koymuştur. Bu sırta mebni eda edilen bir secde tek başına şeytanı uzaklaştırmaya yetecek potansiyalde manevî bir güççe sahip olup, secdeye kapanan kulun bu hareketi karşısında 'o secde etti, kurtuldu, ben etmedim kaybettim' deyip başına toprak saçtığı rivayetlerde zikredilmektedir.

Namazın rükunlarından biri ve en önemlisi olan secde, namazın dışında şükür, sehv ve bu araştırmanın konusu olan tilavet secdeleri şeklinde üç ayrı konumda teşri kılınmıştır.

Kurban, Dua ve Paylaşım

Kurban bir nebze de olsa ihtiyaç sahiplerini sevindirmek ve onları hatırlamaktır. Allah'ın bize verdiği nimetleri fakir ve yoksullarla kardeşlik duyguları içinde paylaşmaktır. Samimi bir duygu, dua ve takva ile O'na ulaşmaktır.

İlahî Dinlerde Kurban

Kurban Arapça bir kelime olup sözlükte; bir şeye yaklaşmak ve yakın olmak demektir. Dinî terminolojide ise; kendisiyle Allah'a yakınlık sağlamak üzere ibadet amacıyla belirli zaman diliminde belirli cinsten ve usulüne uygun olarak kesilen kurbanlık hayvanı ifade eder. Bunun fıkıh kitaplarındaki karşılığı "Udhiye"dir. Hemen hatırlatalım ki kurban; tarih boyunca bütün semavi dinlerde ortak bir hüküm ve ibadet biçimi olarak yer almıştır. İslam dininde de; halî vakti yerinde olan müminlerin Kurban Bayramı günlerinde bu dinî görevi yerine getirmeleri emredilmiştir. Ayrıca hac ibadetini yapmak üzere kutsal topraklara giden müminler de kurban ibadetini hacın bir dinî vebesi olarak ifa etmektedirler. Buna, "Hedy" veya şükür

kurbanı denir. Temettu veya kıran hacını yapanlar Allah'a şükür amacıyla bu emri yerine getirmektedirler. Hacda kesilen bu kurbanların etleri, öncelikle harem bölgesi ve çevresinde bulunan muhtaç insanlara dağıtılmaktadır. Son 25 yıldan bu yana kurban etlerinin artması üzerine İslam Kalkınma Bankası aracılığı ile kurulan modern ve sağlıklı kesimhanelerde, hazırlanıp paketlenerek yardıma muhtaç yerlere gönderilmektedir. Bir yandan kurban etlerinin değerlendirilmesi diğer yandan da mağdur ve açlık içinde yaşayan insanlara bu yardımın ulaştırılması önemli bir fırsattır. Bu projenin hayata geçirilmesinde de ülkemiz adına Başkanlığımızın önemli katkıları olmuştur. Halen Diyanet İşleri Başkanlığımız, her yıl hacılarımızın kesecekleri kurbanları, organize ederek toplu halde

Kurban kardeşlik, yardımlaşma ve dayanışma ruhunu canlı tutar. Sosyal adaletin gerçekleşmesine katkıda bulunur ve malını başkasıyla paylaşma imkânını verir. Kim bilir, bir taraftan aylarca et ve protein alamayan kardeşlerimize yardım elini uzatmaya vesile olur.

İslam Kalkınma Bankası aracılığı ile değerlendirmektedir.

Esas itibarıyla kurban ilk kez; Allah'a yaklaşmanın ve nzasına uygunluğun bir işareti olarak Hz. Âdem ile iki oğlu döneminde ortaya çıkmıştır. (Maide, 27) Böylece diğer ilahî dinlerde de kurban; mali ve sosyal içerikli ibadet şeklinde meşru kılınmıştır. Daha sonra kurban konusunda en büyük sınav, Hz. İbrahim ile oğlu Hz. İsmail arasında geçmiştir. İnsanlık tarihinde bu kadar iz bırakan kurban konusu Hz. Muhammed (s.a.s.) döneminden itibaren kitap ve sünnete dayanan bir ibadet halini almıştır. Bu durumda kurban sadece bir hayvanın kesilmesi olayı değildir. Nitekim bu kuralın dışında her gün nice hayvan kesilmektedir. Şüphesiz ki bu kesimler bizim konumuzun dışındadır. Bunlar, kurban olarak isimlendirilemez. Çünkü kurban; sadece Allah'a karşı bağlılık, şükür ve teslimiyet amacıyla yapılır. Bu nedenle Kur'an-ı Kerim de, kurbanın bir ibadet olarak bütün milletler için meşru kıldığını haber vermektedir: "Her ümmet için, Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği kurbanlık hayvanların üzerine O'nun adını anarak kurban kesmesini meşru kıldık." (Hac, 34)

Kurban Dua ve Paylaşmaktır

Her insanın kendisine verilen sayısız nimetlerden dolayı, Yüce Rabbine karşı bir şükür borcu vardır. Belki de kurban, bu sorumluluğu yerine getirmek ve O'nun sevgisini kazanabilmek için bir vesiledir. Nitekim Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.) bayram günlerinde namazdan sonra halî vakti yerinde olan müminlerin bu ibadeti yerine getirmelerini teşvik etmişlerdir: "Âdemoğlunun bayram günü yapacağı ilk görev, bayram namazını kılmak, sonra kurban kesmektir." (Buhari, Edahi, 1)

Evet, kurban bir nebze de olsa ihtiyaç sahiplerini sevindirmek ve onları hatırlamaktır. Allah'ın bize verdiği nimetleri fakir ve yoksullarla kardeşlik duyguları içinde paylaşmaktır. Samimi bir duygu, dua ve takva ile O'na ulaşmaktır. Gerçekten kurban; bizi yoktan var eden, yaşatan, sonsuz nimetleriyle donatan Allah'a yaklaşıttır. Çünkü O'nun rahmeti ve ilmi, evreni kuşatmıştır. Nitekim Hz. İbrahim ve oğlu Hz. İsmail de kurban sayesinde Allah'ın emrine teslim olup boyun eğmişlerdir. Yüce Allah samimi bağlılıklarından

dolayı onları övmüş ve bu örnek davranışın karşılığında mükâfatlandırmıştır. (Saffat, 37) İşte o gün bugündür durumu müsait olan müminlere bu görev, bir imtihan olarak verilmiştir: "Şimdi sen Rabbin için kulluk et ve kurban kes." (Kevser, 2)

Hız. Peygamber (s.a.s.) de, kurban günlerinde iki adet kurban kesmiştir. Onları incitmeden kibleye doğru yönelmiş ve şu duayı yapmıştır: "İbrahim'in dininde bir muvahhit olarak yüzümü, yerleri ve gökleri yaratan Allah'a çevirdim. Ben, müşriklerden değilim. Şüphesiz benim namazım, kurbanım, hayatım ve ölümüm, hiçbir ortağı olmayan ve âlemlerin Rabbi olan Allah'a aittir. Ben, bununla emrolundum. Ben Müslümanlardanım! Ey Allah'ım; (bu kurban emri bize) sendendir ve senin rızan için (kurban ediyoruz). Ey Allah'ım! Bunu Muhammed'den ve Muhammed ümmetinden kabul buyur. Sonra Bismillahi, Allahüekber.." diyerek hayvanı kesmişti.

İslam, şefkat ve merhamet dinidir. Bu nedenle kesilecek kurbanlık hayvan incitilmemelidir. Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.)'in bu konudaki uygulamaları da bize ışık tutacak niteliktedir. Buna göre; Yüce Allah, her şeye güzellikle yaklaşmayı murat etmiştir. Kesilecek hayvan için önceden hazırlık yapılmalıdır. Zira İslam, yapılan işlerin ve ibadetlerin "güzellikle" yerine getirilmesini arzu eder. Buna göre; kurbanlığı bekletmemek, incitmek, bıçağı keskin hale getirmiş olmak, onu kendisine göstermemek, kesim yerine eziyet vermeden götürmek, yavaşça yatırmak, mümkünse altına yumuşak şeyler sermek, bıçağı süratle çalmak, kesim bitince tamamen ölmeden derisini yüzmek ve başka bir hayvanın gözleri önünde kesmemek tavsiye edilmiştir.

Kurban Sosyal İçerikli Bir İbadettir

Kurban; Allah'a yaklaşma arzusu ile yapılan mali ve sosyal içerikli bir ibadettir. Az önce ifade edildiği gibi Hz. İbrahim ile Hz. İsmail'in Allah'a karşı verdiği sınavın hatırasını tazelemektir. Aynı zamanda bu ibadetin ruhuna uygun olarak Allah'ın emrine boyun eğmek ve kulluk bilincini yenilemektir. Diğer taraftan kurban kardeşlik, yardımlaşma ve dayanışma ruhunu canlı tutar. Sosyal adaletin gerçekleşmesine katkıda bulunur ve malını başkasıyla paylaşma imkânını verir. Kim bilir, bir taraftan aylarca et ve protein alamayan

kardeşlerimize yardım elini uzatmaya vesile olur. Diğer taraftan da Kur'an-ı Kerim'de ifade edildiği gibi kesen kişi kurbandan elde ettiği manevi ecir ve samimiyetle Allah'ın rızasına ulaşır: "Onların (kurbanların) ne etleri ne de kanları Allah'a ulaşır, fakat O'na sadece sizin takvanız (samimiyetiniz) ulaşır." (Hac, 37)

Niçin Vekâlet Yoluyla Kurban?

Her yıl ülkemiz ve yurt dışındaki vatandaşlarımız aracılığıyla yüz binlerce kurban kesilmektedir. Bu görevi ifa edenler onu, Allah rızası için ve ibadet amacıyla yerine getirmektedir. Belki de bazıları bu kurbanların değerlendirilmesinde sıkıntı bile yaşamaktadır. Çünkü herkes kurbanını ve etini daha iyi bir ortamda değerlendirmek ister. Özellikle günümüzde şehirlerde yaşayan insanların iş yoğunluğu, hijyenik mekân yetersizliği veya etin yurt içi ve yurt dışında ihtiyaç sahiplerine ulaştırılması hususunda sıkıntılarla karşılaştığı bir gerçektir. Bu durumda; toplumu din konusunda aydınlatmakla görevli olan Diyanet İşleri Başkanlığı ve bu teşkilatın hizmetlerini desteklemek amacıyla kurulan Türkiye Diyanet Vakfı on beş yıldan beri "Vekâlet Yoluyla Kurban Kesim Projesini" yürütmektedir.

Vekâlet Yoluyla Kurban Kesimi ve Sorumluluk

Kurban bir ibadettir. Kişi isterse bu ibadeti bizzat kendisi yerine getirir. Ancak ihtiyaç ve şartlara göre vekâlet vermek suretiyle de bu görevi ifa edebilir. Şu kadar var ki bu faaliyetin yürütülmesiyle ilgili bazı hususların açıkça belirtilmesinde zaruret vardır: "Zira vekâlet yoluyla kurban kesimi, bir yardım toplama kampanyası değildir ve olmamalıdır. Bu faaliyetin bilincinde olan Diyanet İşleri Başkanlığı ve Vakıf yetkilileri kurbanı bir ibadet anlayışıyla ele almaktadır. Böylece yurt içi ve yurt dışından emanet edilen bütün kurbanlar dinî esaslara uygun olarak, vekâlet verenlerin adına ayrı ayrı ve mutlaka kesilmektedir. Kesilen kurbanların etleri ise; paraya çevrilmeden yurt içi ve yurt dışında, uygun, öncelikli ve ilgili yerlere bağışta bulunanların adına verilmektedir."

Kurban Etlerinin Değerlendirilmesi ve Dağıtılması

Öncelikle şu hususu belirtelim ki tamamen dinî, hayri ve insani amaçlı olan vekâletle kurban kesim faaliyeti, tam bir sorumluluk anlayışıyla yürütülmektedir. Bu nedenle kurban bedellerini Başkanlığımıza ve Türkiye Diyanet Vakfına emanet edenlerin isabetli bir karar verdiklerini söyleyebiliriz. Zira bu kurbanların bir bölümü Et Balık Kurumu aracılığı ile bir bölümü ise, müftülüklerimizle istişare edilerek ihtiyaç duyulan il, ilçe ve köylerde kesilmektedir. Diğer önemli bir kısmı da yurt dışındaki büyükelçilik, başkonsolosluk, Din Hizmetleri Müşavirliği ve ataşeliklerin sorumluluğunda kesilmektedir.

Buna göre; yurt içinde hazırlanan etler; muhtaçlara, kimsesizlere, öğrenci yurtlarına, Kur'an kursu pansiyonlarına, düşkünlerin yurtlarına ve engellilere selamıyla birlikte teslim edilmektedir. Yurt dışında da aynı anlayış ve sorumluluk çerçevesinde etler taze ve paketlenmiş halde kurban sahiplerinin bir bayram ve kardeşlik armağanı olarak ilgililere yine selam ve dualarınızla birlikte ulaştırılmaktadır. Yeri gelmişken kurbanlarınızın ulaştığı bu kardeş ülkelerin ismini de hatırlatmakta yarar vardır. Bugüne kadar Yüce Allah'ın; "Kurban etlerinden yiyiniz ve fakirlere de yediriniz." (Hac, 36) emri doğrultusunda birçok ülke ve akraba topluluklarına ulaştırılmıştır. Bu ulaşım ve seçimde; açıklık, yoksulluk ile iç çatışmaların yoğun olduğu Afrika ve diğer ülkelerdeki kardeş, soydaş ve dindaşlarımız öncelik verilmiştir. Kurbanlarınızla duaların bulunduğu bu ülkeler; Sudan, Senegal, Etiyopya, Afganistan, Pakistan, Azerbeycan, Kuzey Irak, Türkmenistan, Abhazya, Makedonya, Litvanya, Moğolistan, Beyaz Rusya, Tataristan, Karabay, Balkarya, Karacay, Çerkezya, Kırım, Kazakistan, Kırgızistan, Arnavutluk, Romanya ve Bulgaristan gibi yerlerdir.

Başkanlık ile vakfın birlikte yürüttüğü bu kardeşlik ve paylaşım merkezli hizmet artarak devam etmektedir. Bu hususta toplumu din konusunda aydınlatmakla görevli olan Başkanlığımıza ve her kademesinde çalışan arkadaşlarımıza önemli görevler düşmektedir. Müftü, vaiz, imam-hatip, Kur'an kursu öğreticisi ve müezzinler bu alanda büyük başarılar sağlayabilir. Yeter ki konuyu halkımıza anlatalım ve onları tam anlamıyla bilgilendirelim. İşte hayırdır yarışma. İşte kurbanlarınızla dünyanın öteki yüzüne ve ucuna ulaşma. İşte kardeşlik. İşte sevgi, dostluk ve müstesna bir yardımlaşma örneği. Hali vakti yerinde olan duyarlı ve sorumlu kardeşlerimiz, elimizi çabuk turalım. Yaklaşmakta olan Kurban Bayramında alacağımız kurbanın bedelini şimdiden hazırlayalım. Tam zamandır. Fırsatı kaçırmayalım. Hayra teşvik eden onu yapmış gibidir. Biz de gönüllü olarak akraba, dost, arkadaş ve komşularımızı bilgilendirelim. Onlarla birlikte bu hayır ve dua yükü kervana katılalım. İyilikte ve takvada yardımlaşalım. Yurt içinde; il, ilçe müftülükleri, Diyanet Vakfı şubeleri, din görevlileri, yurt dışında ise; Din Hizmetleri Müşavirlikleri, ataşelikleri, din görevlileri ve dernek yöneticileri aracılığı ile veya kendimiz doğrudan kurban bedelini, gösterilen banka ve adreslere yatırıp makbuzumuzu almakta gecikmeyelim. Şimdiden bayramınız mübarek olsun. Kurbanınız makbul olsun.

Camiler ve Din Görevlileri Haftasının Ardından

Din hizmetinde çalışanların görevleri belli vakitlerdeymiş gibi görünse de esasen gün boyu devam ediyor. Kur'an kursunun veya caminin dışında da her görevlimiz din görevlisidir. Çarşıda, alış-verişte, misafirlikte... Kısacası her yerde... O, mesaim bitti diyemez; her zaman ve her yerde hizmet üzere dir.

Bir Camiler ve Din Görevlileri Haftasını daha geride bıraktık. Hafta öncesi konferans vermek üzere bazı müftülüklerimizden davet aldım. Konferanslar öncesinde, Kur'an kursu öğreticileri, cami görevlileri, diğer sınıf ve unvanlarda görev yapanlarla ve halkımızdan ulaşabildiklerimizle istişareler yaptım. Onların bu haftaya nasıl baktıkları, hafta münasebetiyle yapılan konferanslarda nelere öncelik verilmesini arzu ettikleri gibi hususları tespit ettim. Ayrıca günümüz basınındaki din görevlisi imajını tespit etmeye çalışmak üzere son bir yılda din görevlileri ile ilgili basında yer almış haberlerin büyük bir kısmını gözden geçirdim. Konferans planımı yaparken bu haftanın 24 yıldan beri kutlandığını, Kur'an kurslarının da yeni eğitim öğretim yılına aynı günlerde başladığını

günü göz önünde bulundurdum. Böylece katılacağım programlarla ilgili hazırlıklarımı tamamladım.

Ankara'da yapılan açılış merasiminin dışında, üç programa katıldım. Genel kanaatim şu oldu: Hafta münasebetiyle düzenlenen programlara, ağırlıklı olarak Başkanlığımız görevlileri katılıyor. Bazı yerlerde meslektaşlarımızın eşleri ve emekli personelimiz de iştirak ediyor. Mülki erkânın bu toplantılara ilgisi ise ümit verici; ancak vatandaşlarımızın katılımı çok sınırlı!

Haftaya dair diğer izlenimlerimi ve programlara katılanlarla paylaştığım hususları başlıklar halinde özetleyerek size sunmak istiyorum.

'İçer bakış' veyahut kendimize ayna tutma haftası

Her şeyden önce bu haftanın din görevlilerimiz için, sundukları hizmet itibarıyla kendilerine bir ayna tutma imkânı sağladığını veyahut bir "içer bakış" fırsatı verdiğini söyleyebiliriz. Mesleki bilgi ve becerimiz, donanımımız yürütmekte olduğumuz hizmet için ne kadar yeterli? Hizmetlerimizi yeterli ve doğru yapabiliyor muyuz? Başkalanna rehberlik ederken kendimiz ne durumdayız? Ne/neler yaparsak daha başarılı oluruz? Doğru yaptığımızı düşünebiliriz; ama doğru algılanıyor muyuz? Bu ve benzeri sorular üzerinde gönül dünyasında sorgulamalar, kendimizle hesaplaşmalar, içer bakış...

Camiler ve Din Görevlileri Haftası, cami görevlileri ve cemaatin, Kur'an kursu öğreticileriyle öğrencilerin bir araya gelerek bir durum değerlendirmesi yapabilmeleri için önemli bir süreç...

Diğer hususiyetleri yanında din görevliliğinin göze çarpan üç özelliği:

Gün boyu hizmet: Din hizmetinde çalışanların görevleri belli vakitlerdeymiş gibi görünse de esasen gün boyu devam ediyor. Kur'an kursunun veya caminin dışında da her görevlimiz din görevlisidir. Çarşıda,

alış-verişte, misafirlikte... Kısacası her yerde... O, mesaim bitti diyemez; her zaman ve her yerde hizmet üzeredir.

Aile boyu hizmet: Din görevlisinin sadece kendisi değil eşi, çocukları, hatta anne-baba, kardeş gibi yakınları da toplum tarafından gözlem altında. Onların da din görevlisine, onun yakını/akrabası olmaya yakışır davranışlar içerisinde bulunmaları, güzel ahlak sahibi olmaları beklenir. İnsanımız, hocanın eşine rahatlıkla dinî bir sorusunu yöneltiverir. Keza müftülüğün makam aracını kullanan görevliden de benzer duyarlılığı bekler. Diyanet teşkilatında hangi sınıfta çalışıyorsak çalışalım; bizde din görevliliğinin temel özelliklerinin olması halkımızın haklı beklentilerindedir.

Ömür boyu hizmet: Bu hizmetin izin, emeklilik dönemi bile yoktur. Bulunduğu ve gittiği her yerde, 'hoca efendi' veya 'hoca hanım'dır. İyi ki öyledir! İzinli olan arkadaşlarımıza başka camiye gittiğinde ona ikram cübbe ve sanıktır.

Büyük şehirlerde cami, Kur'an kursu ve din görevlileri

Kur'an kursu, cami ve din görevlileri her yerde önemlidir. Peki, bunların büyük şehirlerdeki rolü, küçük yerlere kıyasla nasıldır? Gözlemlerim o ki, büyük şehirlerdeki rolü daha da önemli. Büyük şehirde insanımızın sosyal bir varlık olmasının gerektirdiği ihtiyaçlarını meşru ölçüler içerisinde karşılayabileceği nereler var? Evin dışında insanlar nerede, nasıl vakit geçirecekler? Dinî soru/sorunlarını kiminle istişare edip, nasıl giderecekler? Sunduğu birçok imkâna karşılık modern hayat ve büyük şehir, kişiyi manevi bir yorgunluğa düşürmekte ve duygularını örselemektedir. Peki, insan, içine düştüğü bu manevi yorgunluğu ve örselenen duygularını nerede ve nasıl onaracaktır? Bir kısım faturaların bile kişilere elektronik posta aracılığıyla gönderildiği; yani, bu vesileyle dahi olsun artık postacının bile insanların kapısını çalmadığı bir dönemde kişiler, içine düştükleri yalnızlıklarını nasıl giderecek, manevi ihtiyaçlarını nasıl karşılayacaklardır? Bu durumda camilerimiz insanımızın altına sığınacağı en önemli çatılar olmalı. Başta büyük şehirlerde görev yapanlar olmak üzere her yerleşim yerinde görev yapan meslektaşlarımız sürekli olup bitenlere duyarlı bir bakış açısına sahip olmak, gelişim/dönüşümün yönünü önceden belirlemek, hizmetlerini bu yönde etkin ve verimli planlayıp uygulamak durumunda...

Din görevlisi imajı, son bir yılda basında çıkan haberler: Kazım Hoca

Son bir yılda din görevlileri hakkında basında yer alan haberlere baktığımızda birkaç olumsuz haber ve yazı bir kenara bırakılacak olursa genelde basının bize

Din hizmetleri, yeri başka bir şeyle ikame edilemeyecek kadar kişi ve toplum için önemli. Bu hizmetler iç huzuru/barışı tesis ettiği gibi, topluma ölçülebilir/ölçülemeyen nice katma değer üretiyor. Bütün bunlar hep çözüm ve katkıdır. Din görevlisi sorun çözen, huzur veren, gittiği yere barış, huzur, güven götürendir.

olumlu bir yaklaşım sergilediğini söyleyebiliriz. Bilge Köyü İmam-Hatibi H. Kazım Ozan hocamız hakkında çıkan haberler, bu geçen süreye damgasını vurmuş denilse abartı olmaz. Mutlaka olanları takip ettiniz/ediyorsunuz. Katliamın ertesi günü, mezarlıktan yapılan yayınlar dikkatimizi çekti. Köyün sağ kalan çocukları ellerinde mushaf lar mezarlıkta Kur'an okuyorlardı. Daha olay aydınlanmamış, farklı bilgiler ortalıkta dolaşıyordu. Tarifi kabil olmayan bir ortamda çocukları bu şekilde görmek, o köyde bir hizmetin varlığının en güzel örneği idi. Bizzat katilin ağzından çıkan ve basında yer alan şu habere yoğunlaşmamız gerekir diye düşünüyorum: 'Ben 43 kişiye değil en çok 44. kişi olan köy imamına üzüldüm. Eğer onun orada öleceğini bilseydim bu cinayetleri işlemezdim. Vicdanımı rahatlatmak için çocuklarımdan birini imamın almesine vermek isterim' (Cumhuriyet, 05 Eylül 2009). Bir görevimizin köy şartlarında yürüttüğü hasbî hizmetlerin, bunca cana kıyabilecek kişide bile nasıl bir etki bıraktığını gösteren ibret verici bir tablo...

Basından hizmet alanımıza ilişkin olup da hatırdaki kalan yazı, haber ve köşe yazılarından bazı örnekler: 'Resulullah'tan (s.a.s.) Günümüze İMAMLAR' (Moral Dünyası, Nisan 2009); 'Günümüz İmamları Nasıl Olmalı?' (aynı dergi, aynı sayı); 'Milenyum İmam'ın eğitim azmi (Hürriyet, 21 Mayıs 2009); 'Din adamlarının dünyeviliğinden, laikçilerin mistisizminden usandım' (Akşam, 24 Haziran 2009); 'İmama Öyle Bir Ev Yaptilar ki!' (Aktifhaber, 13 Temmuz 2009); 'Bunlar da Yeni Nesil İmamlar'ımız...' (Haber 7 com, 02 Ağustos 2009); 'Popstar Müftü albüm yaptı', (Vatan, 13 Ağustos 2009); 'Cami dolup taşığında o gün benim bayramım oluyor' (Zaman, 09 Eylül 2009); 'Ağlayan Hocaya BMW Yok (!)' (Haber 7 com, 17 Eylül 2009); 'Aydınlanmanın İmamı' (Cumhuriyet, 23 Eylül 2009); 'Camiler Kimliğimizin ayrılmaz parçasıdır' (Milli Gazete, 02 Ekim 2009); 'Camiler kucaklayıcı mekanlardır, (Yeni Şafak, 02 Ekim 2009); 'Hayat ezanla başlar sela ile biter' (Vakit, 02 Ekim 2009...)

Kuşatılmışlık hissi!

Kendileriyle bire bir görüştüklerimden özellikle görev yeni başlayan meslektaşların cemaatleri tarafından sürekli gözlem altında tutuldukları ve neredeyse kendilerine özel bir alanın kalmadığı şeklinde yakınmaları oldu. Bu konuyu uzun uzun müzakere etmek

mümkün; ama şöyle değerlendiresek daha rahat anlarsanız diye düşünüyorum: Bir kere halkımız hocasıyla yakından ilgili, bu pek çok açıdan olumlu bir durum. 'Din görevlisi de bir beşerdir, onun da hataları olabilir.' denilse de, onlar din görevlilerinin âdeti günahsız, masum olmasını istiyorlar. Yüce Allah, bütün kullarının yapıp ettiklerini, göremediğimiz melekleri vasıtasıyla sürekli kayda alıyor. Din hizmetindeki kulları da hem göremediğimiz, hem de görebildiğimiz melekleri (!) aracılığıyla gözlem altında tutuyor. Allah, din görevlisi kullarının yanlış yapmalarını, hata etmelerini istemiyor. Ne dersiniz?

Çözümün parçası olmak

Din hizmetleri, yeri başka bir şeyle ikame edilemeyecek kadar kişi ve toplum için önemli. Bu hizmetler iç huzuru/barışı tesis ettiği gibi, topluma ölçülebilir/ölçülemeyen nice katma değer üretiyor. Bütün bunlar hep çözüm ve katkıdır. Din görevlisi sorun çözen, huzur veren, gittiği yere barış, huzur, güven götürendir. O, birileri bir şeyler yapsın da sorunlar çözülsün diye bekleyemez. Çözümünden/çareden yana taşın altına ne konması gerekiyorsa onu koymaya, hatta bu konuda ilklerden olmaya çaba sarf eder.

Haftanın sonunda hatırdaki kalan soru işaretleri;

Camiler ve Din Görevlileri Haftasının 24 yıllık kazanımları nelerdir, 25. yıla özel neler yapılabilir?

Din görevlileri bu haftayı ne kadar benimsediler ve ne kadar kendi haftaları olarak görüyorlar? Vatandaşlarımızın haftaya ilgisini artıracak, hizmetlere ilgilerini yoğunlaştıracak başka neler yapılabilir?

Bu ve benzeri konularda kişisel gözlemler ve kurumsal geribildirimler var; ama keşke bu konuda bilimsel araştırmalar yapılsa da, fotoğrafın tamamını görebilsek.

Önemli bir görev: Şükran, minnet, rahmet...

Bu hayırlı hizmetlerde görev alanlardan vefat edenleri rahmetle anıyor, hayatta olanlara sağlık ve afiyet diliyoruz. Hafta münasebetiyle ülkemiz genelinde düzenlenen programlarda emeği geçenlere teşekkürler...

İslam'a Göre Aile Fertleri Arasında Karşılıklı Hak ve Sorumluluklar

Aile, bir milleti millet yapan millî ve manevî değerlerin, gelenek ve göreneklerin öğrenildiği bir okuldur. İnsanın başta yakın akrabalarına karşı olmak üzere, diğer insanlara, bütün canlı ve cansızlara ve Allah'a karşı görev ve sorumluluklarını ilk öğrendiği kültür ocağı ailedir.

Aile, toplumun özü ve çekirdeğidir. Ailenin temel görevi; insan neslinin devamını sağlamak, toplumun kültür ve değerlerini koruyup yaşatmak ve gelecek nesillere aktarmaktır. İnsan neslinin devamı ve nesbin muhafazası ancak aile müessesesinin kurulması ve meşru bir biçimde işlemesiyle mümkün olabilir.

İslam dini aile yuvasını sağlam temellere oturtmak ve faziletli nesiller yetişmesine imkân sağlamak için meşru ölçüler içinde evlenmeyi emretmiş; buna karşılık her türlü gayrimeşru ilişkiyi ve iffetsizliği yasaklamıştır. Yüce Allah, "Aranızdaki bekârları, kölelerinizden ve cariyelerinizden elverişli olanları evlendirin. Eğer bunlar fakir iseler, Allah kendi lütfu ile onları zenginleştirir." (Nur, 32) buyurmuştur. Peygam-

ber Efendimiz de "Nikâh benim sünnetimdir..." demiştir. (Buharî, "Nikâh", 1; Müslim, "Nikâh", 5; İbn Mâce, "Nikâh", 1, 8)

Aile, bir milleti millet yapan millî ve manevî değerlerin, gelenek ve göreneklerin öğrenildiği bir okuldur. İnsanın başta yakın akrabalarına karşı olmak üzere, diğer insanlara, bütün canlı ve cansızlara ve Allah'a karşı görev ve sorumluluklarını ilk öğrendiği kültür ocağı ailedir.

Günümüzde aile kurumu, daha önceki dönemlerde karşılaşmadığı kadar yoğun bir biçimde çeşitli tehdit ve tehlikelerle karşı karşıya bulunmaktadır. Ailelerin gittikçe küçülmesi, aile fertleri arasındaki karşılıklı sevgi ve saygı bağının ve güven duygusunun

Koca, Allah'ın kendisine bir emaneti olan hanımını hoş tutmalı, ona nazik davranmalı ve merhamet duygusuyla hareket ederek ailesini korumaya ve geçimini sağlamaya çalışmalıdır. Çalışmayan ve evine ekme getirmeyen koca, gittikçe evine sorun, sıkıntı ve sefalet getirmeye başlar.

zayıflaması, çocuklara karşı ilgi ve alakanın bazen çok gevşek bazen de aşırı koruyuculuk boyutlarına ulaşmış olması, aile fertleri arasında bencillik, hirs, haset ve rahata düşkünlüklerin, lüks tüketim ve israfın artması, kimlik ve kişilik bunalımları, karı, koca ve çocuklar arasında görev ve yetki paylaşımı konularında görülen sorunlar; aile içi şiddet, cinsiyet ayrımı ve çalışma şartları gibi hususlar bugün aileyi tehdit eden problemlerin başında gelmektedir. Bu problemlerin etkisiyle, ailelerde boşanma olayları artmakta, yeni nesiller aile kurma sorumluluğundan kaçınmakta, aile dışında meşru olmayan birtakım yaşam tarzları ortaya çıkmakta ve aile kurumu bunalım geçirmektedir.

Aile Fertleri Arasında Karşılıklı Hak ve Sorumluluklar

Birbirlerine sevgi ve saygıyla bağlı, kalpleri aynı düşünce ve duygular için çarpan fertlerden oluşan mutlu ve huzurlu aileler, pek çok ülkeleri fetheden sultan ve kralların dahi ele geçiremeyeceği kadar sağlam ve muhkem birer kale gibidirler. Birbirlerine karşı güven duygularını, sevgi ve saygılarını kaybetmiş mutsuz aileler ise, bütün surları tahrip olmuş yıkık dökük viraneler gibidir.

Ailenin mutluluk ve başarı içerisinde yürütülebilmesi için onu meydana getiren fertler arasında karşılıklı hak ve sorumlulukların dengeli bir şekilde yerine getirilmesi, sevgi, saygı, hoşgörü, özveri, yardımlaşma, dayanışma, af ve anlayışın bulunması şarttır. Şimdi, bir aileyi meydana getiren fertler arasındaki hak ve sorumluluklara kısaca değinmeye çalışalım:

Karı-Koca Arasındaki Hak ve Sorumluluklar

Ailede huzur ve mutluluğun doğabilmesi için eşler arasında karşılıklı sevgi ve saygı şarttır. Yunus Emre'nin dediği gibi, "aşk gelince bütün dertler biter." İnsanoğlu sevme yeteneğini seville seville kazanır; sevmeden önce, sevmeyi öğrenir. Bunun için atalarımız "sen seversen yavrunu, o da sever yavrusunu" demişlerdir.

Bir ailenin temelini oluşturan karı ve koca, birbirlerinin sevinç ve üzüntülerini paylaşmalı, işlerini birbirleriyle danışarak yapmalı, karşılıklı sevgi, güven, birlik ve beraberlik içerisinde bulunmalıdırlar. Kur'an-ı

Kerim, aile içerisinde yer alan kadın ve erkeği, birbirini koruyan elbiseler olarak nitelendirmiştir. (Bakara, 187)

Koca, Allah'ın kendisine bir emaneti olan hanımını hoş tutmalı, ona nazik davranmalı ve merhamet duygusuyla hareket ederek ailesini korumaya ve geçimini sağlamaya çalışmalıdır. Çalışmayan ve evine ekme getirmeyen koca, gittikçe evine sorun, sıkıntı ve sefalet getirmeye başlar. Böylece de atalarımızın dediği gibi, "sefalet kapıdan girince, saadet bacadan çıkar." Erkek, evine her zaman güler yüze ve selam vererek girmeli; eş ve çocuklarının meşru istek ve ihtiyaçlarını titizlikle yerine getirmeli, ev işlerinde eşine yardımcı olmalıdır. Hz. Aişe'ye Hz. Peygamber Efendimiz'in evinde ne yaptığı sorulduğu zaman o, "Ev halkına işlerinde yardım ederdi; elbisesinin söküğünü diker, ayakkabısını tamir ederdi; ezanı işitince de namaza çıkardı." (Buhari, Nafakât 8) demiştir.

Kadın, eşine saygı, çocuklarına sevgi göstermeli; evdeki işleri zamanında ve itinalı olarak yapmalı; evini, malını; kendisinin, kocasının ve çocuklarının onur ve şerefini korumalı, kocasına sevgi ile bağlanmalıdır. Evini ve çocuklarını iktisatla ve maharetle idare etmeli, ailesinin sorun ve sırlarını başkalarına açmamalıdır.

Aile içerisinde yer alan kadın ve erkekten her biri kendi anne, baba ve akrabalarını nasıl seviyor ve onlara nasıl hürmet ediyorlarsa, eşinin ana-baba ve akrabalarına aynı saygı ve hürmeti göstermelidirler. Ayrıca, taraflar birbirlerinin mülkiyet haklarına saygı duymalıdırlar. İslam hukukunda mal ayrılığına dayalı bir mal rejimi kabul edilmiştir ve bunun tabii sonucu olarak da karı ve kocanın mal varlıkları birbirinden ayırdır. Dolayısıyla kadın kendi mal varlığında dilediği gibi tasarruf edebilme hakkına sahiptir ve onlar üzerinde kocasının herhangi bir müdahalesi söz konusu olamaz.

Çocuklara Karşı Hak ve Sorumluluklar

Aileyi meydana getiren temel unsurlardan biri de çocuklardır. Çocuklar bir ülkenin hem en zengin kaynakları hem de umut veren gelecekleleridir. Halil Cibran'ın dediği gibi, "Sizler birer yay, çocuklarınız da geleceğe fırlattığınız canlı oklardır." (Atalay Yörü-

koğlu, Değişen Toplumda Aile ve Çocuk, İstanbul 1997, Özgür Yayınları, s. 235)

Çocuğun yetişmesinde başta ana-baba olmak üzere, sosyal çevresinin büyük rolü bulunmaktadır. Çocukların eğitimi sırasında başta anne ve baba olmak üzere, ailede bulunan bütün fertler onlara güzel örnek olmalıdırlar.

Çocuklara vereceğimiz eğitim; kendine ve çevresine güven duyan, düzenli, uyumlu, tutumlu, disiplinli, sorumlu, üretici, canlı ve cansızlara karşı merhamet ve şefkat sahibi, hak ve adalet duygusuna sahip, dürüst, fedakâr, çalışkan, ilme açık, inanç ve fazilet sahibi, vatansever ve her türlü kötü alışkanlıklardan uzak bir nesil yetiştirmeyi hedeflemelidir.

Çocuklarla iletişimi engelleyen en önemli faktörler; çocukların dünyasını tanımamak, onları küçük görmek, onların duygu ve düşüncelerine saygı göstermemek, kendi yetiştiriliş tarzımızla çocukları yetiştirmeye çalışmak, bir zaman bizim de çocuk olduğumuz unutmak ve onların kişilikleri ile kendi kişiliğimizi yansıtmaktır. Bu sebeple öncelikle çocuklarımızı anlamaya, onlarla empati kurmaya, onlara saygılı davranmaya ve onlara önem verdiğimiz hissettirmeye çalışmalıyız. Çocuklarımızı en küçük bir sınıfta solabilecek hassas çiçekler gibi sevmeli, korumalı, onların maddi ve manevi her türlü ihtiyaçlarını gidermeli, sevgi ve şefkatle başlarını okşamalıyız. Cahit Külebi'nin "Çocuklar" şiirinde söylediği gibi; "Bir nazlı kuşa benzer / Çocuk dediğin / Ev ister, ekmek ister / Öpülmek, okşamak ister."

Hz. Peygamber Efendimiz'in hayatı, çocuk sevgisi konusunda pek çok güzel örneklerle doludur. O bir defasında, torunu Hz. Hasan'ı sevip okşarken, onu gören birisi, "Benim on çocuğum var, hiçbirini öpmedim" demiş; bunu üzerine Peygamber Efendimiz, "Merhamet etmeye merhamet olunmaz" buyurmuştur. (Müslim, Fedâil, 65) Peygamberimize yıllarca hizmet eden Enes bin Malik, "Ailesine Rasulullah'tan (s.a.s.) daha şefkatli davranan başka bir kimse görmedim." (Müslim, Fedâil, 62, 63) demiştir.

Çocuklarımız arasında sevgi ve merhamet göstermekte ve mal paylaşımında adalet ve hakkaniyetten ayrılmamalıyız. Çocuklardan birini diğerine tercih etmek, bazen kardeşler arasında hayat boyu kıskanç-

lıklara, soğukluklara ve hatta düşmanlıklara sebep olabilir. Hz. Peygamber Efendimiz, bir hadislerinde üç defa "Çocuklarınız arasında adaletli olun. Çocuklarınız arasında adaletli olun. Çocuklarınız arasında adaletli olun" buyurmuştur. (Buhârî, Hibe, 12-13; Müslim, Hibe, 13; Ebû Davûd, Büyü, 83) Başka bir hadis-i şeriflerinde ise, "Allah'tan korkunuz ve çocuklar arasında adaletli olunuz." demiştir. (Ebû Davûd, Büyü, 83)

Öte yandan, ana-babalar çocuklarına karşı genellikle baskıcı ve otoriter tutum, gevşek tutum, denge-siz ve kararsız tutum, koruyucu tutum, ilgisiz ve kayıtsız tutum, güven verici, destekleyici ve hoşgörülü tutum gibi çeşitli davranış modelleri sergilerler. Eğitimsizler ise, ailelerden çocuklarına güven verici, onları destekleyici ve hoşgörülü bir tutum takınmalarını önermektedir. (Haluk Yavuzer, Ana-Baba ve Çocuk, İstanbul 1994, Remzi Kitabevi, s. 28) Ailede çocuğa verilen baskıcı eğitimin olumsuz neticeleri ileride mutlaka bir gün ortaya çıkacaktır.

Ana-Babaya Karşı Hak ve Sorumluluklar

Ana-babaya ve aile içerisinde bulunan dede ve nineler gibi büyüklere karşı saygı, aile huzur ve mutluluğunun olmazsa olmaz koşullarından biridir. Ana-babaya saygı, itaat ve iyilik yapma konusunda Kur'an-ı Kerim'de; "Biz insana, ana-babasına iyi davranmasını tavsiye etmişizdir. Çünkü anası onu nice sıkıntılara katlanarak taşımıştır." (Lokman, 14); "Biz, insana, ana-babasına iyilik etmesini emrettik." (Ankebût, 8) denilmiştir. Hz. Peygamber Efendimiz de özellikle annelere karşı daha büyük bir sevgi, saygı ve merhameti tavsiye etmiş ve "Cennet, annelerin ayağı altındadır." (Aclûni, Keşfü'l-Hafâ, I, 335); "Allah size, annelerinize itaatsizliği... haram kıldı." (Buhârî, Edeb, 4) buyurmuştur. Anaların aile içindeki önemleri hakkında pek çok atasözümüz bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şöyledir: "Yuvayı dışı kuş yapar", "ana başa tac imiş, her derde ilaç imiş", "ana gibi yar, Bağdat gibi diyar olmaz", "ağlarsa anam ağlar, gerisi yalan ağlar", "ananın bastığı yavru incinmez", "dilsizin dilinden anası anlar", "anali kuzu, kınalı kuzu", "anasız ev, kuşsuz yuvaya benzer."

Çocukların ana-babalarına karşı yapacakları görevlerin başında onların maddi ihtiyaçlarını karşılamak

Kadın, eşine saygı, çocuklarına sevgi göstermeli; evdeki işleri zamanında ve itinalı olarak yapmalı; evini, malını; kendisinin, kocasının ve çocuklarının onur ve şerefini korumalı, kocasına sevgi ile bağlanmalı, sabah ve akşam işine giden veya işinden gelen kocasını, tatlı dil ve güler yüzle göndermeli ve karşılamalıdır.

gelir. Bu görev, ahlaki olduğu kadar hukuki bir sorumluluktur. Bu konuda Kur'an-ı Kerim'de, "Sana (Allah yolunda) ne harcayacaklarını soruyorlar. De ki: Maldan harcadığınız şey, ana-baba, yakınlar, yetimler, fakirler ve yolcular için olmalıdır." (Bakara, 215) buyrulmuştur. Hz. Peygamber Efendimiz ise, "Ana-babası veya onlardan birisi yanında ihtiyarladığı hâlde, cennete giremeyip cehennemi boylayan kimse"ye "yazıklar olsun!" (Müslim, Birr, 9) demiştir. Hele hele ana-babaya karşı kaba ve kötü söz söylemek, İslam tarafından kesinlikle yasaklanıp haram kılınmıştır. Bu konuda Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmuştur: "Rabbin, sadece kendisine kulluk etmenizi, ana-babanıza da iyi davranmanızı kesin bir şekilde emretti. Onlardan biri veya her ikisi senin yanında yaşlanırsa, kendilerine "öfl" bile deme; onları azarlama; ikisine de güzel söz söyle. Onları esirgeyerek alçakgönüllülükle üzerlerine kanat ger ve: "Rabbim! Küçükülüğümde onlar beni nasıl yetiştirmişlerse, şimdi de sen onlara (öyle) rahmet et!" diyerek dua et." (İsra, 23-24)

Diğer taraftan, yalnızca allemiz içerisindekilere değil, komşularımız ve toplumumuz içerisinde bulunan büyüklere ve yaşlılara karşı da ayrı bir saygı, özen ve dikkat göstermeliyiz. Yüzleri buruş buruş, elleri kırış kırış, belleri büküm büküm, dizlerinde derman bitmiş, kiminin gözlerinin ferri gitmiş, kiminin pınl pınl, her biri yumuşacık bir sese ve sevgiye hasret, hayatlarını evladı ayaline adanmış, yüreklerinde nice acı ve sevinçler gizlemiş ve bilmem kimlerin yollarını gözlemiş olan yaşlılarımıza karşı daima saygılı olmalıyız. Onların gönüllerini hoş tutmalı, onlara karşı sabırlı, şefkatli ve merhametli olmalı, onlardan şikâyet etmemeli, onların bilgi, görgü, tecrübe ve birikimlerinden yararlanmaya çalışmalıyız.

Gençlik de yaşlılık da bu dünya hayatının tabii süreçleridir. Kur'an-ı Kerim'de, "Sizi güçsüz yaratan, sonra güçsüzlüğün ardından kuvvet veren ve sonra

kuvvetin ardından güçsüzlük ve ihtiyarlık veren, Allah'tır." (Yasin, 68) buyrulmuştur. Peygamber Efendimiz küçüklere sevgi ve büyüklere saygı gösterilmesi, özellikle de yaşlılara karşı şefkat ve merhametle davranılması konusunda ümmetine pek çok tavsiyelerde bulunmuş ve şunları söylemiştir: "Küçüklerimize merhamet etmeyen ve büyüklerimize saygı göstermeyen bizden değildir." (Tirmizî, Birr, 15; Ebû Davûd, Edeb, 58); "Yaşlılara saygı gösterip ikramda bulunmak, Allah'a saygıdır." (Ebû Davûd, Edeb, 20, 23); "Genç bir kişi, yaşından dolayı herhangi bir ihtiyara hürmet ederse, Yüce Allah da yaşlandığı zaman o gence hürmet ve ikram edecek kimseleri mutlaka bahşeder." (Tirmizî, Birr, 74, 75); "Siz ancak zayıflarınızın duası sayesinde yardım görür ve zıkklandırılırsınız." (Buharî, Cihad, 76; Nesai, Cihad, 43) Aile, toplumun özü ve çekirdeğidir. Ailenin temel görevi; insan neslinin devamını sağlamak, toplumun kültür ve değerlerini koruyup yaşatmak ve gelecek nesillere aktarmaktır. İnsan neslinin devamı ve nesebin muhafazası ancak aile müessesesinin kurulması ve meşru bir biçimde işlemesiyle mümkün olabilir.

Mutlu Olmak İçin Yola Çıktık

Ailelerin saadeti, gelecek nesillerin selameti için, evlilik kurumunu başından sonuna kadar dinî ve hukuki temeller üzerine kurmak gerekir. Unutmamak gerekir ki evliliği kolaylaştırırsak, gençleri aile kurma konusunda cesaretlendirmiş, nesil emniyetini garantilemiş oluruz.

Bir üniversitenin rehberlik ünitesinde, evli ve evli olmayanlar için iki haftalık bir Evlilik Okulu programı düzenlenmişti. Seminerler şeklinde gerçekleştirilen programın konuşmacıları, Türkiye’de alanında uzman akademisyenlerdi. Bunlardan birisinin ilginç bir tespiti halen, mealen kulaklarımda: “Evlenen bazı gençler gelin arabalarının önüne ve arkasına -mutluyuz- ifadelerini yaz(d)ıyorlar. Evet o an için olabilir. Ama bilmeliyiz ki evlilik; mutlu olmak için yola çıkmaktır.” Demişti. Gerçekten kalıcı mutluluk için evlilik öncesinde doğru karar, doğru insan ve devamında sürekli sevgi, sabır ve doğru bir iletişimdir.

Bir toplum sağlam temeller üzerine kurulursa, o toplumun insanlarında huzur, adalet, sevgi, hoşgö-

rü ve güven hakim olur. Bunun en güzel yollarından biri de evliliğdir.

Evlilik insan hayatının en renkli ve değerli olayıdır. İnsan yaratılıştaki tek cins olarak değil, çift olarak yaratılmıştır. (Nisa, 1) Bu nedenle kişi, sevinçleri ve kederleri paylaşacağı, maddi ve manevi ihtiyaçlarını gidereceği (Rum, 21), evine geldiğinde huzur bulacağı bir ortama ve arkadaşına ihtiyaç duymaktadır. Bu ise aile olmakla mümkündür.

Dinimiz ise yetişkin bireylerin toplumda bekâr kalmayıp evlenmesini tavsiye etmiş, nefsin sakineti, neslin safiyeti ve ailelerin selameti için nikâhli birlik-telikleri öğütlemiştir. Müslüman toplumlar ve topluluklarda evlilik müessesini o kadar benimsemiş ve

içselleştirmiştir ki, hayırlı iş dendiğinde, hemen herkesin aklına söz kesme, nişan, nikâh ve evlilik durumları gelmektedir. Çünkü imtihan dünyasında, kadın ve erkeğin birlikteliği meşru bir zeminde olmazsa, ahlaksızlık, iki taraflı mağduriyetler, çocukların sahipsizliği, cinsel sapmalar olacak, toplumda huzur yerine huzursuzluklar baş gösterecektir.

Aileler bu hayırlı işin açılış cümlesi olarak "Allah'ın emri, peygamberin kavli..." ifadesini kullanmaktadır. Pekâla, bu ifadelerle neyi kastetmekteyiz: Allah'ın emri derken "Aranızdaki bekârları, kölelerinizden ve cariyelerinizden elverişli olanları evlendirin. Eğer bunlar fakir iseler, Allah kendi lütfu ile onları zenginleştirir. Allah (lütfu) geniş olan ve (her şeyi) bilendir." (Nisa, 32) ayet-i kerimesini, peygamberin kavli sözü ile de: "Nikâh benim sünnetimdir..." (İbn Hümam, Fet-hu'l-Kadir, Beyrut 1315, c. 2, sh. 330) hadis-i şerifini esas almış olmaktadır. Bu nedenle hayırla başlanan bu işi hayırla sürdürmek gerekir.

Evlilik iki kişinin birlikteliği değil, iki ailenin, iki çevrenin, iki ayrı topluluğun beraberliği demektir. Dolayısıyla maddi ve manevi durumlarımızı iyi değerlendiren, ona göre bir eş seçimi doğru ve doyurucu bir tercih olacaktır. Çünkü sağlam bir evlilik ile kurulan aile, aynı zamanda toplum için bir sigortadır. Bu ne-

denle kızımız veya oğlumuzu evlendireceğimiz zaman maddi konuları öne çıkararak evliliği zorlaştırmak yerine, manevi ve ahlaki değerleri öne çıkarmak doğru ve isabetli bir evlilik için önemlidir. Bu konuda peygamberimiz (s.a.s.) şu şekilde uyarılarda bulunuyor: "Size, dini, ahlaki yaşantısı hoşuna giden kimseler geldiğinde, onları evlendirin. Aksi takdirde yeryüzünde kargaşa ve büyük ahlaki bozukluk olur." (Tirmizi, Nikah, III/394, H. No: 1084)

"Nikahın en hayırlısı, kolay ve külfetsiz olanıdır." (Ebu Davud, 2/591 H. No: 2117)

Nişan ve düğünlerimizi de maddi imkânlarımızı zorlamadan, israfa, gayrimeşru ziyafetlere zemin hazırlamadan dinî ve millî değerlerimize, örf ve adetlerimize uygun bir şekilde yapmak, gençlerimize de bu konuda örnek olmak gerekir.

Ailelerin saadeti, gelecek nesillerin selameti için, evlilik kurumunu başından sonuna kadar dinî ve hukuki temeller üzerine kurmak gerekir. Unutmamak gerekir ki evliliği kolaylaştırırsak, gençleri aile kurma konusunda cesaretlendirmiş, nesil emniyetini garantilemiş oluruz.

Fotoğraflar: Mustafa Bektaşoğlu

Şeytanın Manipülasyonu ya da Allah'ın Rahmetiyle Aldatmak

"Haydi bakalım, şimdi onlardan gücünün yettiğini sesinle ayart, atlıların ve yayalarını onların üzerine yaygarayı bas, mallarına ve evlatlarına ortak ol, onlara habire vaatlerde bulun. Ancak şeytan onlara bir aldanıştan başka ne vaat eder ki?" (İsrâ, 64)

Bilindiği gibi manevi ve ahlaki değerler bağlamında, Kur'an birbirine zıt iki kutuplu bir varlık tasavvuru ortaya koyar. Yani insandaki şer kuvvetlerle hayır kuvvetleri arasındaki mücadeleyi bize anlatır. Bu mücadele, kaynağını insanın iç dünyasından almakta ve onun psikolojik hayatının önemli bir gerçeğini ortaya koymaktadır. İnsan, farkında olsun veya olmasın bu gerilimi hayatı boyunca yaşar. Bunlardan birisini melek temsil eder. Melek, Allah'a teslimiyetin O'nu tesbih ve takdis etmenin, yüceltmenin bir sembolüdür. Başka bir ifadeyle, onlar âdeta ibadet ve itaat etme ilkesi kendilerine kotlanmıştır. (Bakara, 30) Ötekisini ise şeytan temsil eder. Şeytan, Kur'an'ın dilinde başta İblis olmak üzere bütün şer ve karanlık güçleri ifade eder. Varoluş gayesini, vahyin yolundan insanı saptırmak şeklinde belirler. (Â'râf, 16) Ardi arkası kesilmeden, dur durak demeden insanın yapacağı kulluğu engellemeye, işleyeceği hayırları bloke etmeye çalışır. Bu anlamda Allah'a yürüyüşün ve manevi yükselişin önündeki en önemli engeldir. Kur'an'ın yaklaşık yüz ayetinde bu olgu değişik yönleri ile işlenir. Peki, müminler olarak bizler, zihin, duygu ve kalp dünyamızın oldukça önemli bir gerçekliğini ifade eden şeytan hakkında yeterince bilgi ve bilinç sahibi miyiz?

Şeytan, insan üzerinde etkinliğini son derece sinsi bir şekilde yürütmektedir. (Nâs, 4) Çoğunlukla insanlar bunun farkında değildir. Kendilerine göre düşünce ve davranışları makul olup son derece haklı gerekçelere dayanmaktadır. Nitekim bu durum, yaptıkları amellerin insanlara süslü ve güzel gösterilmesi şeklinde dile getirilir. (Neml, 24) Dolayısıyla ilahî değerler sistemi, insanlara fiillerinin bir kısmının şeytanın arzuluğu işler olduğu hatırlatmasını yapar. Nitekim Kur'an, kamufle edilmeye çalışılan bu şer tezgâhı konusunda insanı bilinçli hale getirmek için şeytan olgusunu âdeta tablolştırır ve o şekilde insana tanıtır. Bu bağlamda şu beyan, deruni ve soyut oluşumların somut bir anlatımla dile getirilmesine bir örnek oluşturmaktadır: "Çünkü o ve kabilesi onları göremeyeceğiniz yerden sizi görürler..." (Â'râf, 27) Anlaşılan o ki, şeytani güçlerin insanı görmesi, sürekli bir şekilde onu ayartma ve saptırma çabası içerisinde bulunmalarıdır. İnsanın onları görmemesi de son derece sinsi bir şekilde gerçekleştirilen bu yönlendirmelerin çoğunlukla onlar tarafından farkına varılmamasıdır.

Ancak Allah rızasına ayarlanmış sorumluluk sahibi kimseler bunların dışındadır. Onlar, iç dünyalarında yaşanan hayır-şer geriliminin, şeytan kaynaklı olduğunun bilincindedir. Manevi bir duyarlılığa sahip bu kimseler, deruni hayatlarındaki olumsuz çağrılar sezebilmekte ve şeytani oluşumların farkına varabilmektedir. (Â'râf, 201) Onlar, zaman zaman iç dünyalarında olumsuz çağrılarla yüklü birtakım duygu, düşünüş, hatıra ve imajların canlandığını sezer.

Bir Konu
Bir Ayet

Bütün bu içsel oluşumlar, çoğunlukla o anda insanın içerisinde bulunduğu zihinsel ve fiziksel şartlarla da alakalı olmayabilir. Namaz kılan bir insanın, hiç alakası olmayan bir hatıra ve hayalle zihin dünyasının meşgul edilmesi bunun örneğini oluşturmaktadır. Ancak iç dünyamıza yöneldiğimizde veya deruni bir murakabeye daldığımızda, bu tür tecrübeleri tespit etmemiz mümkün olabilmektedir. Bahsettiğimiz bu oluşlar, ahlakî bir değerlendirmeye tabi tutulduğunda, bir kısmının çirkin, bir kısmının güzel veya bir kısmının hayır bir kısmının da şer yüklü mesajlar içerdikleri görülür. Bu açıdan insanın iç dünyası karmaşık bir yapı arz eder. Şeytan, sürekli olarak doğrulardan uzaklaştırarak şer yönünde insanı manipüle etmeye çalışır. Bütün insanlar bu durumları yaşar. İşte insanın zihin dünyasında meydana gelen bütün bu oluşumların sebepsiz olması mümkün değildir. Şu halde insan şeytani görmese de onun vesveselerinin farkına varabilmektedir.

Başlıkta verdiğimiz ayet mealinde görüldüğü gibi, insan kimi zaman şeytani güçlerin çok yönlü operasyonuna maruz kalır; sonuçta gönül, kalp ve zihin dünyası itibarıyla âdeta karanlık arzuların istilasına uğrar. (Mücâdele, 19) Böylece günahın kendisine herhangi bir zarar olmadığı, aksine bu sayede birçok faydalar elde edeceği ve lezzetleri tadacağı yönünde inanmaya başlar. Bu durumda insan batılı hak, yanlış doğru ve çirkin güzel görür. İbadetlerin insana külfet ve yorgunluktan başka bir şey kazandırmadığı, bunların anlamsız ve saçma işler olduğu, boşu boşuna müminlerin bunlara katlandıkları vesvesesi verilir.

Yine bu süreçte insan, sürekli olarak, dünyevi haz ve lezzetlerin bir daha ele geçmeyeceği, dolayısıyla eldeki fırsatların helal-haram demeden değerlendirilmesi gerektiği yönünde âdeta ikna seanslarına tabi tutulur. Aynı şekilde ahirette vaat edilen nimetler uzun vadede insan için söz konudur. Bu itibarla insana, bu hayatta peşin bir şekilde yaşanacak haz ve lezzetler dururken bunlardan kendini mahrum edip de gelecekte vaat edilen nimetlerin peşine düşmesi anlamsız bir çaba olarak gösterilir. Bu mantığa göre dünyevi lezzetler, yakın özelliği gösterirken ahirette elde edileceği iddia edilen nimetler ise şüpheli bir durum ortaya koymaktadır.

Ayetin sonunda şeytanın insana aldatmaktan başka bir şey vaat etmediği ifade edilir. Onun aldatma yollarının en önemlilerinden biri, Allah'ın affına ve bağışlamasına insanı güvendirme- sidir. (Fâtır, 5) Bu süreçte insanın zihin dünyası şu tür telkinlere maruz bırakılır: Şu anda keyfi- ne göre yaşa, henüz yaşın erken, ibadet yapacak zaman çok, hayatın tadını çıkarmaya bak, üstelik Allah'ın merhameti ve bağışlaması sonsuzdur.

Elbette ki, mümin insanın Allah'ın rahmet ve merhametine güvenmesinden daha doğal bir şey olamaz. Ancak görüldüğü gibi bu, insanın gözünde öyle büyütülüyor ki, telkin ve vesveseyle günah işlemekte herhangi bir mahzur görmeyecek bir hale gelebiliyor. Bu şeytanın yola getirmekte zorluk çektiği kişilere karşı denediği en aldatıcı metottur. Burada Allah'ın sıfatlarından birini kullanmakta, böylece O'nun af ve mağfiret deryasının genişliğini telkin ederek insani zaafa düşürebilmektedir.

Sonuç olarak şu söylenebilir: Şeytanın insan üzerindeki etkisi izafi bir durum ortaya koymakta, yani manevi durumuna bağlı olarak kişiden kişiye değişmektedir. Başka bir anlatımla şeytanın insan üzerinde etkisi, onun manevi donanımıyla ters orantılı bir nitelik ortaya koymaktadır. İnsanın manevi ve ruhi donanımı arttıkça, şeytanın insan üzerindeki yönlendirmesi azalmakta, ruhi donanım azaldıkça etkisi artmaktadır. (Nahl, 99-100) Öyle ise insanın kötülüğe kapılmasında esas etkili olan, iç dünyasından gelen olumsuz dürtülere ve ayartmalara kendisini kaptırmasıdır. Veya kendi iradesiyle yaptığı tercihlerdir. Nitekim hesap gününde şeytan bu konudaki rolünü bizzat kendisi itiraf eder. (İbrahim, 122) Dolayısıyla şeytanın bütün mahareti insanı vesvesesiyle çağırması, çirkin olanı güzel, şer olanı da hayır şeklinde insana göstermesidir. Nitekim bundan dolayı "beni suçlamayın yalnızca kendinizi suçlayın" der.

*Bir Konu
Bir Ayet*

Erdemli ve Akıllı İnsan

Abdullah b. Ömer (r.a.)'den rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir: "Allah'ın elçisi ile beraberdim. Ensar'dan bir adam geldi. Nebi (s.a.s.)'ye selam verdikten sonra şöyle dedi. "Ey Allah'ın Rasulü! Müminlerin hangisi daha faziletlidir?" Hz. Peygamber, "Ahlaken en güzel olandır" dedi. "Peki, mü'minlerin hangisi daha akıllıdır?" deyince, Allah Rasulü, "Ölümü çok hatırlayan ve ondan sonrası için en güzel hazırlığı yapandır, işte akıllılar bunlardır" buyurdu. (İbn Mace, Zühed, 31)

Sevgili Peygamberimiz, müminlerin en hayırlılarının güzel ahlak sahibi olduklarını birçok hadislerinde beyan etmişlerdir. (Bkz. Buhârî, Edeb, 38; Ebû Dâvud, Sünne, 16; Tirmizî, Radâ', 11) İslam dininin nihai amacının iyi ahlaklı insanlardan oluşan bir dünya kurmak olduğunda şüphe yoktur. Yüce Allah, bu amacın gerçekleşmesi için bütün iyi ve güzel şeyleri emir ve tavsiye edip, kötü ve çirkin şeylerden uzak durulmasını istemiş, kötülüklerin sembolü olan şeytanın bizim için apaçık bir düşman olduğunu bildirmiştir. (Bakara, 208) Cenab-ı Hakk'a inancımızın ve O'na kulluğumuzun meyvesi de güzel ahlaktır. O'nun rızası ancak bu hedefe ulaşmakla elde edilir. Bu yüzden, bize güzel bir örnek olarak takdim ettiği sevgili elçisini, (Ahzâb, 21) "Şüphesiz sen üstün bir ahlak sahibisin." (Kalem, 4) diyerek övmüştür. Arkadaşlarının, "Allah Rasulü, insanların ahlaken en güzelydi" (Buhârî, Edeb, 112; Müslim, Mesâcid, 48) ifadeleri de Cenab-ı Hakk'ın bu tavsifine şahitlik etmektedir.

İslam dininin telkin ettiği ahlak ilkeleriyle, insanın fitratında var olan ahlaki duyarlılık aslında birbirinden çok farklı değildir. İnsanı yaratan Allah ona iyi ve kötüyü ayırt edebilecek bir akıl ve hissedebilecek bir vicdan vermiştir. Dış etkenlerle bozulmamış bir fitrat, örneğin, başkalarına zarar vermenin, bencilce davranmanın, yalan söylemenin, hakkı olmayan şeye el uzatmanın kötü; ihtiyacı olana yardım etmenin, bütün varlıklara şefkat ve merhametle yaklaşmanın iyi olduğunu bilir. Ancak, yine fitratında var olan olumsuz davranma yeteneği harekete geçtiğinde, iyi olduğunu bildiği şeylerin tam tersini yapma iradesi de onun elindedir. İşte peygamberler, insanların, fitratla-

Bir Hadis
Bir Yorum

rındaki olumlu öze dönmelerini sağlamak ve imtihan dünyasında çeldirici görevini üstlenen şeytanın tuzaklarına karşı onları uyarmak için gönderilmişlerdir. Onun için Cenab-ı Hak, sevgili elçisine, "Hatırlat/öğüt ver. Çünkü sen ancak hatırlatıcı ve öğüt vericisin, onlar üzerine baskı kurucu değilsin." (Gâşiyeh, 21-22) buyurmuştur. "Kur'an da akıl sahipleri için bir hatırlatma ve öğüttür." (Müddessir, 54-55) Çeşitli sebeplerle fıtratına yabancılaşan ve yaratılış amacından uzaklaşan insan bu hatırlatmaya kulak verir ve öğüt alırsa, Allah Rasulü'nün ifadesiyle en faziletli insan olmaya hak kazanır.

Hadis-i şerifin ikinci kısmı, ilk kısmıyla çok yakından ilgilidir. Güzel ahlak sahibi olarak erdemli olmaya hak kazanan mümin zaten aklını çok iyi kullanmış ve ölümden sonrası için hazırlığını büyük ölçüde tamamlamıştır. Ancak ömrünün belirli bir kısmında erdemli bir hayat yaşama fırsatını kullanamayan insan, ölümü ve sonrasını hatırlayıp bir nefes muhasebesi yaptıktan sonra, geçmişi için pişmanlık duyup hayatında yeni bir sayfa açmışsa, gerçekten akıllı davranmış olur. Hatadan dönmenin de bir erdem olduğu gerçeğinden hareketle erdemli bir hayata adım atmış olur. İşte Allah Rasulü, bu akıllı davranışı sık sık yapanları, yani, hayatın çeşitli galeileri arasında yaratılış amacını unuttuğunu fark ettiği her anda, en büyük vaiz olan ölümü hatırlayıp kendine gelerek büyük hesap günü için tedarikini tamamlamaya çalışanları en akıllı müminler olarak nitelendirmiştir. Onun için başka bir hadisinde, "Tüm lezzetleri koparıp atanı, yani ölümü çok hatırlayın." buyurmuştur. (Tirmizi, Zühd, 4) Ölümden daha etkili bir vaiz göremeyen Hz. Ömer de, "Vaiz olarak ölüm sana yeterlidir ey Ömer!" (kefâ bi'l-mevti aleyke vâizan ya Ömer!) diyerek, yukarıdaki nebevî uyarı doğrultusunda, kendi nefesine ölüm gerçeğini hatırlatma gereği duymuştur.

Akıllı ve tedbirli insan, bu hayat yolculuğunda, hazırlığını, gideceği yerin durumu ve önemine uygun olarak yapan insandır. Cenab-ı Hak, ahiret yurdunun, yani ebedî hayatın, dünya hayatından daha hayırlı olduğunu birçok defa hatırlatmıştır. (Nisâ, 77; En'am, 32; A'raf, 169; Yusuf, 109; Nahl, 30; Duhâ, 4) Buna rağmen, geçici bir hayat için yaptığımız hazırlık, gösterdiğimiz çaba ve gayretle, ebedî âlem için yaptığımız hazırlığın bir mukayesesinde hangisine daha çok önem verdiğimiz anlamamız zor olmayacak, çoğu zaman daha önemli ve hayırlı olanı ihmal ettiğimiz acı bir şekilde ortaya çıkacaktır. Halbuki bu fani hayatta her iki âlemin hazırlığını dengeli bir şekilde yapma irade ve imkânı bizlere bahşedilmiştir. Yapmamız gereken, dünya yolculuğunda bizi menzile götüreceğiz yeterli azığı temin etmek, ebedî hayat içinse azıkların en hayırlısı olan takva azığını (Bakara, 197) yanımıza almaktır. Takva azığı da ancak iman, salih amel ve güzel ahlak malzemesiyle yoğrularak hazırlanabilir. Sevgili Peygamberimiz, açıklamaya çalıştığımız hadisiyle, akıllı müminin sadece kısa yolculuğu için hazırlık yapmakla yetinen değil, bu yolculuğunda, kalacağı ebedî yurdu için de gerekli hazırlığı yapan kimse olduğunu bildirmiş ve aklını iyi kullanan güzel ahlak sahibi bu insanları müminlerin en faziletlisi saymıştır. Bir bakıma, Allah Rasulü'nün bu hadisi, insanlara tebliğ ettiği şu ilahî uyarının bir açıklaması mahiyetindedir: "Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten sakının ve herkes yarın için önceden ne göndermiş olduğuna baksın. Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz Allah, yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır." (Haşr, 18)

Akıllı ve tedbirli insan, bu hayat yolculuğunda, hazırlığını, gideceği yerin durumu ve önemine uygun olarak yapan insandır. Cenab-ı Hak, ahiret yurdunun, yani ebedî hayatın, dünya hayatından daha hayırlı olduğunu birçok defa hatırlatmıştır.

Başkanlığın En Üst Danışma ve Karar Organı

DİN İŞLERİ YÜKSEK KURULU

Bazı dönemlerde Başkanlık hizmetlerinin neredeyse tamamıyla alakadar olan ve bu sebeple faaliyetleri Başkanlığın faaliyetleriyle âdeta özdeşleşen Din İşleri Yüksek Kurulunun, kuruluşundan günümüze Diyanet İşleri Başkanlığı'nda müstesna bir yeri olmuştur. Üyelerinin seçim ve atanması ve çalışma tarzı itibarıyla Kurul, Başkanlık birimlerinden farklı bir konuma sahiptir. Nitekim günümüzde de Kurul, teşkilatın herhangi bir birimi değil, Başkanlığın en üst danışma ve karar organıdır. Ancak, tarihî süreç içinde bazen yıllarca oluşturulamamış bazen de çok az üye ile çalışmak durumunda kalmış, haliyle kendisinden beklenen hizmetleri sürekli ve verimli bir şekilde yerine getirememiştir.

Başkanlığın günümüz teşkilat şemasında geniş bir yelpaze oluşturan birimler zamanla hizmetlerin gelişip genişlemesiyle ortaya çıkmıştır. Halbuki daha kuruluş yılında Başkanlık kadroları arasında ve ilk sırada "Hey'et-i Müşavere Azaları"nın yer aldığını görüyoruz. Bu heyetin, Başkanlığın bel verdiği Şer'îye Vekâletindeki "İfta Hey'eti" ile "Tetkikat ve Telifât-ı İslâmiye Hey'eti"nin icra ettiği hizmetleri kısmen de olsa yerine getirmek üzere kurulduğunu öğreniyoruz.

Süreç içinde Kurulun adı kısmen de olsa birkaç kez değişmiştir. Buna göre kuruluş yılında "Hey'et-i Müşavere", 1929'dan itibaren "Müşavere Hey'eti", 1950'den sonra "Müşavere ve Dinî Eserler İnceleme Kurulu", 1965'den sonra ise "Din İşleri Yüksek Kurulu" adıyla oluşup hizmetlerini sürdürmüştür.

1924 yılı bütçe ve barem kanununa ekli kadro cetvellerinden Başkanlığın kuruluş tarihi olan 1924 yılı itibarıyla Ahmed Hamdi (Akseki), Bahaeddin Efendi, H. Hilmi (Baturbeygil), Mustafa Tevfik Efendi ve Seyyid Taha Efendi'nin Hey'et-i Müşavere azalığına getirildiklerini görüyoruz.

Başkanlığın ilk teşkilat kanunu olan 14 Haziran 1935 tarih ve 2800 sayılı "Diyanet İşleri Reisliği Teşkilât ve Vazifeleri Hakkında Kanun"un 1. maddesinde Diyanet İşleri Reisliği'nin merkez teşkilatında Müşavere Heyetine yine ilk sırada yer verilmiş, merkez birimleri olarak da Zat İşleri Müdürlüğü, Yazı İşleri Müdürlüğü ve Mushafın Tetkik Heyeti sıralanmıştır. Bu kanunun atamalarla ilgili

li 3. maddesinde Müşavere Heyeti üyelerinin Diyanet İşleri Reisinin seçimi, Başbakanın inhası ve Cumhurbaşkanının onayı ile yapılacağı belirtilmiştir. Aynı maddede "Müşavere Heyeti azasının akaid-i İslâmiye ve ulûmu şer'iyede ihtisâsı bulunan ulema arasından seçilmesi şarttır." şeklinde bir ibare de yer almaktadır. Kanuna ekli (A) cetvelinden aza sayısının 5 olduğunu, heyet personeli arasında bir adet mümeyyiz ve kütüphane memuru ile bir adet kâtip kadrosuna yer verildiğini görüyoruz. Ancak söz konusu teşkilat kanununda 5 Temmuz 1939'da yapılan bir değişiklikle 5 olan aza sayısı 4'e düşürülmüş, yine aynı kanunda 30 Aralık 1940'ta yapılan diğer bir değişiklikle de, Müşavere Heyeti azalıkları ihtisas kadroları haline getirilmiştir. Ayrıca 2 Ağustos 1944'de kabul edilen bir kanuna eklenen bir fıkra ile Müşavere Heyeti azalarının tayinlerinin yukarıda belirtilen prosedür yerine 3656 sayılı "Devlet Memurları Aylıklarının Tevhidi ve Teadülüne Dair Kanun"un 6. maddesi hükümlerine tâbi olduğu belirtilmiştir.

2800 sayılı kanuna istinaden hazırlanan ve Diyanet İşleri Reisiği'nin ilk nizamnamesi durumunda olan 11 Teşrinisani 1937 tarih ve 7647 no'lu nizamnamede, Müşavere Heyetinin görevleri beş madde halinde tespit edilmiştir (madde 2). Buna göre Kurulun görevleri özetle; itikat, ibadet ve Medeni Kanunun neşrinden önceki zamana ait vasiyet ve miras gibi hususlara ilgili soruların cevaplarını hazırlamak; yine inanç ve ibadet konularında olmak üzere, ihtiyaç duyulan eserleri yazmak; Başkanlık tarafından havale edilecek eserleri tetkik etmek; vaizler tarafından hazırlanan vaaz özetlerini incelemek ve gerektiğinde vaaz konularını belirlemek ve Başkanlık tarafından havale edilen evrakı tetkik edip bunlar hakkında mütalaa hazırlamaktır. Cevaplandırılacak soruların ve hazırlanacak eserlerin inanç ve ibadet konularıyla sınırlı tutulması esası 1965 yılına kadar devam etmiştir.

23 Mart 1950'de kabul edilen 5634 sayılı kanunda yapılan değişiklikle, Kurulun üyeleri yanında yardımcılarından da söz edilmiştir (madde 2). Söz konusu kanuna ekli (1) sayılı cetvel ile Kurul için 7 Üye, 3 Üye Yardımcısı, 2 Mütercim, 1 Kütüphane Memuru, 1 Muvakkit, 1 Mümeyyiz, 1 Memur ve 2 Kâtip kadrosu tahsis edilmiştir.

22 Haziran 1965 tarih ve 633 sayılı "Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun", Kurul için de kapsamlı yenilikler getirmiştir. Buna göre Kurulun adı "Din İşleri Yüksek Kurulu" olarak değiştirilmiş; bir başkan ile 10 üyeden oluşması öngörülmüş, Başkanlığın en yüksek karar ve danışma organı olduğu tasrih edilmiş, üyelerinin de seçim ve atama şeklinde göreve gelmeleri kabul edilmiştir. Kanunda Kurulun görevleri de kapsamlı sayılabilecek şekilde sıralanmıştır (madde 5). Bunlar;

Din ile ilgili konularda ilmi incelemeler ve araştırmalar yapmak; din ile ilgili soruların cevaplarını hazırlamak; dinî eserler telif ve tercüme etmek; yurt içindeki ve yurt dışındaki din ile ilgili yayınları izlemek; din hususunda toplumu ve yurt dışındaki yurttaşlarımızı aydınlatmak amacıyla yapılacak çalışmaların programlarını tespit etmek, Başkanlıkça toplanacak Din Şûrasına sunulacak raporlarla Başkanlık görüşünü hazırlamak şeklinde özetlenebilir. Kanunun 19. maddesi Diyanet İşleri Başkanının yönetiminde Din Şûrasının kurulmasını, 20. maddesi de Din İşleri Yüksek Kurulu üyeliğine atanacakların adaylığını tespitle görevli Aday Tespit Heyetinin oluşumunu düzenlemektedir.

633 sayılı kanunun kabulünden sonra yapılan ilk Din İşleri Yüksek Kurulu seçimine kadar olan süre içinde (1967'ye kadar) Kurul'a, üyelere herhangi biri başkanlık yapmamış, bu sürede Diyanet İşleri Başkanları doğal olarak bu kurulların da başkanları olmuş, dolayısıyla alınan kararların altına da başkanlar imza koymuştur. Yine bu yıllara kadar Kurul üyeliklerine atama yoluyla gelindiğinden, kurul âzâ kadrolarında çeşitli nedenlerle (daha çok vefat dolayısıyla) boşalma oldukça yerlerine yenileri atanabilmıştır.

633 sayılı kanununa istinaden Kurul üyelikleri için ilk seçim 30 Ocak 1966 tarihinde yapılmıştır. Aday Tespit Kurulunca belirlenen üç katı aday içinden 11 kişi Bakanlar Kurulu Ka-

rarnamesiyle Kurul üyeliğine atanmış ve atama kararları 19 Şubat 1966 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Ancak, bu seçime ilişkin Bakanlar Kurulu'nun 30 Ocak 1966 gün ve 6/5908 sayılı kararı, 5 Kasım 1966'da Danıştay'ca iptal edilmiştir. 26 Aralık 1966'da Din İşleri Yüksek Kurulu üyelikleri için yeniden seçim yapılmış ve Kurul ilk toplantısını 18 Şubat 1967'de yapmıştır.

633 sayılı kanuna dayanılarak hazırlanan "Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulunun Toplantı ve Çalışma Usulleri ile Kurul Başkan, Üye, Raportör ve Mütercimlerinin Nitelikleri ve Görevleri Hakkında Yönetmelik", 1 Eylül 1966 gün ve 12389 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu yönetmelik Kurul için üç ihtisas komisyonu öngörmüştür: Dinî Sorular Komisyonu; Dinî İrşad, Basın ve Yayın Komisyonu; Tüzük, Yönetmelik, Program ve İdarî İşler Komisyonu.

1965-1970 yılları arasında iki kez oluşturulan ve ikisi de Danıştay'ca iptal edilen Din İşleri Yüksek Kurulu 1978 yılına kadar önce dört, sonra üç, daha sonra ise iki üye ile çalışmak zorunda kalmıştır. Kurul üyeliği için 17 Mart 1978'de bir seçimin daha yapıldığını, seçilen yeni üyelerin atamalarının 25 Nisan 1978'de onaylandığını ve iki eski üye ile sayıları 11 olan bu yeni kurulun ilk toplantısını da 28 Nisan 1978'de yaptığını görüyoruz.

Zamanla emeklilik ve başka nedenlerle üyeliklerin boşalması sonucu 1990 ortalarında Kurulda sadece bir üye kalmıştır.

Bir sonraki Kurul üyeliği seçimi 14 yıl aradan sonra 1992'de yapılarak (4'ü yüksek öğretim kurumları kontenjanından olmak üzere) 14 üye seçilmiştir. Bu üyelerin atanmasına ilişkin Bakanlar Kurulu Kararı, 30 Ocak 1992 tarihini taşımaktadır. Böylece dördüncü kez teşekkül eden Kurul, 17 Nisan 1992'de ilk toplantısını yapmıştır. Bu kurul 5 komisyon ile faaliyetlerini sürdürmüştür. Bunlar, Dinî Sorulara Cevap Komisyonu, Dinî Yayınlar ve Basın Komisyonu, Din Hizmetleri ve İrşad Komisyonu, Mevzuat Komisyonu, Eğitim Komisyonudur.

633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanununun Din İşleri Yüksek Kuruluna ilişkin 5. ve 20. maddeleri 416 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile 1990'da değiştirilmiştir (12 Nisan 1990 gün ve 20490 sayılı Resmi Gazete). Dördü yüksek öğretim kurumlarında çalışanlardan olmak üzere üye sayısının 16'ya ve üyelerin görev sürelerinin 7 yıla çıkartılması önemli değişiklikler sayılabilir.

633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri hakkındaki Kanunun yukarıda sözü edilen KHK ile değişik 5. maddesine dayanılarak hazırlanan "Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu Görev ve Çalışma Yönetmeliği" (15 Haziran 1993 gün ve 21608 sayılı Resmi Gazete), dört bölüm ve toplam 15 maddeden oluşmaktadır. Bu yönetmelikte Kurulun görevleri, çalışma usul ve esasları, komisyonlar, komisyonların teşkili ve çalışmaları; Kurul başkanı, üye, uzman ve mütercimlerin görev, yetki ve sorumlulukları konusunda kapsamlı bir şekil ortaya konmuştur.

2009 yılı itibarıyla görevde olan Kurul üyeleri (bir başkan ve 15 üye) 7 Ekim 2008 tarihinde göreve başlamıştır. Bu Kurul, Dinî Sorular Cevaplandırma Komisyonu, Din Hizmetleri Komisyonu, Dinî Yayınlar Komisyonu, Din Eğitimi Komisyonu ve Dinî Kültür Komisyonu adlarıyla 5 komisyon ve AR-GED Yönetim Kurulu ile faaliyetlerini sürdürmektedir. Aynı tarih itibarıyla Kurulda 36 Kurul uzmanı istihdam edilmektedir. Ayrıca ilgili mevzuatta beş yıldan bir toplanması öngörülen Din Şûrasının genel sekreterliği görevi de Din İşleri Yüksek Kurulu üyelerinden biri tarafından yerine getirilmektedir. İlgili mevzuat gereği Din Şûrasının gündemi de Kurulca belirlenmektedir.

Süreç içerisinde Kurulun hizmetleri ve günümüzde Din İşleri Yüksek Kurulunun üye seçim ve çalışma tarzını başka bir yazıda ele almak istiyoruz.

Peygamber Mescidinde Hanımlar ve Ziyaret

Mescid-i Nebevi'de Ravza ziyareti ülke ülke yapılıyor. Her ülkenin isminin yazılı olduğu ve görevlilerin tuttuğu bir levha var. Bu levhanın etrafında toplanılıyor, ziyaret zamanı gelince görevliler umrecileri uyarıyorlar ve o ülkenin levhası takip edilerek içeri giriliyor. Böylece insanlar ziyaret edinceye kadar geçen zamanı ayakta yorulmadan ve oturarak geçirmiş oluyorlar.

Önce böyle değildi. Namazdan sonra kapıların önünde her millet karışık bir şekilde durulur, bu bekleyiş Ravza'da namaz kılincaya kadar sürerdi. Ayrıca bu ayakta beklemeler oldukça zorlu olurdu. İnsanlar dalgalar halinde birbirini iterlerdi. Bu ziyaret şekli hasta, hamile, yaşlı ve çocuklar için hiç güvenli değildi. Bu şartlar altında ziyarete girmeye herkes cesaret edemezdi doğrusu.

Şimdi getirilen düzen eksik olsa da daha iyi. Ülke ülke girmek kendi insanı ile tanışmaya vesile oluyor. Birbirlerinin halinden ve dilinden anlayan insanlar bir arada oluyor. Böylece herhangi bir olumsuzlukla karşılaşıldığında yardım daha çabuk ulaşıyor. Bir araya gelen aynı dilden insanlara hitap etmek ve onlara bir şeyler anlatmak kolaylaşıyor. Ülkemizin resmi görevlisi de halkımızla beraber oluyor. Bizim halkımız bundan memnun idiler. "Böyle olduğu iyi olmuş biz birbirimizi daha iyi anlayabiliriz" diyorlar. Hakikat böyle. Çok az da olsa "niye ayırım var hepimiz Müslüman kardeş değil miyiz?" diyenler de yok değil. Fakat bunu söyleyenlere de sormak lazım kardeş kardeş saygısız davranır mı? Öyle anlar oluyor ki, kimse kimseyi görmüyor. Böyle söyleyenlerin bazılarını herkesten önce mescide girerken görüyoruz. Kardeşlik diğerkâmlığı gerektirmez mi?

Ben bir mescit görevlisi olarak, insanların gönlünü alarak hatırlarını sorarak özellikle Mekke'den ya da Türkiye'den yeni gelenlere Ravza ziyaretini anlatıyordum. Burada neden beklediğimizi, ziyaretin önemini, nasıl olması ve ne yapmak nasıl davranmak gerektiğini anlatıyor, onların sabırla beklemelerinin kendilerine ne kazandıracağını izah ediyordum. Buraya geliş nedenimizi, elde edeceğimiz nimeti, bunun sabırla ve saygıyla kazanılabileceğini anlatıyordum. Birçok şeyi arkada bırakarak, feda ederek buraya geldik sonuca çok az kaldı tam yaklaşmışken kaybetmemeliyiz. Sabretmişken sabra devam etmeliyiz, söylenmemeliyiz diyordum. Hem Hz. Peygamber'e hem de Hz. Peygamber'in ümmetine layık biri olarak ziyaret etmeliyiz diyordum. Kapılar açılınca büyük bir gürültü ile içeri hücum edenleri gösterecek bu şekilde huzura girilmeyeceğini anlatıyordum. Hayret ve ibretle seyrediyorlardı. Eski alışkanlıklarla bazıları heves ediyorlar, kitle psikolojisi ile "ne duruyoruz biz de girelim" diye ayaklanıyorlardı. Ona güzellikle şu anda kendisini bu cemaatin içinden göndermemin mümkün olmadığını, bunun bekleyen bu insanlara saygısızlık olacağını, istiyorsa yarın buraya hiç gelmeden onlara karışıp gitmesini ertesi gün de gelip durumu karışıp anlatmasını söylüyordum. Ama kesinlikle tavsiye etmem diyordum. Hakikaten ertesi gün gelip yaptığı zorlu ziyareti anlatıyor pişmanlığını dile getiriyordu. Benim bir görevli olarak amacım insanlarımızı engellemek değil, izdihama girmekten olması gereken usulde ziyaret etmelerini sağlamaktı. Aynı zamanda mescitteki huzura yardımcı olmak kendi milletimin insanlarını teskin ederek yönlendirmektir. "Ben işimi beceririm ba-

na bir şey olmadan ve hiç beklemeden ziyaret yapar çıkarım" şeklindeki mantık doğru değil. İzdihama girmemek kadar izdiham oluşturmamak da önemli. Hem konulan kurallara herkesle beraber uymak gerekir, birilerinin kendine ayrıcalık oluşturmaları yanlış ve haksızlık olur. Elbette bu kurallara uymayan milletler, insanlar olabilir ama biz onları örnek almıyoruz. Zamanla onlar bizi örnek alacaklar.

Bizim insanımız hakikaten söz dinliyordu. Zaman zaman çok takdir ediyor, duygulanıyor, onlara dua ediyordum. "Beni üzmediğiniz, ziyadesiyle sabrettiğiniz, iyi örnek olduğunuz için size teşekkür ediyorum ve sizi seviyorum asaletinizi ortaya koyuyorsunuz sevgili Türkiye'm Allah sizden razı olsun. Hz. Peygamberi de inşallah memnun etmişizdir" diyordum. Hakikaten Türkiye, Peygamber Mescidinde örnek gösteriliyordu diğer ülkelere. Suudlu görevliler her fırsatta Türklerin eğitimli olduklarını, söz dinlediklerini, onları sevdiğini söyleyerek dua ediyorlardı. Bizim insanımız da oradaki görevlilere sıcak davranıyor "onları sevdiğimizi söyle hocam ne olur" diyorlardı.

Bazıları "biz böyleyiz zaten, ne denilirse yaparız" diyerek kurallara uymayı, söz dinlemeyi bir zül olarak görüyorlardı. Herkes farklı değerlendirmelerde bulunmakta özgür olsa da bu şekilde düşünmek yanlış. Bu mekânda nasıl davranmak doğru olur? diye sorarsak cevabını da kolayca alabiliriz aslında ve yanlışlar bize örnek olmaz. Çoğu zaman mescidin ahlak okulu olduğuna şahit oluyordum. Ülke ülke toplanılmak gerekiyor fakat arada farklı ülkelerden bir-iki ziyaretçi aramızda oturmuş olsa bizim bazı vatandaşımız "hocam burada bir yabancı var" diye şikâyet ediyorlardı çocuk gibi. "Yapma etme hacım, bırak otursun o kadar da değil o da bizim kardeşimiz hem o ziyarete sizinle girmeyi tercih ediyor siz daha insani davrandığınız için" diyordum, nezaketle davranmalarını tavsiye ediyordum. Bazen de başka ülke insanları ile ilgili şikâyetler olunca diğer insanlardan ziyade kendimize yönelmemizi kendi eksiklerimizi görmeye çalışmamızı, kendimiz için istiğfar, onlar için de dua etmemiz gerektiğini söylüyordum. Onların da peygamberi ve onlar da Hz. Peygamber'in misafiri ve ümmeti. Etrafınıza ibret nazarlarıyla bakın. Onlar da Al-

lah'ın kulu. Hiçbirimiz diğerine benzemez. Allah, "sizi farklı kavimlerde yarattım ki birbirinizi tanıyasınız diye", buyurmuyor mu? Hepimiz aynı olmayız. Her milletin ayrı bir karakteri var. Bunları öğrenin, anlamaya çalışın ve hoş görün. Ayrıca bütün Müslümanlara dua edin, hepimizin eğitime ihtiyacımız var. Özellikle tam buradayken Hz. Peygamberin ahlakını takınmaya ne kadar ihtiyacımız olduğunu düşünün diyordum.

Bazı fevri davrananlar da olmuyor değildi ama herkes nasibi kadar. Bir defasında "ben sizin gruptan değilim niçin burada bekliyorum ki" diyerek ayaklanan biri olmuştu. Teskin edinceye kadar ona dil dökmek zorunda kalmıştım; helal olsun, önemli değil. Hatta biri "hocam sabrınıza hayranım" dediğinde "benim için sonuç önemlidir" demiştim. Fevri davranma ve sonra da onu tamir etme şansı vermiyordum kendime. Yine ilginç bir grup gelmişti. Uzakta duruyor, kendilerini ayrı tutmaya çalışıyorlardı. Kendilerini davet ettiğim halde gelmek istemediler; hatta ileri geçerek ziyarete girmek istiyorlardı. İçerisi kalabalık zaten girmek mümkün değil. Vaktin bittiğini, ziyaret edememekten korktuklarını bahane ediyorlardı. Kendileri ile epey konuştum; ziyaret usulünün böyle olduğunu, korkularının yersiz olduğunu, buraya kadar gelen kimsenin ziyaretten çevrilmediğini vs. Sonunda herkes gibi onlar da ziyaretlerini yaptılar. Çıkışta da teşekkürler ve dualar peş peşe idi. Mutlu idiler. Onların mutluluklarını görmek için bazen çıkışta beklerdim. Onların ziyaretlerinden, kıldıkları namazlardan, duaları ve öğrendiklerinden mutlu oluyordum.

Şunu da iftiharla söylemeliyim ki, bizim hanımlarımızda kitaplardan dua ve Kur'an okuma konusunda hayli ilerleme gördüm, dikkatimi çeken önemli bir husus. Çünkü çoğu zaman bir şey söylemek istediğimde okuyan ve ibadet edenleri görünce huzurları bozulmasın diye söyleyeceğim şeyden vazgeçerdim.

Mescitte hiç kuşkusuz diğer ülke kadınları da var. Dolayısıyla ziyaret vakitleri çok kalabalık oluyordu.

Pakistanlılar en rengârenk olanlardı mescitte. Mescitte onlara hitab eden Pakistan asıllı bir hanım var. Cemaati öyle bir çekip çeviriyor ki, hu-

susi durup onu seyredirdim; beni görünce uzaktan elini kaldırıp selam verirdi mutlaka. Bazen yanımıza gelir Türklere teşekkür eder, sevdiğini söylerdi. Bizimkiler de çok mutlu olurlardı. Kim mutlu olmaz ki, böyle bir yerde biri size sevdiğini söylese bu söz nerden geldi diye derin derin düşünürsünüz.

İran kadınlarına gelince, onların mescitte en fazla namaz kılan ve Kur'an okuyan kadınlar olduğunu söyleyebilirim. Çok dik, çevik ve özgüvenli kadınlar. Konuşurlarken insana şiiir dinliyormuş hissi veriyor. Ayrıca temiz ve bakımlı kadınlar; namaz kılacaklarında çantalarında getirdikleri yeni çadır örtülerini çok gördüm. Heyecanlı ve iştiyaklı kadınlar diyebilirim. Ben onları hiperaktif diye isimlendirdim. Durmak, oturmak, ziyaret için beklemek onlar için çok zor. Kapı ziyarete açıldığında -onların girme zamanı olmadığı halde- levha falan beklemeden, kimseyi hesaba katmadan açılan tarafa doğru koşarlar.

Malezya ve Endonezyalılardan bahsetmeden olmaz. Onlar umrede, hacda olduğu kadar yoğun değillerdi. Hacda sanki mescide kar yağmış gibi oluyor, Malezyalıların yoğunluğundan. Onlarla biz söz dinleme konusunda benzeşiyoruz. Edeple ve sakince oturup bekliyorlar. Bir ara iki ülkenin de umreci sayısı azalınca ikimizi birleştirmişlerdi. Malaylar ufak tefek ve zayıf kadınlar. Bizim gibi sandalyede oturanları da çok değil.

Daha ilginç ve hoş insanlar da var. Bir gün Ravza'ya çok yakın bir yerde yanıma genç bir hanım gelmişti. "Hocam ben buraya gelip bu izdihamı görünce Hz. Peygamberi rahatsız etmemek için Ravza'ya girmedim. Bu yaptığım doğru mu, yoksa girmemekle hata mı yaptım?" diyordu. O esnada diğer tarafımda başka bir hanım oturuyordu; o da Ravza'da günde yirmi rekat namaz kılmak için nasıl mücadele ettiğini, orada nasıl gözyaşlarıyla dua ettiğini, dualarında bütün ümmeti Muhammed'e yer verdiğini anlatıyordu. İki-si de bana göre güzel insanlardı. Doğrusu ikisine de gıpta ettim. Biri, Ebu Hanife'nin ahlakından, edebinden. Diğeri de Allah ve Rasulü'nün muhabbetinden birbirleriyle yarış eden, çok ibadet için hırs gösteren ashabin ahlakından idiler. "Biriniz edebiyile diğeri de ibadeti ve duasıyla mükâfat bulacaksınız inşaallah ama sen yine de çekinme ve bugün Ravzada namaz kıl, sen de yapabildiğin güzel dualarında bizi de unutma" demiştim.

İlk defa ziyarete gelenlerin "kabirleri görmeyecek miyiz? Neden ileri geçemiyoruz? Neden kısıtlanıyoruz? Erkekler rahatça ziyaret ediyorlarmış neden kadınlar mahrum bırakılıyor?" tarzından serzenişleri vardı. Haklılar ama bu ülkenin anlayışında kadınların kabir ziyareti haram. Göstermek istemiyorlar. Hatta kabirler nerde diye sor-san ters istikameti işaret ederler. Diğer taraftan, birlikte namaz kılmakta zorlandığımız insanlarla kabri paylaşmamız nasıl mümkün olabilir. Acaba yanına yaklaşabilir miyiz? Hem kabir görmek içindeki zatı görmek değil ki, "gönüllerimizin, kalp gözlerimizin hissetmesi önemli hacım" di-yordum.

Ayrıca, kadınlar arasında bilgi aktarımı çok fazla. Bu bilgilerin doğru olmaması halinde yanlış dü-zeltinceye kadar zahmet çekiliyor.

İbadetlerin insanı eğiten yönü çok önemli. Bu sırada yol gösteren ve eğitenlerin olması da önemli. Çok şükür insanımız gittikçe bilinçleniyor, ama az da olsa; duvarlara, direklere dokunmak, memleketten gönderilen ufak tefek eşyayı Ravza'da bir yerlere sürmek gibi davranışlar tek tük görülüyor. Benzeri şeyler diğer Müslümanlarda da var. Bizler de mümkün olduğunca dikkatli olmaya çalışıyor ve bu tarz davranışları gör-düğümüzde güzellikle uyarıyorduk.

Ziyaretler her gün bir plan ve strateji takip edilerek yapılmaktadır. Mescitte yıllarca çalışmış, ziyaretleri planlayan, yeri geldiğinde inisiyatif kullanabilen tecrübeli asıl görevliler mevcuttur. Her ziyaret esnasında, hem plana göre hem de o anki duruma göre strateji ile hareket edilir. Mescitteki bu görevliler her şeyden önce izdiham olmaması için çaba sarf ederler. Ülkelerin sırayla ziyareti bundan sonra gözetilmesi gereken bir konudur. Bu nedenle eğer, umreye gidecek olan Müslüman hanımlar nereye, niçin gittiklerini öğrenerek yola çıksalar, sadece şekil olarak değil, öz olarak orada olabilseler, kalıp olmaktan kalp olmaya geçebilseler, art niyetlerden, benliklerden, hizipçilikten sıyrılabilseler, kendimiz için istediğimizi öteki için de isteyerek diğergam olabilseler, Hem ziyaretlerimiz hem de Peygamber Mescidindeki Cennet Bahçesini hissetmemiz daha kolay olacaktır hiç şüphesiz.

Atatürk'ün Peygamber Anlayışı

Atatürk'ün dinle ve dinin olmazsa olmazlarından olan nübüvvet (peygamberlik) kurumuyla alakalı değerlendirmeleri onun dinî sahadaki vukûfiyetini gözler önüne sermektedir.

Atatürk, 30 Ekim 1922 tarihinde Büyük Millet Meclis'inde saltanatın kaldırılmasına ilişkin yaptığı konuşmasında Allah'ın peygamber gönderme ve Hz. Muhammed'i son peygamber olarak görevlendirme gerekçesini/ hikmetini şu şekilde dillendirmektedir:

"Ey arkadaşlar! Tann birdir, büyüktür. Adât-ı ilahiyenin tecelliyatına bakarak diyebiliriz ki, insanlar iki sınıfta, iki devirde mütâlaa olunabilir. İlk devir, beşeriyetin sebâvet /çocukluk ve şebâbet /gençlik devridir. İkinci devir, beşeriyetin rüşd ve kemal devridir. Beşeriyetin, birinci devrede tıpkı bir çocuk gibi, tıpkı bir genç gibi, yakından maddi vasıtalarla kendisiyle iştigal edilmeyi iltizam eder. Allah kullarının lazımları olan nokta-ı tekâmüle vüsûlüne kadar, içlerinden vasıtalarla dahi kullarıyla iştigali, lâzime-i ulûhiyeden addeylemiştir. Onlara Hz. Adem (a.s.)'den itibaren mazbut ve gayr-i mazbut bildirilen ve bildirilmeyen nâmütenâhi denecek kadar çok nebiler, peygamberler ve rasuller göndermiştir. Fakat peygamberimiz vasıtasıyla en son hakâyık diniyye ve medeniyye verdikten sonra, artık beşeriyetle bilvasıta/aracıyla temasta bulunmaya lüzum görmemiştir. Beşeriyetin derece-i idrak, tenevvür ve tekâmülü yani insanlığın idrak derecesi, aydınlanma ve olgunlaşması, her kulun doğrudan doğruya ilhâmât-ı ilahiyeye (ilâhi ilhamlar) ile temas kabiliyetine vasil olduğunu kabul buyurmuştur. Ve bu sebeptendir ki, Cenab-ı Peygamber, hâtemü'l-enbiyâ olmuştur ve kitabı, Kitab-ı Ekmel'dir..." (Borak, Sadı, Atatürk ve Din, İstanbul, 1962, 17)

Atatürk, Hz. Muhammed'in son peygamber oldu-

ğuna değindikten sonra onun "Usve-i Hasene" /en güzel örnek, model insan olduğunu ölümünden önce yayımladığı bir mesajında bütün insanlığa şu şekilde ilan etmiştir:

"Bütün dünyanın Müslümanları Allah'ın son peygamberi Hz. Muhammed (s.a.s)'in gösterdiği yolu takip etmeli ve verdiği talimatları tam olarak tatbik etmeli. Tüm Müslümanlar Hz. Muhammed'i örnek almalı ve kendisi gibi hareket etmeli, İslamiyetin hükümlerini olduğu gibi yerine getirmeli. Zira ancak bu şekilde insanlar kurtulabilir ve kalkınabilirler." (Sehbâ-i, Nedim, Urduca Yayınlarında Atatürk, Çev. Hanif Fauk, Ankara, 1979, 102; Erşahin, Seyfettin, 'Atatürk'ün Hz. Muhammed Tasavvuru', Diyanet Aylık Dergi, Mayıs, 2003, s. 16)

Atatürk, Kur'an'a olan bağlılığını ve sevgisini de onu 'Kitab-ı Ekmel' yani (En Mükemmel (Şahane) Kitap) diye isimlendirerek belirtmiştir. Onun Kur'an'a olan muhabbeti her yerde sürmüş, Dolmabahçe Sarayı ve Çankaya Köşkü onun bu sevgisine hafızları çağırarak sık sık Kur'an okutmasıyla tanık olmuştur. Yine o Kur'an ayetleri üzerinde araştırma ve incelemelerde bulunmuş, meşhur din bilginleri ve hafızlarla meal ve tefsir konularında fikir teatisinde bulunmuştur.

Atatürk'ün Din Eğitimi Gerekli Görmesi

Dinin milletin bekası ve huzuru için lüzumlu olduğunu bilen Atatürk, din eğitiminin önemini de farkındadır. Ona göre din eğitimi planlı ve programlı bir şekilde örgün eğitim kurumları olan mekteplerde / okullarda verilmedir. O bu konudaki düşüncesini şu sözlerle dillendirmiştir:

"Her fert din ve diyanetini, imanını öğrenmek için bir yere muhtaçtır. Orası mekteptir. Fakat nasıl ki her hususta yüksek mektep ve ihtisas sahipleri yetişir-

mek lazımsa, dinimizin hakikatini tetkik, tettebbu, ilmî ve fennî kudretine sahip olacak güzide ve hakiki ulema yetiştirecek yüksek müesseselere sahip olmalıyız."

İslam ve onun peygamberi Hz. Muhammed ile kutsal kitabı Kur'an ve din eğitim ve öğretiminin gerekliliği hakkındaki bu değerlendirmeleri Atatürk'ün İslam'ı ve berrak mesajlarını özümsemişliğini göstermektedir. Onun İslam'ın gerçek manada bilinmesi ve yaşanması doğrultusunda önemli gayretler içerisinde olduğunu da bilmekteyiz. O, bu doğrultuda Kur'an-ı Kerim'in Müslüman Türk milleti tarafından iyi anlaşılmasını tedarik etmek için Meclis'ten kanun çıkartarak Mehmet Akif'e mealini, Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'a da Türkçe tefsirini yapma görevini vermiştir. Bunlara ilaveten Hz. Muhammed'in hayatını kapsamlı bir şekilde anlatan bir siyer kitabının dilimize (Türkçe) çevrilmesini de istemiştir. (Bkz. Tüfekçi, Gürbüz, Atatürk'ün Düşünce Yapısı, Ankara, 1981,171) Atatürk'ün bu yaklaşımı kimi çevrelerce 'cumhuriyetin din projesi, dinde reform' bağlamında değerlendirilmişken, kimi çevrelerce de Atatürk'ün dinin anlaşılmasında gösterdiği içtenlik / samimiyet, tarihi bir çıkış olarak yorumlanmıştır.

Gene İslam'ın asli kaynaklarından biri olan hadislerin ilk defa Türkçe'ye çevrilmesini sağlamış, bu meydana Sahih-i Buhârî Muhtasarı'nın yayınlanmasını da temin etmiştir. Söz konusu bu çalışmalarla Müslüman Türk Milletinin kendi dinini ana metinlerinden öğrenme imkânına kavuşmasını sağlayan Mustafa Kemal Atatürk olmuştur.

Atatürk'e göre, içinde bulunduğumuz durumun aşılması için dinden, öncelikle geleneklerin, hurafelerin, yalan yanlış bilgilerin arındırılması gerekiyordu. Bu, dinin özüne / aslına dönmekle mümkün olacaktı. Bunu sağlamak için de yukarıda isimleri geçen bilginlerden Kur'an'ın Türkçe tercüme ve tefsirinin yazılmasını istedi. Kamil Miras ve Ahmet Naim de yine bu çerçevede Tecrid-i Sarih'i yazıyorlardı. Ömer Nasuhi Bilmen'in İstilah-ı Fıkhiye Kamus'u da bu çerçevede yazılmıştır. Ancak dönemin sosyal ve politik şartları bu projenin devamlılığına imkân tanımamıştır. Söz konusu proje ulema sınıfından da çeşitli yönlerden eleştiriye maruz kalmıştır.

Bununla birlikte Mustafa Kemal Atatürk camide minberden cemaate hutbe okuyan ilk ve tek cumhurbaşkanıdır.

Atatürk'ün din ve Tanrı tasavvurunu en güzel anlatan konuşmalarından birisi de 7 Şubat 1923'te Ba-

likesir Zağnos Paşa Camii'nde yapmış olduğu hutbesidir. Bu hutbede Atatürk,

"Ey millet, Allah birdir. Şanı büyüktür. Allah'ın selâmeti, âtîfeti ve hayrı üzerinize olsun. Peygamberimiz Efendimiz Hazretleri, Cenâb-ı Hak tarafından insanlara hakâyık-ı diniyyeyi tebliğe memur resûl olmuştur. Kanun-u Esâsisi, cümlemizce malûmdur ki, Kur'an-ı azûmişşan'daki nusustur. İnsanlara feyz vermiş olan dinimiz, son dindir. Ekmel dindir. Çünkü dinimiz akla, mantığa, hakikate tamamen tevâfuk ve tetâbuk ediyor. Eger akla, mantığa, hakikate tevâfuk etmemiş olsaydı, bununla diğer kavânin-i tabiiyye-ı ilâhiyye beyinde tezaad olması icab ederdi. Çünkü bilcümle kavanin-i kevniiyenin menbai Cenab-ı Hak'tır.

Arkadaşlar; Cenab-ı Peygamber mesaisinde iki dâra, iki hâneye mâlik bulunuyordu. Biri kendi ikâmet eylediği hânese, diğeri din işleriyle iştilal buyurduğu Allah'ın evi idi. Kendi husûsi işlerini kendi evinde görür, âmmenin, ümmetin hizmetini de Allah'ın evi olan cami-i şerifte ru'yet eylerdi. Biz de Hazret-i Peygamber'in usûlüne ikdida ederek, milletimize taalluk eden husus için şu Beytullah'ta toplandık. Şimdi Hazret-i Allah'ın huzurundayız. Bunu bana müyesser eden Balıkesir'in dindar ve kahraman insanlarına arz-ı şükran ederim. Çok memnunum ve bu vesile ile büyük bir sevâba nâil olacağımı ümit ediyorum.

Efendiler, câmiler birbirimizin yüzüne bakmaksızın yatıp kalkmak için yapılmamıştır. Her şeyden evvel itâat ve inkiyâd-ı tammeme ile ibâdet, din ve dünya için neler yapılması lâzım geldiğini düşünmek için yapılmıştır. Millet işlerinde her fert başlı başına bir hizmet ifa etmelidir. İşte biz de burada din ve dünya için istiklâl ve istikbâlimiz için, bilhassa hâkimiyetimiz için neler düşündüğümüzü meydana koyalım. Ben yalnız kendi düşüncemi söylemek istemiyorum. Hepinizin düşüncelerini anlamak istiyorum. Amal-i milliyeye, (millî emeller) irâde-i milliyeye (millî irade) yalnız bir şahsın düşüncesinden değil, bil'umum efrâd-ı milletin arzularının, emellerinin muhassalasından ibârettir. Binaenaleyh benden ne öğrenmek, ne sormak istiyorsanız serbestçe sormanızı rica ederim."

Atatürk'ün dinin asli unsurlarından (inanç, ahlak ve ibadet) olan ibadetle ilgili düşünceleri dinin belirlediği ve Hz. Peygamber'in uygulamasıyla aktüelleştirdiği formel biçimiyle, yaratan-yaratılan/ tanrı- insan arasındaki samimi irtibatı temsil eden ibadet felsefesiyle ahenkli bir uyum halindedir.

Tuna'nın Hasreti

Türk'ün tarihi ile yaşıt olan ve hatta onları da geçen Tuna'nın gönlümüzde apayrını yeri vardır. Tuna, Türk'ün Avrupa'daki tarihe damgasını asırlarca vuran mührü, remzi ve mirası olmuştur. Tarih, Tuna'nın o masmavi deryayı andıran sularında yıkanır, dinlenir, şahlanır, sükût eder; yüreğimizde bir hüznün, gözlerimizde bir yaş olarak ayrı bir kişilik kazanır.

Sadece canlı olan insan mıdır? Cansızların bile bir ağzı, dili, bir gönlü olduğuna göre sular ve nehirler de her zaman canlıdır. Aslında her damlası (katresi) gözyaşı olan, bir an önce sevgiliye (Yaradan'a) kavuşmanın heyecanı ve aceleciliği içinde başını taştan taşa vuran sular; kimi yerde durgun, kimi yerde kızgın, bir küheylan gibi durmadan akarlar.

Hiçbir millet bizim gibi deniz ve nehirler ile haşır neşir olmadı. Medeniyetlerini ağaç ve su üzerinde kurmadı. Onların koynunda yatıp her damlasını kana kana içmedi, gönlünden, dilinden anlamadı. Onunla birlikte sevinip, hüznülenip ağlamadı.

Daha çok deniz, daha çok su ve nehir diyerek kıtalardan kıtalara koştuk, onlarla birlikte doğduk, yürüdük, çağladık.

Nehirler de insanlara benzer. Bahtlısı vardır, bahtsızsı vardır. Bazıları ise insanlar gibi garip, kimsesiz ve öksüz doğmuşlardır. Bunlar vatanlarından ayrı düşenlerdir. Asya kadar büyük, Arif Nihat Asya hocamızın diliyle "Bizden doğup da bize dökülmeyen", bizi istemeyerek terk eden Fırat, Dicle ve Aras gibi.

Beş bin yıllık muhteşem bir maziye sahip Türk Milletinin dilinden ve gönlünden düşürmediği nehir(lerimizin) başında içeride kan gibi damarlarımızda akan, makus talihimizin döndüğü Sakarya. Bizi hazin hazin terk eden Fırat ve Dicle. Veyselimizin diliyle; "Zara Dağlarında top-

laşan, Sivas'ı, Kayseri'yi, Nevşehir'i, Ankara'yı do-
laşan, Yeşilirmak ve Sakarya ile koklaşan" Yunusu-
muzun aşkı ile çağlayıp çoşan Kızılırmak.

Dışarıda Osmanlı'nın zaferini doya doya tadamayıp,
için için ağlayan Prut, Türk'ün haşmeti ile doğrulan
Yayık (Ural), İdil (Volga), Selenga ile Kürşad'ın bağ-
rında uçurduğu Göktürk Kitabeleri'nin tapusu ve
kapısı olan Orhun.

Türk'ün asırlarca yanında bulunduğu Tuna, Yahya
Kemal "Türk'ün gönlünde dağ varsa Balkandır, ne-
hir varsa Tunadır." derken, Doğu'da Ötüken, Or-
hun, Tann ve Altay Dağları, Batı'da Balkanlar, Tuna
ikiz kardeşlerdir. Birisi Doğu, diğeri Batı Türklü-
ğü'nün mihenk taşlarıdır.

Nehirlerin gönlünden ve dilinden en çok anlayanlar
çelik bilekli, mangal yürekli yiğitler yanında şair ve
yazarlardır. Onların nesir ve manzumelerinde başka
bir renge bürünürler; âdeta canlanıp, dillenip, siz-
lerle tatlı tatlı konuşurlar ve bu halleriyle daha da
güzelleşirler.

Türk'ün tarihi ile yaşıt olan ve hatta onları da geçen
Tuna'nın gönlümüzde apayrı yeri vardır. Tuna,
Türk'ün Avrupa'daki tarihe damgasını asırlarca vu-
ran mührü, remzi ve mirası olmuştur. Tarih, Tu-
na'nın o masmavi deryayı andıran sularında yıkanır,
dinlenir, şahlanır, sükût eder; yüreğimizde bir hü-
zün, gözlerimizde bir yaş olarak ayrı bir kişilik kaza-
nır.

Tuna her Türk'ün kalbinde kökleşmiş, gürbüzleş-
miş, bizi asırlardır madden ve manen besleyen ru-
humuzla mayalaşmış, benliğimiz ile sevdalanmış bir
bütün olmuştur. Çınar ve söğütlerinin nazlı bir gelin
gibi sallanışının, sularında oynaşan yayın ve sazlan-
ların, bendini yıkan selinin ve dalgalarının ihtişamın-
dan açılan, sönen ve kapanan bir devrin sembolik
izleri görülür. Kıyı, köprü ve yollarında tarih olmuş
devirlerin menkıbeleri duyulur, hikâyeleri okunur.

Küheylanlar sırtında Bora (Gazi Giray) olup esen,
aslan olup kükreyen, kıtalara otağ kuran nice sultan
ve cengaverlerimiz; suyundan içmiş, yıkanmış, ab-
dest alıp huşu ile namazını kılmıştır.

Tuna'nın gümüş raksında, mehtapla yıkanan bede-
ninde Türk'ün türküleri, hasretlikleri, kahramanlıkları
duyulur. Tuna; Mohaç'da, Niğbolu'da varak, Es-
tergon'da subaşı duraktır. Zaferlerimizle çoşan, yü-

ce Yaradan'ına koşan Tuna; Plevne'nin yarası, Vi-
yana'nın yası, hezimetini ile karalar bağlar. Osman-
lı'nın buradan, buralardan çekilmesiyle garip ve
kimsesiz kalan nazlı Tuna; yalıları, kıyıları, çınarları,
salkım söğütleri, üzerinde raks eden kuşlarıyla yıl-
larca ağlamış, sararıp solmuş, garip ve yalnızlığını
mısralara dökmüştür:

Tuna boylarında sıra selviler,
Tan yeli estikçe sessiz ağlamış.
Gül bahçesinde baykuşlar öter,
Şu viranelik eski bağlamış.
Söğüt dallarında hasta serçeler,
Eski akın destanını heceler.
Tuna ağlıyormuş bazı geceler,
Göğsünde kefesiz şehitler varmış.

1877-1878 Osmanlı-Rus, 1912 Balkan Savaşları,
sonrası Tuna tamamıyla yetim kalır.

Şair Ahmet Pekşen Tuna'nın hicranını, gerginliğini,
yalnızlığını paylaşırken kurumamasını, metin olma-
sını, esir edilemeyeceğini, hiçbir kuvvetin kendisini
ezemeyeceğini söyler. Bulanık akan mahzun Tu-
na'yı mısralarıyla teselli edip gözyaşlarını kalbine
akıtır:

Tuna yurdunda garip, çırpınıyor boş yere
İvan' a alışmamış, hasrete Ahmetlere.
Matemin yeri bugün, yaş dök, ağlayan Tuna,
Bir gün gülersin elbet, şimdi ağlayan Tuna.
Kurumuş kaynakların, nazar değmemiş suyuna,
Esir yaşamaktansa, hür ol kahraman Tuna.
Bilirim baş koymuşsun, hak davanın uğruna,
Seni seller tutamaz, baskı ezemez Tuna.

Şanlı tarihimizin altın sayfaları arasında şiirleşen,
güzelleşip ulvileşen Tuna. Sen asırlardır tarihimiz,
edebiyatımız musikimiz, menkıbelerimiz, örf ve
âdetlerimizle ruhumuzda yaşıyor, damarlarımızda
dolaşıyor, akıyorsun. Hasretini ve hasretimizi kar-
deşlerin olan Sakarya, Kızılırmak, Yeşilirmak, Fırat,
Murat, Dicle'ye bakarak gideriyoruz.

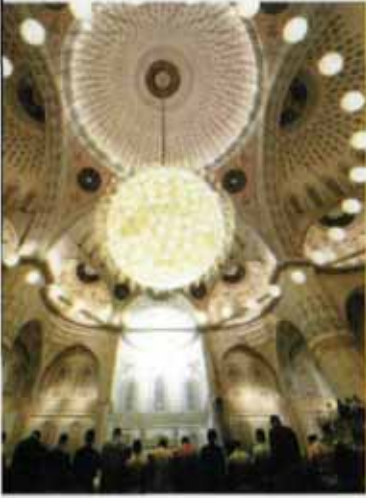
Başı dumanlı, gönlü yaralı Tunam, sakın kuruma.
Sen gönlümüzde ve ruhumuzda "Tarihleşen ve
Türkleşen" bir sevdasin, kıyamete kadar da öyle
kalacaksın.

Arif Nihat Asya'nın Şiirinde Dinî Unsurlar

“Müslümanlıkla yoğrulan yurdu
Müslümansız bırakma, Allah'ım!”

Arif Nihat Asya

Arif Nihat şiirinin taşıdığı çok zengin dinî ve tasavvufî atmosferle bir dua şiiri olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Bu tutum, hem onun şiirini yezdi, milli ve İslami bir şiir yaparken bir yandan da dinî hassasiyetin iyice zayıfladığı bir devirde bu tutumla bu meselelere ilgi uyandırmıştır. Ama bütün bunları yaparken asla kuru bir ideolog tavrı takınmamış, estetiği hiçbir zaman ihmal etmemiştir.

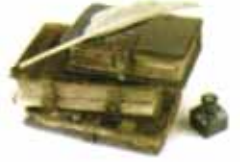
Mehmet Akif Ersoy, şiire bir İslam idealisti ve yerli bir münevver olarak baktı. Dolayısıyla şiirinin ana konuları hep millî ve manevî meseleler oldu. Yahya Kemal, bir başka düzlemde aynı meseleleri işledi. Bu yüzden, bu iki şairimizin yaşadıkları devirde ve sonraki zamanlarda oluşan dinî duyarlılıkta inkâr edilemez önemli payları oldu. Cumhuriyet devrinde eserler veren Arif Nihat Asya ise, şiirindeki millî ve manevî temalarla kişisel farklılıklar bir yana bırakılacak olunursa bir yandan yeni bir Mehmet Akif, bir yandan da yeni bir Yahya Kemal olarak karşımıza çıkmaktadır.

Arif Nihat Asya kendisini sürekli yenileyip geliştirerek bakışının ve şiirinin imkânlarını da sürekli genişletti, Bayrak şairi oldu. Din şairi oldu. Osmanlı medeniyeti tıpkı Yahya Kemal'de olduğu gibi onun da şiirine girdi. Din kavramı yine Mehmet Akifde olduğu gibi ele aldığı asıl meselelerden başlıcası oldu. Hele Mevlevîlikle münasebeti kurulduktan sonra din, tasavvuf, hikmet ve rıntlık, onun şiirinde ağır basan bir özellik haline geldi.

Arif Nihat Asya'da dinî ve tasavvufî unsurlar, özellikle Dualar ve Âminler

kitabında görülür. Bu kitap onun dinî motifleri nasıl, hangi anlayış ve ölçüde ele aldığını gösteren ve bu açıdan önem taşıyan bir eserdir. Yine Mehmet Akif ve Yahya Kemal dışında bırakılacak olunursa Arif Nihat Asya'nın bu tavrıyla Orhan Veli tarzı şiirle bu tür kavramlardan neredeyse tamamen uzaklaşan Türk şiiri, yeni bir soluğa kavuştu. Bugün bile, millet ve din kavramları akla geldiğinde hatırlayacağımız şairlerden birisi Arif Nihat Asya olmaktadır.

Din kavramı ve Allah inancı, öncelikle ferdî bir meseledir. Dolayısıyla onun şiirlerinde din ve Allah kavramının öncelikle bu boyutta ele alındığı, her türlü sıkıntıdan kurtulmak adına dinin ve Allah'ın bir sığınak olarak işlendiği görülür. Dua I ve Dua II şiirleri bu tutumunun en ilgi çeken örnekleridir. Allah kavramı; Tanrı, İlah, Hakk, Rab, Celal, Dost, Fettah, Halik, Hüda, Mevla gibi varyantlarıyla sıkça geçer. Yine Kur'an kavramı, Fatiha, Yasin, İhlas gibi sure adlarıyla birlikte pek çok şiirinde yer alır. Günah, sevap, mümin; dua, namaz, oruç, abdest, cuma, hutbe gibi iman ve ibadet kavramlarına sıkça yer verilir. Hz. Pey-

gamber sevgisi ve o'na duyduğu büyük hasret, Arif Nihat Asya'nın şiirinde çok önemli bir temadır.

Seccaden kumları...

Devirlerden, diyarlardan

Gelip göklerde buluşan

Ezanların vardı!

Mısralarıyla başlayan Na'at'ı, bugüne kadar Türk şiirinde yazılmış en güzel naatlar arasındadır.

Dua kavramı da en çok işlediği temalardan birisidir. Âmin, evrad, hatim, hamd, niyaz, sena gibi duayla ilişkili kavramlar şiirinde sayıca pek çoktur. Bu bakımdan onu tıpkı Mehmet Akif ve kısmen Yahya Kemal'de olduğu gibi bir "dua şairi" olarak anmamızı gerekli kılar.

Ama Arif Nihat, şiirinde sadece bu kavramlarla yetinmemiştir. O, dinin cemiyet planındaki yerinden ve öneminden de haberdardır. Dini, cemiyet hayatının da olmazsa olmaz bir değeri ve düzenleyici olarak görür. Mesela ünlü naatında çok açık bir şekilde görüleceği üzere; peygamber sevgisini sadece soyut bir düzlemde ele almaz. Hz. Peygamber'i getirdiği dinle bir cemiyet düzenleyicisi olarak görür. Peygamber kavramına ilgisi sadece Hz. Muhammed (s.a.s.)'le de sınırlı değildir. Aynı şekilde Hz. Âdem'den Hz. Davud'a; Hz. İbrahim'den Hz. İsa'ya çok sayıda peygamber, onun şiirinde bu bakış açısıyla ele alınır. Bu bakışın bir yansıması olarak da Hz. Peygamberden sonra onunla birlikte anılması gereken sahabeleri, daha sonra o misyonla yaşanan devirleri ve büyük isimlerini (Dört halife, Hz. Hatice, Hz. Âmine...) bu çerçevede içinde ele alır. Selçuklu ve Osmanlı medeniyetinin yönetimde, kültürde, ilimde, sanatta büyük isimlerini (Fatih, Battal Gazi, Eyüp Sultan, Bilal-i Habeşi) sıkça anar. Yine bugünü yorumlarken de, altın çağa, dinin bütün asliyeti ve coşkusuyla yaşandığı peygamberimiz ve sahabe dönemine atıflarda bulunur.

İslam'ın din ve cemiyet hayatının en önemli mekânları olan mabetler, yine Mehmet Akif ve Yahya Kemal'de olduğu gibi onun ilgi alanı içerisinde. Denilebilir ki camilerimiz üzerine çok sayıda şiir yazan tek şairimizdir. Dualar ve Âminler kitabında ve diğer kitaplarında Lârî, Süleymaniye, Selimiye, Muradiye, Fatih, Ayasofya, Beyazıt... Camileri mihrabıyla, kubbesiyle, kandil geceleriyle, yatırlarıyla, ezanlarıyla,

hatimleriyle Arif Nihat Asya şiirinin dinî dokusunu oluştururlar. Şiir kitaplarında doğrudan camileri anlatan yirmi dokuz adet şiirin olması bir başka şairimizde göremeyeceğimiz bir özelliktir.

Türebeler, kutlu İslam büyüklerinin mezarlarıdır. Onlar, hayatlarında yaydıkları ışığı vefatlarından sonra da bu mekânlarda yakmaya devam ederler. Türk İslam şehirlerinde adım başı rastlayabileceğimiz tekke, türbe, dergâh gibi yapılar da Arif Nihat Asya şiirinin dekoru içerisinde önemli bir yer tutarlar. Bu durum onun dinî ve tarihî mirasını hem sahip çıkmak, hem de bugünün hayatı içerisinde onları yaşayışımızın birer unsuru haline getirmek arzusu görülür.

İslam dini, hayat dinidir. Bunun bilgisinde ve bilincinde olan Arif Nihat Asya, camilere ve türbelere bu ölçüde önem verirken asıl olarak dinin sosyal boyutunu bize göstermek ister. Çünkü bayramlar, toplu ibadet merasimleri, kandiller İslam'ın hayat dini olmasının birer işaretidir. Ama burada Yahya Kemal'in plastik, güzellik ve Mehmet Akif'in realist yaklaşımından farklı olarak Arif Nihat'ta tasavvufî bir coşku da hemen dikkati çeker. Çünkü o bütün İslam motiflerine aynı zamanda estetik olarak da bakmaktadır. Bu güzellik duygusu manevî coşku ile birleşince onun şiiri zengin hayallerin, ilgi çekici çağrışımların, canlı dinî hassasiyetin şiirine dönüşür.

Bu hassasiyet çerçevesi içinde şüphesiz Mevlana ve Mevlevilik hususi bir yer tutar. O tam anlamıyla bir Mevlana hayranı, bir Mevlevî mürididir. Tasavvulla ilgili bir aile çevresinde büyümüş ve yirmi dokuz, otuz yaşlarında Mevlevîliğe intisap etmiştir. Bu yüzden Tasavvufî şiirlerinin büyük bir bölümü Mevlana ile ilgilidir. Mevlana dışında bu yolun kimi büyükleri de onun şiirlerinde yer alır. Fakat, bu isimler arasında Yunus Emre ilgisi ve sevgisi özel bir yer tutar.

Bütün bu söylenenlerin ışığında Arif Nihat şiirinin taşıdığı çok zengin dinî ve tasavvufî atmosferle bir du-a şiiri olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Bu tutum, hem onun şiirini yerli, millî ve İslami bir şiir yaparken bir yandan da dinî hassasiyetin iyice zayıfladığı bir devirde bu tutumla bu meselelere ilgi uyandırmıştır. Ama bütün bunları yaparken asla kuru bir ideolog tavrı takinmamış, estetiği hiçbir zaman ihmal etmemiştir. Bu anlamda bugün, dinî duyarlıklı şiir yazma meselesinde Arif Nihat Asya gerçekten önemli bir öncüdür. Eserlerindeki bu unsurların örnek alınması ve yeterince incelenmesi gerekmektedir.

EDEBİYAT

Bekir Oğuzbaşaran
Erciyes Üniv. Fen-Edebiyat Fak.

Dua ve Şiir

Âcizin, Mutlak Olandan ricaları, dilekleri, istekleri ve arzularıdır dua şiirleri. Çünkü en büyük kapı, O' dur. En merhametli sığınak orasıdır. En cömert zengin, O'ndan başkası değildir. Af ve özür O'ndan dilenir. O'ndan istenir ne istenecekse. O, zaten 'isteyin de vereyim' demiyor mu? Kuldan istemek zordur. Ama istemek konusunda da en teklifsiz olunan yine O'dur.

Bundan yıllarca önce yazdığım ve yayınladığım, "Şiir ve Dua" adlı bir yazım vardı. Dün akşam bir şair arkadaşla sohbet ederken o yazımı hatırladım. Türk Edebiyatı'nda yayımlanmıştı o deneme-mensur şiir arası metin. Bu konuda söylemek istediğim yeni şeyler olduğunu düşündüğüm için de bu defa yazımın başlığını, "Dua ve Şiir" olarak seçtim.

Hakikaten yıllar geçtikçe daha iyi anlıyorum ki, şiirle dua, ya da duayla şiir arasında ne kadar sıkı bir bağ, çok yönlü bir bağlantı var. Sanıyorum her ikisi de aynı ilahî ve rahmani kaynaktan doğuyor, besleniyor. Bir kere her ikisi de ilham adı verilen havuzdan alınıyor. Her ikisi de samimiyetin, içtenliğin en halis ürünleri... Her ikisi de daha iyi bir hayat, daha güzel bir dünya amacına yönelik. Her ikisi de hikmet'in çocuğu. Sanki birbirinden ayırt edilmesi oldukça zor ikiz kardeşler gibi. İkisinin de hem olumlusu var, hem olumsuzluğu. İkisi de kalpten doğup dilden dökülüyor. Hem o, hem de öteki kalemin ucuna akarak, kayarak geliveriyor. Duaların birçoğunun manzum olması, bu sihriyet bağından mı kaynaklanıyor acaba?...

Orhan Okay, Mehmet Âkif'in şiiri için, "Duanın Şiiri" ifadesini kullanıyor. Gerçekten de Safahat baştan başa bir manzum dualar külliyatı değil midir? 20. yy. Türk şiirinde her ikisi de birer zirve olan Necip Fazıl ve Ârif Nihat'ın ne çok dua şiirleri var. Türk edebiyatındaki bu şair dualarını, kendisi de iyi bir şair ve deneme yazarı olan Mustafa Özçelik bir antoloji halinde yayınlamış. İyi de etmiş. Türk şairlerinin en güzel dualarını bu anlamlı güldesteden okuyabiliyor ve öğrenebiliyorsunuz. Şair duaları, şüphesiz duaların içinde en fazla estetik haz verenidir. Şair duaları, duaların unutulmaz bir öz ve biçim kazanmış olanıdır. Keza, Kırık Mızrap, baştan sona lirik dualar ve niyazlar kitabı değil midir? Bunlar, şiir dersiniz şiirdir, dua dersiniz duadır.

Allah'ın şair olarak yarattığı ruhlar, ya Yaratıcı'dan yana olurlar, ya da iblisten yana. Yaratandan yana olanların varıp kapısına sığınacakları tek bir yer vardır. Bu sığınma, hâlden kâle dönüşürse, özden söze geçerse, ortaya birbirinden güzel, birbirinden anlamlı dualar çıkar. Âcizin, Mutlak Olandan ricaları, dilekleri, istekleri ve arzularıdır dua şiirleri. Çünkü en büyük kapı, O' dur. En merhametli sığınak orasıdır. En cömert zengin, O'ndan başkası değildir. Af ve özür O'ndan dilenir. O'ndan istenir ne istenecekse. O, zaten 'isteyin de vereyim' demiyor mu? Kuldan istemek zordur. Ama istemek konusunda da en teklifsiz olunan yine O'dur. O olmasaydı, hayat ne kadar anlamsız olurdu. O olmasaydı, biz insanoğlu bitmez tükenmez isteklerimizi kimden isteyecek, sonu gelmez dilekçelerimizi kime verecektik?

Türk şiirinin yarısı dua, yarısı da bedduadır diyebiliriz. Gülü övmek dururken, dikenini kötölemek nemize? Gülden renkler ve kokular devşirmek dururken, dikenin can acıtıcı özelliklerinden bahsetmek sanki daha mı güzel? Gülü severiz ve dikenine onun hatırına katlarız, yoksa sürekli dikenden söz etmek dilimizi ve elimizi kanatmaz mı?

Şiir bir iç arınmasıdır, diyenler haklı galiba. Biz içimizde biriken tortuları, nedametleri, pişmanlıklar, günahları, kusurları onun vasıtasıyla atmıyor muyuz? Şiir yazan bir şairin doğum yapan bir anne kadar rahatladığını bütün şairler bilir. Manevi doğum gerçekleşmiş ve şairin maddi ve manevi varlığı rahatlamış, huzura ermiştir. Tabii, daha çok ikincisi. Bir şairimiz, yazdığı şiirler için 'Çakıl Taşları' diyor. Oldukça anlamlı değil mi?

Biliyorsunuz, Necip Fazıl, Poetika'sında; "Şiir, mutlak hakikati, sır ve güzellik yolundan arama işidir." diye tarif ediyor. Fransızların 19. yüzyılda çıkardığı dünya çapındaki şairleri Baudelaire (Bodler) ise şöyle diyor: "Şiir, mutlak güzelligi aramadır." Necip Fazıl'ın mutlak hakikat dediği de Bodler'in, mutlak güzellik dediği de aynı şey, yani Allah/ Tanrı demek olduğuna göre, her iki söz de aynı kapıya çıkmıyor mu?

Müminin miracı olan namaz da bir büyük dua değil mi? Oruç, duadan başka bir şey mi? Zikir, sesli de olsa, sessiz de olsa, mükemmel bir dua formudur. Sevgi bir dua, nefret bir bedduadır. Dua sözünün öz Türkçesi alkış, beddua sözününki ise kargaştır. Birincisinin olumlu, ikincisinin olumsuz bir anlam taşıdığı daha seslerinden, seslerinden doğan psikolojik verilerden bile belli olmuyor mu?

Allah'ın adını anmak, duadır. Sevgilisinin adını söylemek duadır. Gülümsemek duadır. İnsanlara iyilik etmek, duadır. Varlıklara şefkat göstermek, duadır. Kur'an okumak, dinlemek, duadır. Kendine, çevrene, dünyaya ve evrene hoşça bakmak; duadır. Gönül almak, gönül yapmak, gönül kırmamak, duadır. Çalışmak duadır. İnsanlarla iyi geçinmek, onlara selam vermek, duadır. O halde duadan hiçbir zaman uzak kalamayız. Kendimizi bunca iyilik ve güzellikten mahrum etmeye hakkımız var mı? Dua almak, en az dua etmek kadar güzeldir. Mensur dualar da güzel, ama manzum dualar da güzel...

Başkaları hakkında iyi şeyler düşünmek bile bir dua

biçimidir. "Benim için ne düşünüyorsan, Allah sana bin katını versin." Başkalarının kuyusunu kazmaya çalışmak, insanların ekmeği ile, rızık ile oynamak, hiç dua kabul edilebilir mi? Belki şeytanın sözlüğündekilerden bir çeşit olabilir. Rabbim hepimizi isyandan, nifaktan, şikaktan, küfür ve münafıklıktan ve insan suretindeki şeytanların şerrinden, şerbetinden muhafaza buyursun. Âmin!

Şeyh Galip, şöyle dua ediyor: "Tövbe Yârab, hatâ râhına gittiklerime / Bilüp ettiklerime, bilmeyüp ettiklerime" Yunus Emre Divanı, baştan sona bir dua mecmuasıdır. Münacatlar, naatlar edebiyatımızın en güzel dua-şiirleridir. Ârif Nihat Asya şöyle dua ediyor: "Müslümanlıkla yoğrulan yurdu / Müslümansız bırakma Allah'ım!" Ramazanlarda ruhumuz daha fazla inceliyor olmalı ki, dua ihtiyacımız da oldukça artıyor. Son olarak duam şudur: Güzel Allahım, bizi güzel memleketimizde güzel güzel dua-şiirler yazan şairlerimizden mahrum etmesin, bütün dualarımızı, dua-şiirlerimizi, şiir-dualarımızı kabul buyursun ve bizi kendi beğendiği yoldan ayırmasın. Âmin!...

“Beşerin böyle dalâletleri var Putunu kendi yapar, kendi tapar.”

Tevfik Fikret

İnsan, yaratılışı gereği inanma ihtiyacını duyar her zaman. Buna iman denir. Bu imanın ibresi kimi zaman doğru olana ve hakka, kimi zaman da yanlışla ve bâtıla döner.

Allah Teala isteseydi bütün yarattıklarını doğru yola getirir, o istikamette yürütürdü. O zaman hiçbir kimse yanlış yapmaz, dünyada yanlışlık namına hiçbir şeyden söz edilemezdi. Hâlbuki bizi Yaratan, dünyaya iman ve amel bakımından, yani inanç ve uygulama bakımından, serbest bırakarak göndermiştir. Akıl vermiş, doğruyu bulmamıza yardım için. Mantık vermiş doğruyu yanlıştan ayırt edebilmemiz için... Ve cüz'î irade vermiş ki aklımızı ve mantığımızı kullanarak hareket edelim. Nitekim bir ayette “Eğer hepiniz salihlerden olsaydınız sizi kaldırm yerinize tövbe edenler getirirdik.” deniliyor.

Peygamberler tarihine baktığımız zaman bazı peygamberlerin Allah'ı, tahkik yolu ile bulma mücadelesini görürüz.

En'am suresinin 74 ila 82. ayetlerinde şöyle deniyor:

“İbrahim, babası Âzer'e demişti ki: “Sen putları tann mı ediniyorsun? Doğrusu ben seni ve kavmini açık bir sapıklık içinde görüyorum.” (En'am, 74)

“Böylece biz İbrahim'e göklerin ve yerin meleketunu (muhteşem varlıklarını) gösteriyorduk ki kesin inananlardan olsun.” (En'am, 75)

“Üzerine gece bastırınca, bir yıldız gördü: “Rabb'im budur.” dedi. Yıldız batınca da: “Ben batanları sevmem.” dedi. (En'am, 76)

"Ay'ı doğarken gördü: "Rabb'im budur." dedi. O da batınca: "Yemin ederim ki, Rabbim bana doğru yolu göstermeseydi, elbette sapıklığa düşen topluluktan olurdu." dedi. (En'am, 77)

"Güneş'i doğarken görünce: "Rabb'im budur, bu hepsinden büyük." dedi. O da batınca dedi ki: "Ey kavmim! Ben sizin (Allah'a) ortak koştuğunuz şeylerden uzağım." (En'am, 78)

"Ben yüzümü tamamen, gökleri ve yeri yoktan var edene çevirdim ve artık ben asla Allah'a ortak koşanlardan değilim." (En'am, 79)

"Kavmi onunla tartışmaya başladı. O da onlara dedi ki: "Beni doğru yola erdirdiği halde Allah hakkında benimle mücadele mi ediyorsunuz? O'na ortak koştuğunuzdan hiç korkmuyorum, ancak Rabbimin dilediği şey hariç. Rabbim ilmiyle her şeyi kuşatmıştır. Hiç düşünmez misiniz?" (En'am, 80)

"Hakkında hiçbir delil indirmedeği halde, siz Allah'a ortak koşmaktan korkmuyorsunuz da ben sizin ortak koştuğunuzdan nasıl korkarım?" Eğer bilerseniz söyleyin, bu iki topluluktan hangisi güven içinde olmaya daha layıktır? (En'am, 81)

"İman edenler ve imanlarını zulüm ile karıştırmayanlar... İşte güven onlarıdır ve doğru yolu bulanlar da onlardır." (En'am, 82)

Yıldızlara, Ay'a, Güneş'e baktıktan sonra onların zevale erişini gören ve bunların da üstünde, bunları da yöneten, yönlendiren bir ilah vardır, diye düşünen ve Allah'ı bulan Hz. İbrahim sadece bir örnektir.

Hz. İbrahim kavmini putlara tapmaktan alıkoymak için mantıklı bir iş yapmıştı.

Bu, basit bir hadise değildir. Hz. İbrahim bu yaptıklarıyla insanların kendi ürettiği boş ve faydasız inançları yıkabileceği ve doğruyu bulabileceğini göstermek istemiştir. Yaşadığımız şu çağda baş etmeye çalışılan putlar yok mu...

Cahiliye dönemi çok ilginçtir. Kendini ve yaratılış gayesini sorgulamaktan yoksun, sadece geleneğin yanlış kasırgasıyla savrulan; durup düşünmeyen insanların putları tanrı edinme-

leri, kendi ellerinden çıkan putlara tapınmaları çok ilginçtir. Burada Hz. Ömer'in hatırladıkça güldüğü bir hadiseyi nakledeceğimiz yalnız şairimizin, şiirine dönelim biraz:

Tevfik Fikret bir bakıma Hz. Ömer'in anlattığı hatıradan mülhem bir durumu anlatıyor şiirinde; fakat onun put kavramına yüklediği anlam sadece maddi anlamda düşünülmemeli. İnsanın kendi eliyle yaptığı ve sonra da ona taptığı putlar o kadar çok ki... Bugün buhran ve bunalımların birçoğunun temelinde insanın bu kendi eliyle yaptığı putlar yatmaktadır diyebiliriz.

Büyük halifelerimizden Hz. Ömer (r.a.) şöyle bir hatıra anlatıyor:

Cahiliye devrinde evlerimizde putlar vardı. Bir yolculuğa çıktığımız zaman, o putların bir suretini undan veya helvadan yapar, yolculuk esnasında onlara tapar ve hürmet gösterirdik. Yol uzayıp acıktığımızda ise, az evvel hürmet ettiğimiz, taptığımız helvadan putumuzu alır yerdik. Bundan daha gülünç bir hadise var mı? Bunu hatırladıkça da cahiliye zamanında ne kadar akıl dışı işler yaptığımızı anlar ve gülerim.

Şüphesiz ki Tevfik Fikret, şiirinde sadece maddi anlamdaki putlardan bahsetmiyor. Beyitte put sözüyle insanın kendi oluşturduğu, ilahî olmayan, beşerî düşünceler, inançlar, sıkıntı kaynağı olabilecek her türlü düşünceler kastedilmiştir. Bunlara vehim demek daha doğrudur. Sözcüğü aklın ve mantığın zerresi bulunmayan bazı törelere sadakatle bağlanmak, hiçbir sorgulamaya tabi tutmadan inanmak ve bunları uygulamak. Yahut kendi ürettiği vehimlerle, birtakım beklentilere girmek. Ya da temelsiz korkulara kapılmak. Fallarla, burçlarla, yıldızlarla hayatına yön verme çalışmalar... Bunların hepsi insanın kendi ürettiği putlardır.

İnsan, Hz. İbrahim'in putlarla mücadelesini kendine örnek almalı ve içindeki, dışındaki bütün putlarını kırmalı ki huzuru bulsun.

Bitlis'te Bir Ulu Cami

"Vadideki Güzel Şehir"... Bu adlandırma Anadolu'nun güzide şehri Bitlis için kullanılıyor. Bir kaç sebebi olmalı: Güzel ve büyük bir vadi içinde, bir akarsu boyunca kurulması, tarih boyunca pek çok önemli medeniyetin beşiği olması ve gerek tabii, gerekse tarihî değerler bakımından üstün eserleri bünyesinde barındırması...

Bugün Bitlis'te, kendisinde hayat bulan medeniyetlere ait olup da ayakta kalan pek çok kültür varlığı bulunmaktadır. Bu yönüyle diyebiliriz ki Bitlis, keşfedilmeyi bekleyen bir hazinedir. Bu hazinenin içinde Pers, Asur, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı medeniyetlerinden izler bulunmaktadır.

Bitlis 10. yüzyıldan itibaren atalarımızın önce uğrak yeri olmuş, ardından vatan haline gelmiştir... Bu cümleyi şöyle de söyleyebiliriz: Malazgirt Zaferinden sonra Anadolu kapıları tamamen açılmış olmakla birlikte, burada tutunmak ve yerleşmek için yarım yüzyıldan fazla bir sürenin geçmesi gerekmiş, nihayet 12. yüzyılın ikinci çeyreğinden itibaren Selçuklular ve onlara bağlı büyüklü küçüklü beylikler eliyle Türkler Anadolu'daki köklü kültürel yapılanmalara başlayabilmişlerdir. Bu yapılanmaların temelini ise İslam şehircilik anlayışının esasına bağlı olarak camiler oluşturmaktadır. Şu halde, Anadolu'da Türk cami mimarisinin başlangıcını 12. yüzyıl olarak görebiliriz. Yeri gelmişken, Anadolu'da bu yüzyılda inşa edilmiş ilk camileri de sıralayalım. Bunlar, Büyük Selçuklular'a bağlanan yapılarıdır: 1. Erzurum Kale Camii (1124-1132), 2. Siirt Ulu Camii (1129), 3. Bitlis Ulu Camii (1150)...

Bitlis Camileri

Söz konusu dönemde Bitlis ve çevresi Artukoğulları Beyliği'nin hâkimiyeti altındadır. Bu yöre Artuklular eliyle İslam medeniyetinin ruhunu taşıyan bir merkez haline almaya başlamıştır...

Bu noktada Bitlis Ulu Camii'nin Anadolu'daki ilk camiler sıralamasındaki yerine özellikle dikkat edilmesi gerekir. Gerçekten de, Ulu Camii'den başlayarak Bitlis, İslam mimari eserleriyle donanmaya başlamıştır. Konumuz itibarıyla biz sadece camilerden bahsedeceğiz. Şu halde geçmişten bugüne, Bitlis'e secdegâhlık yapan mekânlardan bazılarını şöyle sıralayabiliriz: Ulu Cami, Kızıl Cami (Kızıl Mescid Camii), Alerndar Camii, Dört Sandık Camii, Aynel Barut (Ayn El Barit-Soğuk Pınar) Camii, Şerefiye Camii ve Külliyesi, Şeyh Hasan Camii, Gökmeydan Camii, Kureysi Camii, Sultaniye Camii, Taş Camii, Kale Altı Camii, Hatuniye Camii, Kadiri Camii, Gazi Bey Camii, Meydan Camii...

Ulu Camii

Anadolu Selçuklu mimarisinin en eski ve önemli örneklerinden birisi olan Bitlis Ulu Camii, Bitlis Çayı'nın batısında, şehrin merkezinde, çarşı içinde, Gazibey Mahallesi'ndedir.

Bugün Bitlis Ulu Camii ile ilgili tek tereddütü husus, yapım tarihiyle ilgili belirsizliklerdir. Bu konuda iki görüş vardır. Bunlardan birisi, caminin 1150'de Ebu'l Muzaffer Muhammed tarafından yaptırıldığı şeklindedir. Bu kabulün dayanağı caminin kufi kitabesidir. Halbuki, "Ceddede bina hazel cami el mübarek..." diye başlayan bu kitabe, mekânın yapımıyla değil, tamiriyle alakalıdır. Bu arada işbu tamir kitabesinde adı geçen Ebul Muzaffer Muhammed'in kim olduğu da tartışmalara konu olmuştur. Bazı kaynaklar onu Karahanlılar Beyliği'nin

son temsilcisi olarak zikrederken, bazıları da Mer-
vanoğulları'ndan kabul etmektedir. Oktay Aslana-
pa'nın bu konudaki yaklaşımı ise şöyledir: "...tamir
kitabesinde adı geçen Ebul Muzaffer Mehmed bin
el Muzaffer bin Reşid'in kim olduğu bilinmiyor. Bu
tarihlerde Bitlis'te Dilmaçoğulları hakimdi ve
1143'te ölen Şemseddin Yakut Arslan'ın yerine,
Atabek Zengi'nin yanında bulunan kardeşi Fahred-
din Devlet Şah getirilerek Emir ilan edilmişti. Sülale-
nin kurucusu Emir Dilmaçoğlu Mehmet'in soyundan
biri olabilir." Bütün bunlardan sonra diyebiliriz ki,
Bitlis Ulu Camii'nin inşası 1150'den önceki yıllara,
muhtemelen Büyük Selçuklular'a çıkmaktadır. Ayrı-
ca, caminin söz konusu tamirattan önceki hali ve
tamiratla birlikte yapılan muhtemel eklentileri husus-
ları belirsizliğini korumaktadır denilebilir.

Yapım tarihiyle ilgili varsayımlar bir tarafa, bugün
daha çok Bitlis Ulu Camii'nin önemli bir mimari ge-
leşmenin başlangıcını oluşturduğu konusu üzerinde
durulmaktadır. Düzgün kesme taşla (Ahlat taşıyla)
inşa edilen cami, doğu-batı doğrultusunda uzanan
enine dikdörtgen planlı bir harime sahiptir. İlk kez
bu camide sade bir şekilde ortaya çıkan simetrik ve
dengeli bu plan, mihrap önü kubbesi ve sağlam taş

mimarisi ile sonraki Artuklu camilerinde gelişerek
sürmüştür. Yeri gelmişken Bitlis Ulu Camii'yle ben-
zerlik gösteren bu camilerin, Harput Ulu Camii, Ur-
fa Ulu Camii, Mardin Ulu Camii, Cizre Ulu Camii, Kı-
zıltepe Ulu Camii ve Silvan Ulu Camii olduğunu be-
lirtelim.

Mimari Özellikleri

Caminin dikdörtgen planlı harimi 19.80 x 13.80 m.
ölçüsündedir. Bu mekân kible duvarına paralel iki
sıra haçvari paye ile üç sahna ayrılmaktadır. Üstten
sivri kemerlerle birbirine bağlanmakta olan payeler,
doğu ve batı duvarlarına yarı gömülü olanlarla birlik-
te toplam on iki adettir. Doğu ve batı duvarlardan
bağımsız olan ortadaki payeler (iki dizide dörderden
sekiz paye), enine üç nefli ibadet mekânını boylama-
sına beş bölüm şekline sokmaktadır.

Bu arada, mihrap önündeki kubbeyi taşıyan iki
ayak, diğerlerinden farklı olarak daha büyük olup,
mihrap önünde kademeler oluşturmaktadır. Bura-
daki kalın kemerlere oturan pandantifler de kubbe-
ye geçişi sağlamaktadır. Kubbe dışardan silindirik
bir kasnak üzerinde yükselmekte ve oldukça dikkat
çeken konik bir çatı ile son bulmaktadır.

Mekânın mihrap önündeki kubbe dışında kalan kısımın doğu-batı yönünde üç beşik tonozla örtülmüştür. (Son onarımdan önce tonozlar dıştan düz toprak damlı iken, onarım sırasında kurşunla kaplı kırma çatıya dönüştürülmüştür.)

Caminin içi oldukça sade ve bezemesizdir. Harimde mimari kurgu dışında süslemeye yönelik bir ayrıntıya rastlanmaz. Burada sadece ana eksen üzerinde bulunan mihrap, kubbenin yaslandığı kemer ayakları hizasından başlayan kademeli silmelerle anıtsal bir görünüş sergilemektedir. Caminin bu bölümündeki bir diğer özellik de, yarım daire planlı mihrap nişinin, beden duvarını 0,50 m. aşarak dış formda köşeli bir çıkıntı olarak belirmesidir.

Ulu Camii'ni, beden duvarları üzerindeki pencereler aydınlatmaktadır. Yapının doğu cephesinde yuvarlak kemerli üç pencere bulunmaktadır. Fakat burada bir ayrıntıyı belirtmekte fayda var: Bu pencerelerin bulunduğu kısımlar daha önceden yüksek kemerlerle dışarıya açık iken, sonradan örülmüş ve pencere haline getirilmiştir. Caminin güney (kible) ve kuzey cephelerinde de ikişer adet pencere yer almaktadır. Bu noktada, mihrap önü kubbesinin kasnağında da dört küçük pencerenin bulunduğunu belirtelim.

Caminin kuzeyinde, sonradan eklenmiş olan ve son cemaat yeri işlevini gören bir bölüm yer almaktadır. Harime buradaki üç kapıyla girilmektedir. Ulu Camii'nin yukarıda bahsettiğimiz onarım kitabesi bu kapılardan ortadakinin solunda büyük bir pano şeklinde ve kufi hatla yazılmış haldedir. Bu kapılardan doğudakinin üzerinde ise dört küçük kartuş içine yazılmış ikinci bir kitabe yer almaktadır.

Bitlis'teki Beş Minare

Orijinalinde avlusuz olan Bitlis Ulu Camii'nin dikkate değer birimlerinden birisi de minaresidir. Bitlis mimarisi ve şehrin panoramik görüntüsü içinde önemli bir yere sahip olan bu minare, camiye 10 m. uzaklıkta, mevcut avlunun kuzeybatı köşesinde yer almaktadır. Camiden ayrı bir şekilde yükselen Ulu Camii minaresi, caminin aslı kuruluşundan daha geç bir devrin eseri olup, kitabesine göre 1492 tarihinde yapılmıştır. Osmanlı mimarisinin seçkin örneklerinden olan minare, düzgün kesme taştan yapılmıştır. Minarenin cami beden duvarı hizasına kadar yükselen kare kesitli bir kaidesi vardır. Bu kaide halat örgüsü motifli bir silme ile tamamlanır. Kalın ve silindirik gövdede ise yatay iki silme kuşak bulunmaktadır. Bitlis Ulu Camii'nin bu minaresi tek şerefelidir. Minare şerefesinin altında birbiri izleyen yuvarlak profillerle ge-

nişlemekte ve iki sıralı zikzaklarla görkemli bir görüntüye ulaşmaktadır. En üstte ise küçük, taş bir kubbe ile sonuçlanmaktadır.

Ulu Camii minaresinden söz açıp da meşhur Bitlis türküsüne değinmemek olur mu? Oldukça sevilen bu türkünün sadece Ulu Camii minaresi ile değil, şehirdeki toplam beş minareyle ilgisi vardır. Adı üstünde, "Bitlis'te beş minare..."

Madem türkü beş minareden bahsediyor, biz de hemen bu beş minarenin hangi Bitlis camilerine ait olduğunu sıralayalım: Ulu Camii, Gökmeşdan Camii, Meydan Camii, Kalealtı Camii ve Şerefiye Camii... Bitlislilerin yaptığı liste böyle...

Peki, bu "Bitlis'te beş minare" türküsünde anlatılan ne? Türküyle ilgili tarihi bir olay şöyle dile getirilir:

Rus işgali sırasında (1916'daki Rus işgali olmalı), Bitlis bir harabe şehir görüntüsü almıştır. Düşmanın şehri terk etmesinden sonra, terk ettikleri evlerine dönmek isteyen bir baba ile oğlu, şehre hâkim Dideban Dağı eteğine gelirler. Baba, şehirde canlı kalıp kalmadığını öğrenmek için oğlunu şehre gönderir. Bir süre sonra geri gelen oğul, babasına şöyle seslenir: "Şehirde sadece beş tane minare ayakta kalmış." Bu haberi duyan baba kahrından yıkılır. Olduğu yere çökerek bir ağıt yakar:

Bitlis'te beş minare (beri gel oğlan beri gel)

Yüreğim dolu yare (beri gel canan beri gel)

İsterem yanan gelem (beri gel oğlan beri gel)

Cebimde yok beş pare (beri gel canan beri gel)

Tüfeğim dolu saçma (beri gel oğlan beri gel)

Güzelim benden kaçma (beri gel canan beri gel)

Doksan dokuz yaram var (beri gel oğlan beri gel)

Bir yara da sen açma (beri gel canan beri gel)

Bitlis Ulu Camii'nin 1916'daki Zararları

Bitlis Ulu Camii'nin, 1150 tarihli kitabesinde belirtilen başka onarımları da vardır. Bunlardan birisi, başka bir kitabede belirtilen 1650 tarihli esaslı yenilemedir, 1916'da Rus işgali sırasında zarar gören cami, 1960'ta da yıldırım düşmesi sonucu hasara uğramıştır. Söz konusu depremde özellikle Ulu Camii minaresinin şerefeden üstteki bölümü yıkılmıştır. En son 1985'te Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından onarılan Ulu Camii, kimi orijinalliklerini kaybetmiştir.

Muhaddis, Müfessir ve Fakih Sahabi

Abdullah B. Mes'ud (r.a.)

Abdullah b. Mes'ud (r.a.) Mekke'de dünyaya geldi. Babası Kureyş'in kollarından Benî Zühre'ye sığınmış olan aslen Hüzeyl kabilesine mensup fakir bir kişiydi. İbn Mes'ud (r.a.)'un gençliği ve çocukluğu hakkında kaynaklarda bilgi mevcut değildir. Onun sadece Mekke müşriklerinden Ukbe b. Muayt'ın hayvanlarını olatmakla hayatını kazandığı malumatına sahibiz.

Abdullah b. Mes'ud (r.a.) Mekke'de dünyaya geldi. Babası Kureyş'in kollarından Benî Zühre'ye sığınmış olan aslen Hüzeyl kabilesine mensup fakir bir kişiydi. İbn Mes'ud (r.a.)'un gençliği ve çocukluğu hakkında kaynaklarda bilgi mevcut değildir. Onun sadece Mekke müşriklerinden Ukbe b. Muayt'ın hayvanlarını olatmakla hayatını kazandığı malumatına sahibiz.

Abdullah b. Mes'ud (r.a.) tebliğin başlangıcı döneminde İslam'a ilk girenlerden birisidir. Bizzat kendisi altıncı sırada Müslüman olduğunu ifade etmiştir. İbn Mes'ud (r.a.) Müslümanlarla birlikte Mekke müşriklerinin ağır eziyet ve işkencelerine maruz kaldı. Ancak buna rağmen putperestlik inancına geri dönmedi. Müslüman olduğunu herkese açıkça ilan etti. Üstelik o, Kâbe'de müşriklerin duyacağı bir şekilde yüksek sesle Kur'an okuyan ilk sahabi olmuştur.

Hız. Peygamber (s.a.s.)'in tavsiyesiyle Mekke'yi terk edip Habeşistan'a hicret eden Müslümanlardan biri de Abdullah b. Mes'ud (r.a.)'dur. Bir süre burada kaldıktan sonra Mekke'ye geri dönerek Hız. Peygamber (s.a.s.)'e ve Müslümanlara katıldı. Medinelilerle gerçekleştirilen İkinci Akabe Biatı'ndan sonra başlayan hicretle birlikte Mekke'den Medine'ye göç edenlerin öncüleri arasında yer aldı. Medine'de Rasulü Allah (s.a.s.) tarafından Zübeyr b. Avvam (r.a.) ile din kardeşi kabul edildi.

Abdullah b. Mes'ud (r.a.) Medine döneminde Hız. Peygamber (s.a.s.)'in bütün savaşlarına iştirak etti. Bedir savaşında Mekke müşriklerinin reisi Ebu Cehil onun tarafından öldürüldü. Uhut ve Hendek savaşla-

rında, Hudeybiye Barış Antlaşması'nda ve Hayber gazvesinde bulundu. Mekke'nin fethinin hemen ardından gerçekleştirilen Huneyn savaşı esnasında vuku bulan ilk bozgun esnasında Hız. Peygamber (s.a.s.)'in yanından ayrılmayan az sayıdaki sahabiden biri oldu.

Abdullah b. Mes'ud (r.a.) Medine'de Mescid-i Nebi'ye uzak olmayan bir eve yerleşti. Bu sebeple Allah Rasulü (s.a.s.) ile çok yakın irtibat kurma fırsatı buldu. Üstelik ona Hız. Peygamber (s.a.s.)'in evine rahatça girip çıkma izni verilmiştir. Bu imkân dolayısıyla ömrünü Hız. Peygamber (s.a.s.)'in hizmetine adayan Abdullah (r.a.), sürekli onunla birlikte bulunmuş her işinde kendisine yardımcı olmuştur. Ashaptan Ebu Musa el-Eş'arî (r.a.) Medine'de Hız. Peygamber (s.a.s.)'in yanında en çok İbn Mes'ud (r.a.)'u gördüğünü, bundan dolayı kendisini ehlibeyitten biri sandığını nakletmiştir. Rasulü Allah (s.a.s.)'ı çok yakından takip etme imkânı bulan İbn Mes'ud (r.a.) onun hayat tarzını, giyim-kuşamını ve özellikle de ibadet hayatını kendine örnek kabul etmiştir. Peygambere yakınlığı sebebiyle onun elde ettiği en büyük kazanç ise ilmi doğrudan Hız. Peygamber (s.a.s.)'den almasıdır. Nitekim Rasulü Allah (s.a.s.) büyük bir muallim olacağını kendisine müjdelemiştir. Nitekim daha sonraki süreçte Abdullah b. Mes'ud (r.a.) Kur'an-ı Kerim'i, İslam dinini ve ibadet esaslarını diğer insanlara öğreten muallim sahabiler arasına katılmıştır.

Abdullah b. Mes'ud (r.a.) Hız. Peygamber (s.a.s.)'in vefatıyla birlikte çok tehlikeli bir hale gelen ve Müslümanların varlık ve birliklerini tehdit etmeye başlayan

ridde (dinden dönme) olaylarının bastırılmasında halife Hz. Ebu Bekir (r.a.)'e görüş ve tavsiyeleriyle yardımcı oldu. İkinci halife Hz. Ömer (r.a.) zamanında Şam fetihlerinde görev aldı. Bilhassa Yermük savaşında büyük kahramanlıklar gösterdi. Fetihlerin tamamlanmasından sonra ise hicretin 20. yılında halifenin emriyle Küfe şehrinin aynı anda hem kadılığı ve beytülmal amilliği (maliye sorumlusu) görevini üstlendi. Şehrin kadılığına Şureyh (r.a.)'in tayin edilmesinden sonra da sadece beytülmalın idaresini yönetti. Hz. Osman (r.a.)'in halifeliği esnasında da bu görevini devam ettirmiştir. Çok uzun süre Küfe'de kalan İbn Mes'ud (r.a.) buradaki resmi vazifesi yanında ilmi faaliyeti ve yetiştirdiği talebeler vasıtasıyla Küfe tefsir ve fıkıh ekollerinin de temellerini atmıştır. Hz. Osman (r.a.)'in halifeliğinin son yıllarında görevden alındığı için başkent Medine'ye dönen İbn Mes'ud (r.a.) burada bir müddet daha yaşadıkdan sonra vefat etti. (H.32/M.652-53) Halife Hz. Osman (r.a.)'in kıldırıldığı namazdan sonra pek çok sahabinin mecfun bulunduğu Bakî Mezarlığı'na defnedildi.

Abdullah b. Mes'ud (r.a.) yaşadığı dönemdeki siyasi hadiselerle katılmak yerine daha ziyade ilmi faaliyetleriyle meşhur olmuş bir sahabidir. Nitekim onun adı hadis, tefsir ve fıkıh gibi İslami ilimlerin kurucular arasında zikredilir. Gerek erken dönemde Müslümanlığı kabul edişi, gerekse Hz. Peygamber (s.a.s.) ile yakın münasebeti sebebiyle İbn Mes'ud (r.a.) doğrudan pek çok hadis rivayet etmiştir. Hadis kaynaklarından ondan alınan 848 adet hadisten bahsedilir. Ayrıca pek çok sahabe de İbn Mes'ud (r.a.)'dan hadis rivayet etmişlerdir.

İbn Mes'ud (r.a.) Irak tefsir mektebinin temelini atmak suretiyle Kur'an ilimlerine de önemli katkılar sağlamıştır. Kendisi sahabe arasındaki Kur'an hafızlarının önde gelenlerinden biri kabul edilmiştir. Hz. Peygamber (s.a.s.) onun sesini ve Kur'an okuyuşunu çok beğenmiş ve takdir etmiştir. Abdullah b. Ömer (r.a.), Hz. Peygamber (s.a.s.)'in "Kur'an'ı şu dört kişiden öğreniniz: İbn Ümmü Abd (İbn Mes'ud), Muaz b. Cebel, Übey b. Kâ'b ve Salim" dediğini haber verir. Tefsirde otorite oluşunu vurgulamak için Abdullah b. Abbas (r.a.) onun hakkında "İbn Mes'ud Kur'an'ın en büyük tercümanıdır" ifadesini kullanmıştır. İbn Mes'ud (r.a.) sürekli Allah Rasulü (s.a.s.) ile birlikte olmasının verdiği avantajla yetmişten fazla sureyi doğrudan Peygamber (s.a.s.)'den öğrenmiştir. Onun tertip ettiği bir Mushaf nüshası da bulunmaktadır. Bu nüshanın halife Ebu Bekir (r.a.) tarafından bir araya getirilip Hz. Osman (r.a.) zamanında çoğaltılan resmi Mushaf'tan

ayrıldığı belli başlı noktalar ise surelerin tertibi, bazı kelimelerin imlasi ve yer yer tefsir kabiliinden ilavelerin bulunması gibi hususlardır. İbn Mes'ud (r.a.)'un nüshasında bulunan açıklama mahiyetindeki ilaveler ve farklı kıraat şekilleri kendisinden sonraki İslam ilim ve düşünce hayatına derin tesir icra etmiştir. Ayrıca Kur'an hükümlerini öğrenme ve bazı müphem kelimelerin açıklanmasında da onun çalışmasına müracaat edilmiştir. Tefsir ve kıraat konusunda pek çok kişiye ders veren İbn Mes'ud (r.a.)'un en önemli talebeleri Hasan-ı Basrî, Katade, Ebu Abdurrahman es-Sülemî ve Ebu Amr eş-Şeybanî'dir.

İbn Mes'ud (r.a.) hadis ve Kur'an ilimleri sahasında olduğu gibi fıkıh disiplininde de şöhrete sahiptir. Nitekim onun ilme vukufiyetini çok yakından bilen Hz. Ömer (r.a.) halifeliği esnasında değişik kültürlere, farklı yaşayış ve değerlere sahip bulunan insanların yaşadığı Küfe'nin kaza, eğitim ve öğretim hizmetlerini yürütmek üzere Abdullah b. Mes'ud'u görevlendirmiştir. Vazifesi esnasında burada uzun sayılabilecek bir süre ilmi faaliyetlerde de bulunan İbn Mes'ud (r.a.), tefsir ve kıraat alanında olduğu gibi fıkıhta da Küfe mektebinin kuruluşundaki en önemli payın sahibidir. Bu süreçte talebeleri onun görüşlerini ve verdiği fetvaları yazılı hale getirmişlerdir. Sonuçta Irak ve civarında Hz. Ömer (r.a.) ve Hz. Ali (r.a.) başta olmak üzere bazı sahabilerin görüşleriyle birlikte en çok İbn Mes'ud (r.a.)'un fetvaları ilgi görmüştür. Dolayısıyla daha sonra Ebu Hanife tarafından sistemleştirilecek olan Irak Fıkıh Ekolü'nün kurucusu olarak İbn Mes'ud (r.a.)'u göstermek mümkündür. "Nassın bulunmadığı yerde rey ve kıyasa baş vurulması" ilkesi ile "Sahih olduğu kesin olarak bilinmeyen hadislerin yerine içtihadın tercih edilmesi" gibi temel fıkıh prensipleri İbn Mes'ud (r.a.)'un hukuk anlayışını yansıtır. "Sizden hüküm vermek durumunda olan kimse önce Allah'ın kitabına baksın, aradığı orada yoksa onun Rasulü'nün hükmüne müracaat etsin, bunların her ikisinde de yoksa salihlerin hükmettiği ile hüküm versin. Şayet bunların hiçbirinde bir hüküm bulamıyorsa, kendi görüşüne başvursun. Bunu da beceremiyorsa hüküm vermekten vazgeçsin" düşüncesi de onun fetva hususundaki genel kanaatini açık bir şekilde ortaya koyar.

Irak Fıkıh Ekolü'nün kurucusu kabul edilen Abdullah b. Mes'ud (r.a.)'un en önemli takipçi ve talebeleri ise Alkame b. Kays, Esved b. Yezîd, Abide es-Selmanî, Mesruk b. Ecda, Amr b. Şurahbil ve Haris b. Kays'tır. Hanefi mezhebinin kurucusu Ebu Hanife de bu ilim halkasının sonraki dönemdeki en önemli temsilcisidir.

portre

Ömer Faruk Tokat

Âim ve Gönül Hocası

Zavendikli Mustafa Efendi Hakk'a Yürüdü

Herkes onu "Zavendikli Mustafa Efendi" olarak tanıdı, bugüne kadar binlerce talebe yetiştirdi. Yetiştirdiği talebeleri, Türkiye'nin dört bir yanında tebliğ ve davet çalışmalarını yürüttü.

Akciğer yetmezliğine bağlı nefes darlığı şikâyetiyle Rize Eğitim ve Araştırma Hastanesi Yoğun Bakım Ünitesinde tedavi altına alındı. Neticede tedaviye cevap vermeyen Hocaefendi vefat etti (19 Ekim 20009). Zavendikli Mustafa Efendi 78 yaşındaydı.

Hocaefendi, 1932 yılında Rize ili Güneysu ilçesi Adacami köyünde doğdu. Sofuoğullarından Kadir Efendinin oğludur. Küçük yaşta Adacami köyü Anca Camii'nde hafızlığa başlayıp, bilahare Zavendik Camii'nde imam-hatiplik yapan Büyükköy beldesi Altıntaş mahallesinden Külünkoğlu Mehmet Efendiden hafızlığını ikmal etti.

Daha sonra şerî ilimler tahsiline başlayan Hocaefendi Adacami köyü imam-hatibi, Çayeli Musadağı (Arpik) köyünden Maksut Hocaefendiden icazet aldı. Bu dönemde kendisiyle birlikte icazet alan diğer iki arkadaşısı, Mustafa Yazıcı (İba Hoca) ve Mustafa Topal hocalardır.

Askerliğini Erzurum'da yaparken o dönemin Erzurum Müftüsü olan, Sakıp Efendiden ve askerlik sonrasında Rize eski Müftüsü Yusuf Karalı Hocaefendiden dinî ilimler tahsilini devam ettirdi.

Bir süre Zavendik Camii Kur'an Kursu hocalığı yapan hoca efendi, ardından vaizlik sınavını kazanarak ilk görev yeri Erzincan'ın İliç ilçesine tayin oldu. Daha sonra Rize merkez, Çayeli, Kalkandere, Pazar ve Sürmene vaizliklerinde bulundu. Ayrıca Mataracı Kız Kur'an Kursu ve Müftü mahallesi Erkek Kur'an Kurslarında hocalık ve yöneticilik yaptı.

Zavendikli Mustafa Hocaefendi hayatı boyunca tebliğ ve davet çalışmalarında bulunmuş, yüzlerce hoca yetiştirmiştir.

Rize'de emekli vaiz olarak görevine devam eden Zavendikli Mustafa Efendi 78 yaşında olmasına rağmen talebe okutma aşkını yitirmemiş ve belli günlerde sohbet ve ders halkalarına hastalığı ağırlaşınca kadar devam etmiştir.

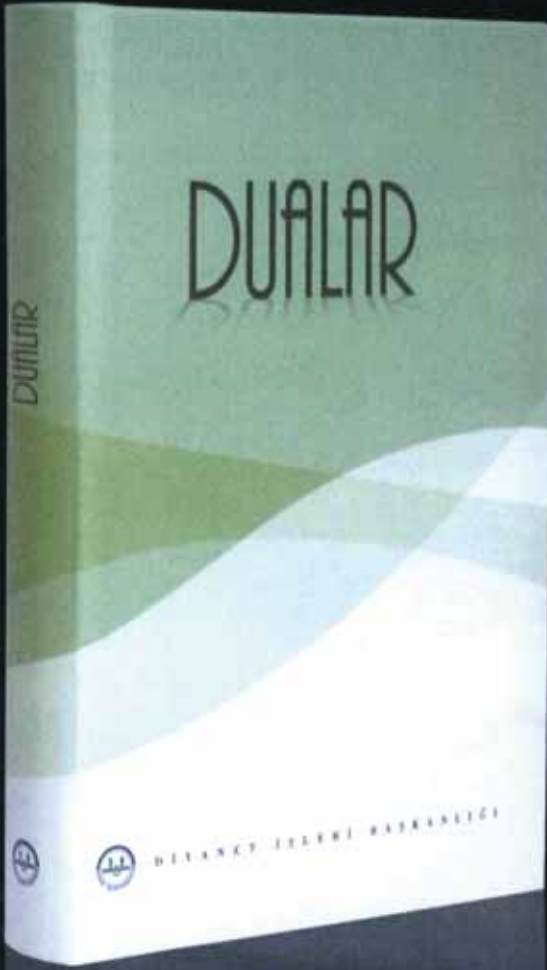
Hocaefendi kendisine sorulan fikhî/dinî sorulara takva zemininde cevap vermeyi ilke edinmişti. Verdiği fetvalarda ve vaazlarında, Hanefî mezhebinin takipçisi olduğunu vurgulamaktaydı.

Genelde cuma günleri ve ramazan ayında Rize Taşçıoğlu Camii'nde teravih namazı öncesi vaaz ederdi. Hocaefendi Arapça, Farsça ve Osmanlıca bilirdi. Şerî ilimlerden Tefsir, Hadis, Fıkıh, Kelâm, Akaid ve Feraiz ilimlerine vakıf idi. Osmanlıca ve Feraiz konusunda nüfus ve tapu kadastro müdürlüklerinde yeminli tercüman olarak görev yapmıştı. Evli ve dört erkek, altı kız çocuk babasıydı.

Zavendikli Mustafa Yıldız Hocaefendi 20 Ekim 2009 Salı günü öğlen namazı sonrası Rize Merkez Şeyh Camiinde kılınan cenaze namazının ardından doğduğu köy olan Güneysu ilçesi Zavendik köyü Birlik mahallesinde aile mezarlığında toprağa verildi.

Zavendikli Mustafa Efendi hocamıza Yüce Allah'tan rahmet; yakınlarına, talebelerine ve emekli olduğu camiaya sabr-ı cemil diliyoruz.

İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn.

yayınlarımız

Yurt içinde Diyanet yayınları satış yerlerinden,
yurt dışında Müşavirlik ve Ataşeliklerimizden temin edebilirsiniz.

İyilik, güzel bir ahlaka sahip olmandır.
Günah ise içini tırmalayan ve insanların
bilmelerini istemediğın şeydir.

Hadis-i Şerif
(Tirmizi, Zühd, 52)

FIYATI: 2,50 TL